

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΚΙΝΕΖΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ»**

ΤΣΟΥΜΑ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2005

**«ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΚΙΝΕΖΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ»**

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

MAO TSE-TUNG

TENG HSIO-P'ING

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ.....	8
1.1 Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΚΙΝΑΣ	8
1.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ	11
1.2.1 <i>Αγροτική Μεταρρύθμιση (1950-1952)</i>	12
1.2.2 <i>Συνεταιριστικοποίηση- Κολλεκτιβοποίηση (1953-1957)</i>	15
1.2.3 <i>Λαϊκές Κοινότητες (1958)</i>	21
1.3 ΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	28
1.3.1 <i>Βιομηχανικός Τομέας</i>	28
1.3.2 <i>Βιοτεχνικός τομέας και μικρές επιχειρήσεις</i>	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗΣ ΚΑΙ	
ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	36
2.1 ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ	36
2.1.1 <i>Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα (1953-1957)</i>	36
2.1.2 <i>Μεγάλο Άλμα Εμπρός (1958-1960)</i>	42
2.2 ΚΡΙΣΗ (1959-1961) ΚΑΙ ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (1961-1965)	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ	
ΜΑΟ.....	51
3.1 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1966-1976)	51
3.1.1 <i>Η αφορμή και τα πραγματικά αίτια</i>	51
3.1.2 <i>Η έναρξη και η εξέλιξη της επανάστασης</i>	54
3.1.3 <i>Η οικονομία κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης</i>	56
3.2 Η ΣΥΜΜΟΡΙΑ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ	59

3.3 ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: 1976-1989: «ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ ΜΕ ΚΙΝΕΖΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ»	65
4.1 ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΑΟΪΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	65
4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ.....	68
4.2.1. <i>Αγροτικός Τομέας</i>	70
4.2.2. <i>Τομέας των Επιχειρήσεων και της Βιομηχανίας</i>	77
4.2.3 <i>Η Πολιτική των «Ανοιχτών Θυρών»</i>	83
4.3 ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΙΕΝ-ΑΝ-ΜΕΝ: 3-4 ΙΟΥΝΙΟΥ 1989.....	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: 1992-2005: Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ.....	97
5.1 Η ΚΙΝΑ ΣΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (ΠΟΕ).....	98
5.2 ΈΚΦΡΑΣΗ ΕΞΑΓΩΓΩΝ	100
5.3 ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.....	107
5.3.1 <i>Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Κίνα</i>	107
5.3.2 <i>Άμεσες Ξένες Επενδύσεις της Κίνας στο Εξωτερικό</i>	112
5.4 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	115
5.5 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ- ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ- ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ	118
5.6 «ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΜΕ ΚΙΝΕΖΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ».....	121
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	124

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια παρουσίαση των αλλαγών που σημειώθηκαν από την άνοδο του Κομμουνιστικού Κόμματος στην εξουσία και την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας το 1949 και που εκτείνονται μέχρι τις μέρες μας. Συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος, που καλύπτει χρονικά τη Μαοϊκή περίοδο (1949-76), αναλύει τις προσπάθειες του Μάο για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της οικονομίας και, στο δεύτερο μέρος, με σημείο εκκίνησης το 1978, παρουσιάζεται η στροφή που σημειώθηκε προς την οικονομία της αγοράς και που τελικά οδήγησε στην πρόσφατη ραγδαία ανάπτυξη της Κίνας και στην ανάδειξη της σε παγκόσμια οικονομική δύναμη.

Αυτό όμως που πρέπει να τονιστεί, καθώς κάνει την περίπτωση της Κίνας ξεχωριστή, είναι ότι, σε αντίθεση με τα μεταρρυθμιστικά κινήματα της Ανατολικής Ευρώπης, η αλλαγή αυτή που συντελέστηκε στην οικονομία δεν συνοδεύτηκε από τη δημοκρατική μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος. Μια εξήγηση για αυτή την ιδιαιτερότητα θα μπορούσε να αποτελέσει το γεγονός ότι, από τις απαρχές της ίδρυσης της Λαϊκής Δημοκρατίας, μέσα στους κόλπους του κόμματος υπήρχαν δυο διαφορετικές τάσεις: η μια με κύριο εκφραστή το Μάο έδινε προτεραιότητα στην ιδεολογία και στη διατήρηση των κομμουνιστικών ιδεωδών και, η άλλη, με εκπροσώπους τους λεγόμενους πραγματιστές, υποστήριζε ότι η οικονομία θα πρέπει να υπερισχύει της πολιτικής.

Όπως θα φανεί και στη συνέχεια αυτής της εργασίας, οι δυο αυτές γραμμές βρίσκονταν σε συνεχή σύγκρουση, η οποία οδήγησε στην καταστρεπτική για την κινέζικη κοινωνία «Πολιτιστική Επανάσταση» και έληξε ουσιαστικά με την νίκη των πραγματιστών και την άνοδο στην εξουσία του Teng Hsiao-p'ing το Δεκέμβρη του 1978, όπου και τέθηκαν τα πρώτα θεμέλια για τη φιλελευθεροποίηση της αγοράς.

Οι πραγματιστές, λοιπόν, επιθυμώντας την ταχεία ανάπτυξη της οικονομίας και θεωρώντας ότι το συγκεντρωτικό σύστημα διεύθυνσης οδηγεί σε «αδιέξοδα» και

εμποδίζει την επίτευξη του στόχου τους, έκριναν απαραίτητο, σε πρώτη φάση, τη μερική απελευθέρωση της αγοράς και την απομάκρυνση από το παλιό μοντέλο ανάπτυξης. Η διαδικασία που ακολούθησαν για την επιβολή των νέων μεταρρυθμίσεων ήταν σταδιακή και δεν προχώρησαν στην υιοθέτηση των λεγόμενων θεραπειών «σοκ», που συνιστούσαν οι δυτικοί και εφάρμοσαν σχεδόν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Έτσι, ήδη από τη δεκαετία του '80, οι κινέζοι άρχισαν να διαμορφώνουν το δικό τους δρόμο μετάβασης στη «σοσιαλιστική οικονομία της αγοράς», με κινέζικα χαρακτηριστικά.

Η επιλογή αυτού του είδους της μετάβασης θα μπορούσε να λεχθεί ότι έχει επηρεαστεί και έχει βασιστεί στη θεωρία της «Νέας Οικονομικής Πολιτικής» (NEP), την οποία επεξεργάστηκε ο Λένιν τα πρώτα χρόνια της σοβιετικής εξουσίας και είχε στόχο την ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας, μέσω της αναζωογόνησης της αγοράς (που συνεπαγόταν και την εισαγωγή καπιταλιστικών στοιχείων) και της συνεργασίας με το ξένο κεφάλαιο.

Η μεταβατική αυτή περίοδος και η επέκταση των φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων τα τελευταία χρόνια οδήγησαν στην άνοδο της κινεζικής οικονομίας. Η εισβολή των κινέζικων προϊόντων σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες αποτελεί πλέον ένα γενικευμένο φαινόμενο. Η ραγδαία ανάπτυξη της κινέζικης οικονομίας, το λεγόμενο «κινέζικο θαύμα», έχει μεταβάλλει τις διεθνείς οικονομικές ισορροπίες, κάνοντας την πλειοψηφία των δυτικών χωρών να αντιδρά μπροστά στην αφύπνιση του «κινέζικου δράκου», καθώς, παρά το άνοιγμα της κινέζικης αγοράς στα προϊόντα τους, βλέπουν την εισχώρηση των κινέζικων στις δικές τους ως απειλή για τις οικονομίες τους. Από την άλλη, παρά το γεγονός ότι το πολιτικό σύστημα έχει διατηρηθεί αμετάβλητο και στην εξουσία παραμένει το Κομμουνιστικό Κόμμα, οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις των τελευταίων δυο δεκαετιών, έχουν δημιουργήσει την πεποίθηση στους κόλπους της Αριστεράς ότι η

Κίνα επιστρέφει στον καπιταλισμό, παρά τους ισχυρισμούς της κινέζικης ηγεσίας ότι ακολουθεί έναν άλλο δρόμο κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης με κατεύθυνση το σοσιαλισμό.

Η παραπάνω θέση έχει κάποια βάση, αν διερευνηθεί η φύση του τρέχοντος κοινωνικοοικονομικού καθεστώτος της Κίνας. Χωρίς αμφιβολία, οι συντελούμενες οικονομικές μεταρρυθμίσεις αναπτύσσουν τα καπιταλιστικά στοιχεία και επιτρέπουν την κυριαρχία, σε μεγάλο μέρος της οικονομίας, των καπιταλιστικών σχέσεων. Σχέσεις μισθωτής εργασίας και κεφαλαίου, μεγιστοποίηση καπιταλιστικού κέρδους, συγκέντρωση πλούτου σε λίγα χέρια, αριθμητική αύξηση της αστικής τάξης, αυξανόμενη παρουσία ξένου κεφαλαίου. Ωστόσο, αν περιοριστούμε μόνο σε αυτά, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι φόβοι του Μάο επαληθεύτηκαν, καθώς η Κίνα φαίνεται να έχει πάρει οριστικά το δρόμο του καπιταλισμού και ίσως είναι θέμα χρόνου να εμφανιστούν όλα όσα αυτό συνεπάγεται.

Παρόλα αυτά, όμως, υπάρχει και μια άλλη όψη. Επικεφαλής της κυβέρνησης είναι το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας, το οποίο διακηρύσσει ότι στόχος της πολιτικής είναι η οικοδόμηση μιας «σοσιαλιστικής οικονομίας της αγοράς» και έχει υιοθετήσει ως κυρίαρχη ιδεολογία τρεις θεωρητικές πηγές με τους αντίστοιχους εκπροσώπους: τις αντιλήψεις του Μαρξισμού-Λενινισμού, τη Σκέψη του Μάο και τη θεωρία του Teng Hsiao-p'ing. Επιπλέον, το κράτος εξακολουθεί να διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο, καθώς οι βασικοί μοχλοί της οικονομικής διαχείρισης βρίσκονται ακόμα υπό τον έλεγχο του και αρκετά από τα μέσα παραγωγής αποτελούν κοινωνική ιδιοκτησία.

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι την τελευταία δεκαετία το κόμμα έχει υποστεί διάβρωση στην κοινωνική του βάση, καθώς η κομμουνιστική ηγεσία, εγκαινιάζοντας τη «νέα εποχή» που θα ξεκινούσε, δεν μπορούσε πλέον, όπως το παρελθόν, να βασίζεται στην υποστήριξη της εργατικής-αγροτικής τάξης και αποφάσισε να ενθαρρύνει τη

δημιουργία μιας νέας τάξης καπιταλιστών, οι οποίοι εκμεταλλευόμενοι τις αυξανόμενες ευκαιρίες της αγοράς, δεν πλούτισαν μόνο, αλλά μαζί με τα κομματικά στελέχη, μετατόπισαν την κοινωνική βάση του κόμματος από τους εργάτες σε αυτή την αναδυόμενη αστική τάξη. Αυτή την αλλαγή επισφράγισε το 16^ο Συνέδριο, όπου η κυβέρνηση κάλεσε επίσημα τους νέους καπιταλιστές να γίνουν μέλη του κόμματος.

Έτσι, όσο διευρύνονται τα καπιταλιστικά στοιχεία, όσο αμβλύνεται ο ταξικός χαρακτήρας του ΚΚΚ, όσο ενισχύονται οι γραφειοκρατικές ελίτ και διαμορφώνονται ομάδες συμφερόντων, τόσο θα συντελείται αλλαγή του χαρακτήρα της πολιτικής εξουσίας και του κοινωνικοοικονομικού συστήματος. Με άλλα λόγια, το πολιτικό εποικοδόμημα δεν μπορεί να βρίσκεται σε συνεχή αναντιστοιχία με την οικονομική βάση, καθώς όσο αναπτύσσονται οι καπιταλιστικές σχέσεις στην οικονομία, τόσο αυτές θα πιέζουν για αλλαγή του πολιτικού συστήματος, με άμεσους και έμμεσους τρόπους, και αυτό γιατί οι έννοιες της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας είναι βαθιά αλληλεξαρτώμενες.

Το μεγάλο ερώτημα, λοιπόν, που τίθεται είναι κατά πόσο η αγορά και οι νόμοι της μπορούν να συμβιβαστούν με τη «λαϊκή εξουσία» και να στηρίξουν τις επιλογές μιας «σοσιαλιστικής» κοινωνίας ή αν η λειτουργία τους θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην κυριαρχία των καπιταλιστικών σχέσεων και στην ανατροπή του πολιτικού συστήματος. Ή διαφορετικά, για πόσο ακόμα, μέσα στο πλαίσιο της συνεχούς φιλελευθεροποίησης της αγοράς, θα είναι εφικτή η διαχρονική διατήρηση του μονοκομματικού συστήματος.

Άλλωστε, το παρελθόν της Κίνας έχει, κατά κάποιο τρόπο, επιβεβαιώσει την παραπάνω θέση. Δεν θα πρέπει να ξεχαστεί το επεισόδιο της Πλατείας Tien-an-men του 1989, το οποίο ουσιαστικά δεν αποτελούσε τίποτα άλλο παρά ένα αίτημα για υπεροχή του νόμου, για πολιτικό πλουραλισμό, για ελευθερία του λόγου και του τύπου, μια πίεση από ένα μεγάλο μέρος του λαού που, όταν ήρθε σε επαφή με τη «δυτική» έννοια της

δημοκρατίας και όταν άρχισαν να αναπτύσσονται οι καπιταλιστικές σχέσεις στην κοινωνία, θεώρησε επιτακτική ανάγκη τον εκδημοκρατισμό του πολιτικού συστήματος.

Έτσι, σχετικά με την μελλοντική πορεία της Κίνας, είναι πολύ νωρίς ακόμα για προβλέψεις και μόνο ο χρόνος θα μπορέσει να δείξει την ανθεκτικότητα του πολιτικού συστήματος στις νέες αντιθέσεις που δημιουργούνται στο εσωτερικό αυτής της πολύ διαφορετικής κοινωνίας και αν τελικά το κινέζικο πείραμα είναι προς μίμηση ή προς αποφυγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:

Σοσιαλιστικός Μετασχηματισμός

1.1 Η άνοδος του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας

Μετά τη συντριβή της Ιαπωνίας και την αποχώρηση των ιαπωνικών στρατευμάτων από τα κινέζικα εδάφη, αρχίζει ο εμφύλιος πόλεμος (1945) ανάμεσα στις δυνάμεις του Εθνικιστικού (Kuomintang, KMT) και του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας (ΚΚΚ) με ηγέτες τον Chiang Kai-shek και τον Mao Tse-tung αντίστοιχα. Ήδη από το 1947 αρχίζει να προδιαγράφεται η έκβαση του πολέμου, καθώς το ΚΚΚ αποκτά ένα σημαντικό προβάδισμα όσον αφορά τις εδαφικές κατακτήσεις, που οδήγησαν στην κατάληψη του Πεκίνου τον Ιανουάριο του 1949. Στις 23 Απριλίου, τα κομμουνιστικά στρατεύματα καταλαμβάνουν την Καντώνα, στις 24 το Νανκίν, στις 20 Μαΐου το Σιάν και στις 25 τη Σαγκάη, γεγονός που οδηγεί σε φυγή τον Chiang Kai-shek με κατεύθυνση την Taiwan.¹

Μετά από αυτές τις εξελίξεις, στις 12 Σεπτεμβρίου 1949, ο Μάο συγκαλεί Συνέδριο για να προετοιμάσει τον σχηματισμό της νέας κυβέρνησης και ψηφίζεται ο Οργανικός Νόμος της Κεντρικής Λαϊκής Κυβέρνησης, ο οποίος καθιερώνει την πολιτική της «συμμαχίας των τεσσάρων τάξεων». Την 1^η Οκτωβρίου στην Πλατεία Tien-an-men του Πεκίνου, ανακοινώνεται πλέον επίσημα η ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, ως μια «Δημοκρατική Δικτατορία» υπό την ηγεσία του ΚΚΚ, με έδρα το Πεκίνο. Η Σοβιετική Ένωση καθώς και άλλα κομμουνιστικά κράτη αναγνωρίζουν την Λαϊκή Δημοκρατία την επόμενη μέρα, και ακολουθούν οι μη-κομμουνιστικές χώρες, όπως η Ινδία, το Πακιστάν, η Βρετανία και η Γαλλία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ωστόσο, δεν αναγνώρισαν την κυβέρνηση μέχρι τον Ιανουάριο του 1969.²

---

¹ Βλ. Θ., Καρζής, *Η ιστορία και ο Πολιτισμός της Κίνας*, Νέα Σύνορα- Λιβάνης, Αθήνα, 2000, σ. 200-201.

² Βλ. Im., C.Y., Hsü, *The Rise of Modern China*, 4th ed., Oxford University Press, New York 1990, p.645.

Σύμφωνα με τον Οργανικό Νόμο, το ανώτατο όργανο του κράτους ήταν το Κυβερνητικό Συμβούλιο που είχε διοικητικές, νομοθετικές και δικαστικές αρμοδιότητες³, συνερχόταν δυο φορές τον μήνα και στα μέλη του περιλαμβάνονταν ο Πρόεδρος Μάο, και έξι αντιπρόεδροι. Ακολουθούσε το Διοικητικό Συμβούλιο με επικεφαλής τον Chou En-Lai, ο οποίος είχε υπό τον έλεγχο του τέσσερις επιτροπές: Πολιτικών και Νομικών Υποθέσεων, Χρηματοδότησης και Οικονομικών, Πολιτισμού και Εκπαίδευσης, και Εποπτείας. Καθεμία από αυτές τις επιτροπές διηύθυνε τριάντα χωριστά υπουργεία. Άλλα καθοδηγητικά όργανα ήταν η Κεντρική Επιτροπή, το Πολιτικό Γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής και η Εκτελεστική Επιτροπή του Πολιτικού Γραφείου. Πρωθυπουργός και Υπουργός Εξωτερικών τοποθετήθηκε ο Chou En-Lai και Υπουργός Εθνικής Άμυνας ο P'eng Te-huai. Το 1954, έγινε αναθεώρηση του Οργανικού Νόμου και ανώτατο διοικητικό όργανο αναδείχτηκε η Εθνική Λαϊκή Σύγκλητος με πρόεδρο τον Μάο και αντιπρόεδρο τον Chou Teh.⁴

Ωστόσο, οι στόχοι και τα όρια δράσης της κομμουνιστικής ηγεσίας καθορίζονταν από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιόδου και της Κίνας ως χώρας. Εκτός του ότι η οικονομία είχε αποδιοργανωθεί ύστερα από μια σειρά πολέμων που είχαν προηγηθεί, η Κίνα χαρακτηριζόταν από την τεράστια εδαφική έκταση της (9.600.000 τετρ.χλμ.) και από τον μεγάλο πληθυσμό της. (μια πρώτη απογραφή το 1953 έδωσε έναν αριθμό 580 εκατ. ατόμων). Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι η Κίνα ήταν μια χώρα αγροτική σε ποσοστό μεγαλύτερο του 85% και απαριθμούσε αυτή την περίοδο μόλις τρία εκατομμύρια βιομηχανικούς εργάτες.⁵

---

³ Τα δικαστήρια δεν ήταν ανεξάρτητα από την πολιτική εξουσία αλλά αποτελούσαν μέρος της κυβερνητικής δομής. Συγκεκριμένα, ήταν υπό την καθοδήγηση του Ανώτατου Δικαστηρίου, το οποίο λειτουργούσε σύμφωνα με τις οδηγίες της διοίκησης του νομοθετικού σώματος, που δεν ήταν άλλο από το Κυβερνητικό Συμβούλιο και την Εθνική Λαϊκή Σύγκλητο αργότερα. Για λεπτομερή ανάλυση βλ. J. Cohen, «The Party and the Courts: 1949-1959», *The China Quarterly*, No.38, (1969), p.129-131.

⁴ Βλ. I., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.648-649

⁵ Βλ. *Ο Αιώνας των Κομμουνισμών*, ελλ. μετάφραση Αλ. Εμμανουήλ, επιμ. ελλ. έκδοσης Σ. Μπουρνάζος, Πόλις, Αθήνα 2001, σ. 327-328.

Ο Μάο αντιλαμβανόμενος αυτές τις ιδιαιτερότητες πολύ πριν πάρει στα χέρια του τα ηνία του κόμματος (1935), και ήδη από το 1927 μέσω του έργου του *«Έκθεση για το αγροτικό κίνημα του Χουνάν»*, συλλαμβάνει την ιδέα ότι για την επιτυχή έκβαση της επανάστασης απαιτείται η κινητοποίηση της αγροτιάς και κατ'επέκταση η χρησιμοποίηση της ως κινητήριο μοχλό των σχεδίων του για τον μετασχηματισμό και τον εκσυγχρονισμό του έθνους.⁶

Ο προσανατολισμός, λοιπόν, της νέας κυβέρνησης βασίστηκε στη θεωρία της «Νέας Δημοκρατίας», σύμφωνα με την οποία κρινόταν απαραίτητη μια μακροχρόνια συμμαχία ανάμεσα στις «τέσσερις τάξεις», τους αγρότες, τους εργάτες, τους μικροαστούς και τους εθνικούς αστούς και αυτό γιατί δεν είχαν ακόμα δημιουργηθεί οι κατάλληλες προϋποθέσεις στην κινέζικη κοινωνία για τη μετάβαση στο σοσιαλισμό. Έτσι, ο Μάο «χρησιμοποίησε» τις γνώσεις της αστικής τάξης για την ανάπτυξη της βιομηχανίας, η οποία αποτελούσε αναγκαία συνθήκη για τη μετάβαση στο σοσιαλισμό. Ωστόσο, τόνισε ότι αυτό το καθεστώς της «Νέας Δημοκρατίας» ήταν κάτω από τον πλήρη έλεγχο του ΚΚΚ, το οποίο αυτοανακηρύχτηκε ως ηγέτης της εργατικής και αγροτικής τάξης.⁷

Κάτω από αυτήν την οπτική, η κινεζική οικονομία θα χαρακτηριζόταν ως μικτή για μια μακρά σχετικά περίοδο, με άλλα λόγια θα επιτρεπόταν η συνύπαρξη της ιδιωτικής ιδιοκτησίας με την κρατική. Συγκεκριμένα, η δομή της οικονομίας θα έπρεπε να αποτελείται από τρεις τομείς: την κρατική οικονομία, όπου το κράτος θα ασκούσε έλεγχο στις μεγάλες βιομηχανίες και σε ότι κρινόταν αναγκαίο για τους πολίτες, την αγροτική οικονομία, όπου θα επιτρεπόταν η μικροϊδιοκτησία και, τέλος, η ιδιωτική οικονομία, στην οποία θα επιτρεπόταν η δράση των μικρών και μεσαίων καπιταλιστών.⁸

---

⁶ Βλ. *Ο Αιώνας των Κομμουνισμών*, ό.π., σ.335.

⁷ Βλ. *Ο Αιώνας των Κομμουνισμών*, ό.π., σ.341.

⁸ Βλ. I., C.Y., Hsü, ό.π., σ.646.

1.2 Κοινωνικοποιήσεις

Με την άνοδο του ΚΚΚ στην εξουσία ξεκίνησε μια σειρά κοινωνικοποιήσεων στην Κίνα τόσο στον αγροτικό όσο και στο βιομηχανικό τομέα. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το τομέα της γεωργίας, αφού προηγήθηκε μια εξισωτική διανομή των γαιών στους αγρότες μέσω της αγροτικής μεταρρύθμισης (1950-1952) που κάλυψε χρονικά την περίοδο της «Νέας Δημοκρατίας», οι κοινωνικοποιήσεις την περίοδο 1953-1957 πήραν την μορφή συνεταιρισμών-κολλεκτίβων, θέτοντας τα θεμέλια για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της υπαίθρου, και ακολούθησε η δημιουργία των Λαϊκών Κοινοτήτων το 1958 όπου, σύμφωνα με τους Κομμουνιστές, ήταν η καλύτερη μορφή οργάνωσης για την επίτευξη του σοσιαλισμού και τη διαδοχική μετάβαση στον κομμουνισμό.⁹ Αντίστοιχα, στον τομέα της βιομηχανίας, η νέα πολιτική ηγεσία προσπάθησε να εξαλείψει τις καπιταλιστικές δομές που επικρατούσαν, μέσω μιας σταδιακής μετάβασης των επιχειρήσεων από ιδιωτικές σε μικτές και τελικά σε κρατικές επιχειρήσεις.

Ωστόσο, απώτερος στόχος του ΚΚΚ μέσω των παραπάνω σταδιακών διαδικασιών ήταν η εγκαθίδρυση σοσιαλιστικής κοινωνίας. Ο Μάο, υιοθετώντας τη Λενινιστική θεωρία, γνώριζε ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την εκπλήρωση αυτού του στόχου ήταν η ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας. Ωστόσο, η εκβιομηχάνιση χωρίς την αντίστοιχη ταυτόχρονη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα θα ήταν αδύνατη· η αγροτική παραγωγή έπρεπε να αυξηθεί άμεσα, έτσι ώστε με τα αγροτικά πλεονάσματα να τροφοδοτηθεί η σχεδιαζόμενη εκβιομηχάνιση με πρώτες ύλες και ο αυξανόμενος αστικός πληθυσμός με τρόφιμα. Για να επιτευχθεί όμως η αγροτική ανάπτυξη, θα έπρεπε να μεταβληθεί το ισχύον σύστημα μέσω μιας σταδιακής και σταθερής διαδικασίας.¹⁰

---

⁹ Βλ. W., Chi, «The Ideological Source of the People's Communes in Communist China», *Pacific Coast Philology*, Vol.2, (1977), p.62.

¹⁰ Βλ. K., Walker, «Collectivization in Retrospect: The "Socialist High Tide" of Autumn 1955-Spring 1956», *The China Quarterly*, No 26, (1966), p.3.

1.2.1 Αγροτική Μεταρρύθμιση (1950-1952)

Κατά την προεπαναστατική περίοδο, στο μεγαλύτερο μέρος της υπαίθρου επικρατούσαν φεουδαρχικές δομές. Ο αγροτικός πληθυσμός διακρινόταν σε τέσσερις τάξεις: 1) τους γαιοκτήμονες, που κατείχαν μεγάλες εκτάσεις γης και τις καλλιεργούσαν άλλοι, 2) τους πλούσιους αγρότες, που είχαν στην κατοχή τους γη, εργάζονταν οι ίδιοι αλλά, απασχολούσαν και άλλα εργατικά χέρια, δάνειζαν χρήματα και νοίκιαζαν μέρος της γης τους σε φτωχούς αγρότες, 3) τους μεσαίους αγρότες, που η γη τους ανήκε αλλά την καλλιεργούσαν οι ίδιοι χωρίς να εκμεταλλεύονται άλλους και, 4) τους φτωχούς αγρότες, οι οποίοι πουλούσαν μέρος της γης τους για να επιβιώσουν ή νοίκιαζαν γη από άλλους.¹¹

Σχετικά με την κατανομή της γης πριν το 1949, εκτιμήσεις δείχνουν ότι οι γαιοκτήμονες και οι πλούσιοι αγρότες, περίπου δηλαδή το 10% του αγροτικού πληθυσμού, είχαν στην κατοχή τους το 70-80% της γης.¹² Εξίσου σημαντικό όμως είναι και το γεγονός ότι οι σχέσεις εξάρτησης που είχαν δημιουργηθεί μέσα σε ένα τέτοιο καθεστώς δεν καθορίζονταν μόνο από τις σχέσεις ιδιοκτησίας γης αλλά και από την πολιτική κυριαρχία αυτής της τάξης, που είχε κάτω από τον έλεγχο της την τοπική διοίκηση.¹³

Προκειμένου λοιπόν να τροποποιηθεί αυτό το σύστημα, το οποίο προήγαγε με την ανισότητα στην ιδιοκτησία της γης, την φτώχεια και την εκμετάλλευση του αγροτικού πληθυσμού, κρίθηκε απαραίτητο από την κομμουνιστική κυβέρνηση να υλοποιήσει άμεσα μια αγροτική μεταρρύθμιση, η οποία προκηρύχθηκε επίσημα στις 28 Ιουνίου του 1950 με το «Νόμο Περί Αγροτικής Μεταρρύθμισης». Σύμφωνα με τις βασικές διατάξεις αυτού του νόμου, ο σκοπός της αγροτικής μεταρρύθμισης στην Κίνα ήταν ουσιαστικά η

¹¹ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.652.

¹² Βλ. W., Sullivan, «Land Reform Plans in China», *Far Eastern Survey*, Vol. 19, No.4, (1950), p.38.

¹³ Βλ. Y., Chou, «Chinese Agrarian Reform and Bolsevik Land Policy», *Pacific Affairs*, Vol. 25, No. 1 (1952), p.25.

οικονομική και πολιτική αποδυνάμωση των γαιοκτημόνων. Σε πρώτη φάση, λοιπόν, για να καταργηθεί η φεουδαρχική εκμετάλλευση από τους γαιοκτήμονες, αποφασίστηκε η δήμευση της γης και των μέσων παραγωγής που είχαν στη διάθεση τους και η υιοθέτηση ενός συστήματος όπου η γη θα ανήκει στους καλλιεργητές.

Οι Κομμουνιστές, με την παραχώρηση γης και κατ' επέκταση με την αναγνώριση του δικαιώματος της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, θέσπισαν έναν τύπο καπιταλιστικής αγροτικής οργάνωσης. Η πολιτική αυτή συνδέεται άμεσα με το πρόγραμμα της «Νέας Δημοκρατίας», το οποίο όριζε ότι η επανάσταση έπρεπε να περάσει από δυο διαφορετικά στάδια: το πρώτο είχε ως σκοπό να απελευθερώσει την Κίνα από τον ιμπεριαλισμό και την φεουδαρχία, ενώ το δεύτερο να προχωρήσει στην εγκαθίδρυση μιας σοσιαλιστικής κοινωνίας.¹⁴ Έτσι, σύμφωνα με τον Μάο, σε αυτή τη φάση που η πολιτική του προσανατολιζόταν σε μια δημοκρατικού τύπου κοινωνική οργάνωση, η ανάπτυξη ενός μετριοπαθούς καπιταλισμού κρινόταν απαραίτητη.

Ταυτόχρονα, η αγροτική μεταρρύθμιση, προέβλεπε τον περιορισμό της πολιτικής δύναμης των γαιοκτημόνων, μέσω της συνένωσης των μεσαίων και φτωχών αγροτών σε μια τάξη και την ανάδειξη νέων ηγετών μέσα από αυτήν, οι οποίοι θα αναλάμβαναν την τοπική διοίκηση, δημιουργώντας παράλληλα δεσμούς ανάμεσα στα χωριά και τα ανώτερα διοικητικά κέντρα, και θα αποτελούσαν τους επίσημους φορείς για την μεταρρύθμιση του αγροτικού συστήματος.

Ο Μάο, βασισμένος στο πολιτικό σύνθημα του Lenin *«Με τη βοήθεια των φτωχών αγροτών, σε συνεργασία με τους μεσαίους αγρότες –πολεμήστε τους κουλάκους»¹⁵*, χρησιμοποίησε την αγροτική μεταρρύθμιση ως μέσο για τη διεξαγωγή «ταξικού αγώνα» στην ύπαιθρο, όπως προκύπτει άμεσα και από ένα λόγο του: *«Η γενική γραμμή της αγροτικής μεταρρύθμισης είναι να βασιστεί στους φτωχούς αγρότες, να ενωθούν με τους*

---

¹⁴ Βλ.Υ., Chou, ό.π., p.26.

¹⁵ Βλ.Υ., Chou, ό.π., p.31.

μεσαίους αγρότες, με σκοπό να καταργηθεί το φεουδαρχικό σύστημα της εκμετάλλευσης και να αναπτυχθεί η γεωργική παραγωγή. Αλλά ο στόχος της αγροτικής μεταρρύθμισης είναι μόνο το φεουδαρχικό σύστημα από την πλευρά των γαιοκτημόνων [...]»¹⁶

Ωστόσο, η κομμουνιστική κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο της σύμπραξης των γαιοκτημόνων με τους πλούσιους αγρότες και την επανεμφάνιση τους ως άρχουσα τάξη, δεν βασίστηκε μόνο στην συνεργασία ανάμεσα στους φτωχούς και τους μεσαίους αγρότες για την αποδυνάμωση των γαιοκτημόνων, αλλά προσπάθησε να κερδίσει και τη συμμετοχή των πλουσίων αγροτών στον επαναστατικό αγώνα, και αυτό είναι ένα σημείο που τη διαφοροποιεί από την αντίστοιχη σοβιετική διαδικασία. Έτσι, για την υλοποίηση αυτού του στόχου διανεμήθηκε μόνο η γη των γαιοκτημόνων στους φτωχούς και στους μεσαίους αγρότες, ενώ οι πλούσιοι αγρότες κράτησαν τη γη που τους ανήκε, χωρίς όμως να μπορούν να τη νοικιάζουν σε άλλους και, επιπλέον τους δόθηκε το δικαίωμα να συμμετέχουν στους αγροτικούς συνδέσμους, έχοντας κατά αυτό τον τρόπο λόγο στη δήμευση και την αναδιανομή της γης. Επίσης, για να μειωθεί η αντίδραση των γαιοκτημόνων, τους παραχωρήθηκε η ίδια ποσότητα γης και κινητής περιουσίας με τις υπόλοιπες τάξεις.¹⁷

Η αγροτική μεταρρύθμιση ολοκληρώθηκε το Δεκέμβρη του 1952, και παρ'όλο που πέτυχε την εξάλειψη των φεουδαρχικών δομών και τη βελτίωση της θέσης των φτωχών αγροτών, παρουσιάστηκαν αρκετά προβλήματα.

Πρώτα απ' όλα, παρατηρήθηκε ότι η παραγωγή δεν μπορούσε να αυξηθεί αισθητά, αλλά οριακά να αγγίξει τα προεπαναστατικά επίπεδα, γεγονός που δικαιολογείται αν λάβουμε υπόψη την μικρή έκταση που αντιστοιχούσε σε κάθε νοικοκυριό¹⁸ μετά την αναδιανομή της γης και την έλλειψη μηχανικού εξοπλισμού. Οι φτωχοί αγρότες, έχοντας

---

¹⁶ Βλ. Υ., Chou, ό.π., σ.28-29.

¹⁷ Βλ. Υ., Chou, ό.π., σ.33.

¹⁸ Με την αγροτική μεταρρύθμιση διανεμήθηκε μόνο η πλεονασματική γη των γαιοκτημόνων, η οποία αντιστοιχούσε στο 43% της καλλιεργήσιμης γης και, έτσι σε κάθε νοικοκυριό παραχωρήθηκαν περίπου 8 στρέμματα.

περιορισμένο αριθμό ζώων, αγροτικών εργαλείων και λιπασμάτων, καθώς και στενότητα χρηματικών διαθεσίμων, αναγκάζονταν να πουλούν μέρος της γης τους στους πλούσιους για να καλύψουν τις τρέχουσες ανάγκες τους, αυξάνοντας κατά αυτό τον τρόπο την συγκέντρωση των πόρων πάλι στους πλούσιους και την επανεμφάνιση της εκμετάλλευσης και της τοκογλυφίας.¹⁹

Γενικότερα, η αγροτική μεταρρύθμιση στην Κίνα, κάτω από μια αυστηρά οικονομική και ποσοτική οπτική, στάθηκε αρκετά μετριοπαθής. Αντίθετα, όμως, σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί επαναστατική, καθώς κατόρθωσε να συντρίψει την πολιτική δύναμη της αγροτικής ελίτ και να μετατρέψει τους αγρότες από παθητικούς δέκτες των κοινωνικών συνθηκών σε άτομα με πολιτική συνείδηση. Και αυτό γιατί ενώ οι σκοποί της μεταρρύθμισης ορίστηκαν από πάνω, η αποπεράτωση της πραγματοποιήθηκε μέσα από μαζικές κινητοποιήσεις σε κάθε χωριό, όπου κάθε αγρότης είχε λόγο στην ανακατανομή της γης και στην «τιμωρία» των μέχρι τότε εκμεταλλευτών του.²⁰

1.2.2 Συνεταιριστικοποίηση- Κολλεκτιβοποίηση (1953-1957)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η αγροτική μεταρρύθμιση είχε καταργήσει τις φεουδαρχικές δομές (επιτρέποντας παράλληλα τις καπιταλιστικές), αλλά είχε δημιουργήσει μια οικονομία μικρής κλίμακας, χωρίς δυνατότητες για τεχνικές καινοτομίες και σχηματισμό κεφαλαίου. Ωστόσο, είχε συμβάλει σημαντικά στην εξάλειψη της αριστοκρατίας και στην επέκταση της κομμουνιστικής πολιτικής οργάνωσης στην ύπαιθρο, συνεπώς είχαν τεθεί και τα θεμέλια για την τελική σοσιαλιστική αναδιοργάνωση της γεωργίας.

---

¹⁹ Βλ. Κ., Walker, ό.π., σ.10-11.

²⁰ Βλ. Β., Stavis, «China and the Comparative Analysis of Land Reform», *Modern China*, Vol. 4, No. 1, (1978), p.69-70.

Έτσι, το 1953 σηματοδοτεί την εκκίνηση μιας νέας φάσης· η Κίνα πλέον εισέρχεται σε μια «περίοδο μετάβασης», κατά τη διάρκεια της οποίας θα λάμβανε χώρα ένας σταθερός μετασχηματισμός της κινέζικης οικονομίας σε μια πλήρως σοσιαλιστική. Στο Πρώτο Εθνικό Συνέδριο στο Πεκίνο το Σεπτέμβριο του 1954, εγκρίνεται επίσημα το Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα (ήδη διένυε το δεύτερο χρόνο) και ανακοινώνεται ότι έχουν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της βιομηχανίας και της γεωργίας. Όπως και στη Σοβιετική Ένωση, ο κεντρικός στόχος του Προγράμματος ήταν η ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας μέσω της ανάπτυξης του αγροτικού τομέα.

Οι παράγοντες που ώθησαν την κινέζικη ηγεσία να ακολουθήσει το δρόμο της κολλεκτιβοποίησης στην ύπαιθρο έχουν τις ρίζες τους στην αντίστοιχη ρωσική εκστρατεία του 1930. Συγκεκριμένα, το Κομμουνιστικό Κόμμα θεωρούσε ότι καθώς η κολλεκτιβοποίηση θα επέτρεπε την μεγάλης κλίμακας εισαγωγή σύγχρονου αγροτικού εξοπλισμού και χημικών λιπασμάτων, θα επιτυγχανόταν μεγαλύτερη παραγωγικότητα και αποτελεσματικότητα, γεγονός εξαιρετικά σημαντικό σε μια περίοδο γρήγορης εκβιομηχάνισης, καθώς η γεωργία έπρεπε να συμβαδίζει με τις αυξανόμενες ανάγκες της βιομηχανίας για πρώτες ύλες και τρόφιμα για τον ολοένα αυξανόμενο αστικό βιομηχανικό πληθυσμό. Επίσης, θα περιοριζόταν η ατομιστική, καπιταλιστική νοοτροπία των αγροτών και, τέλος, η συλλογική οργάνωση θα πρόσφερε στο κράτος μεγαλύτερο πολιτικό έλεγχο στην ύπαιθρο αλλά, και πάνω στην παραγωγή, την αγορά και την κατανάλωση αγροτικών προϊόντων.²¹

Γενικότερα, η κινέζικη πολιτική αυτή την περίοδο αναπαρήγαγε πιστά το σοβιετικό μοντέλο, με τη διαφορά ότι, για να αποφύγει τα αρνητικά της σοβιετικής κολλεκτιβοποίησης, ακολούθησε μια πιο σταδιακή διαδικασία, με λιγότερη βία, δίνοντας

---

²¹ Βλ. S.B., Thomas, «Communist China's Agrarian Policy», *Pacific Affairs*, Vol. 29, No. 2 (1956), p.143-144.

το δικαίωμα στους αγρότες να εισέρχονται εθελοντικά σε κάθε διαφορετικού τύπου συνεταιρισμό και οι στόχοι που έθεσε (μέχρι το 1957 το 1/3 των αγροτικών νοικοκυριών να έχουν οργανωθεί σε συνεταιρισμούς και να έχει επιτευχθεί στα επόμενα δεκαπέντε χρόνια η κολεκτιβοποίηση) κρίνονταν αρκετά ρεαλιστικοί.

Η κυβέρνηση αναγνωρίζοντας ότι οι αγρότες δεν θα δέχονταν αμέσως τη συλλογική ιδιοκτησία, έκανε διάφορους πειραματισμούς σχετικά με τις μορφές της συνεταιριστικοποίησης που, όπως φαίνεται από τον πίνακα 1., είχαν ξεκινήσει πριν την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης.

Η αρχική φάση της συνεταιριστικοποίησης, η δημιουργία δηλαδή των Ομάδων Αλληλοβοήθειας, ξεκίνησε από τους Κομμουνιστές κατά τη διάρκεια του Σινο-Ιαπωνικού πολέμου. Ύστερα από μια προσωρινή κάμψη στη δραστηριότητα τους κατά τη διάρκεια της αγροτικής μεταρρύθμισης, το κίνημα αυτό επανεμφανίστηκε πιο έντονα το 1952· μέσα σε ένα χρόνο ο αριθμός των ομάδων αυξήθηκε από 4,675 εκ. σε 8,026 εκ. και η συμμετοχή των αγροτικών νοικοκυριών σε αυτές από 19,2% αυξήθηκε σε 39,9%. Μέχρι το 1954, το 58,9% των νοικοκυριών είχαν ενταχθεί στις ομάδες.²² Ο κύριος σκοπός των Ομάδων Αλληλοβοήθειας ήταν να βοηθήσουν τους φτωχούς και τους μεσαίους αγρότες να ξεπεράσουν κάποια οικονομικά προβλήματα σχετικά με την παραγωγή. Σε κάθε ομάδα συμμετείχαν 4-5 γειτονικά νοικοκυριά, τα οποία μπορούσαν να ανταλλάσσουν από απλή εργασία ως και να χρησιμοποιούν από κοινού τα ζώα και τα αγροτικά εργαλεία, σε προσωρινή ή μόνιμη βάση.²³

Ωστόσο, αν και μέσω του προγράμματος των Ομάδων Αλληλοβοήθειας επιτεύχθηκε μια σημαντική αύξηση της παραγωγής, οι δυνατότητες για περαιτέρω πρόοδο ήταν περιορισμένες, καθώς, παρόλο που η εργατική δύναμη ήταν μέρος της κοινοπραξίας, κάθε μέλος συνέχιζε να λειτουργεί ανεξάρτητα. Για αυτό το λόγο, η κυβέρνηση τις

---

²² Βλ. Κ., Walker, ό.π., σ.17.

²³ Βλ. Κ., Walker, ό.π., σ.5.

αντιμετώπισε περισσότερο ως ένα κατάλληλο θεμέλιο για τη δημιουργία μιας πιο μόνιμης, ημι-σοσιαλιστικής μορφής οργάνωση, παρά ως ένα μέσο για την αύξηση της παραγωγής και, ήδη από το 1951, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 1., άρχισαν να λειτουργούν 129 πειραματικοί αγροτικοί συνεταιρισμοί σε ειδικά επιλεγμένες περιοχές.

Πίνακας 1.: Ρυθμός Κολεκτιβοποίησης 1950-1958

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Ομάδες Αλληλοβοήθειας (σε εκατ.)	2,724	4,675	8,026	7,450	9,931	7,147	0,85	
Στοιχειώδεις Αγρ. Συνεταιρισμοί	18	129	4.000	15.000	114.000	633.000	216.000	36.000
Προχωρημένοι Αγρ. Συνεταιρισμοί	1	1	10	150	200	500	540.000	758.000

Πηγή: J. Yifu Lin (1990) p.1232; *Πρωτογενής Πηγή:* Agricultural Cooperativization in China Editorial Office (1987b), pp.6-7

Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της νέας οργανωτικής μορφής, οι επονομαζόμενοι Στοιχειώδεις Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Παραγωγής (ΣΑΣΠ), ήταν τα εξής: πρώτον, σε κάθε συνεταιρισμό συμμετείχαν 20-30 νοικοκυριά, τα οποία συνεισέφεραν τη γη που διέθεταν. Κάθε μέλος λάμβανε ένα ποσό ως αμοιβή για την εργασία του και άλλο ένα ποσό ετήσια για το μερίδιο της γης που είχε προσφέρει, το ύψος του οποίου καθοριζόταν από την ποιότητα και την ποσότητα του μεριδίου της γης. Δεύτερον, τα ζώα και τα εργαλεία, παρόλο που χαρακτηρίζονταν ως «κοινής χρήσης», ήταν ουσιαστικά υπό ιδιωτική ιδιοκτησία, αλλά προβλεπόταν σε σύντομο χρονικό διάστημα να περάσουν σε συλλογική ιδιοκτησία. Τέλος, ο κάθε συνεταιρισμός αποταμίευε ένα ποσό κάθε χρόνο, με σκοπό να αγοράσει πρόσθετο εξοπλισμό και να ενισχύσει οικονομικά τους φτωχούς αγρότες.²⁴

²⁴ Βλ. S.B., Thomas, ό.π., p. 146.

Ένα από τα πλεονεκτήματα αυτής της οργάνωσης ήταν ότι σημειώθηκε αύξηση της αγροτικής παραγωγής, αλλά το σημαντικότερο ήταν ότι συντέλεσε στη βαθμιαία αλλαγή της νοοτροπίας των αγροτών σε σχέση με την ιδιωτική ιδιοκτησία. Σύμφωνα με τον Teng Tzu-hui, διευθυντής του τμήματος Αγροτικών Εργασιών, το μοναδικό μη-σοσιαλιστικό στοιχείο αυτού του τύπου συνεταιριστικοποίησης ήταν το γεγονός ότι η γη παρέμενε ιδιωτική. Ωστόσο, τόνισε ότι και αυτό το στάδιο ήταν ένα ακόμα βήμα προς την κατεύθυνση της πλήρους κollectιβοποίησης, η οποία και θα πραγματοποιούνταν όταν οι αγρότες θα έπαυαν να λαμβάνουν αποζημίωση για το μερίδιο της γης που είχαν προσφέρει και τα ατομικά μερίδια γης θα αποτελούσαν πλέον αντικείμενο συλλογικής ιδιοκτησίας.²⁵

Η τρίτη, λοιπόν, μορφή συνεταιριστικοποίησης ήταν οι Προχωρημένοι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Παραγωγής (ΠΑΣΠ) ή οι λεγόμενες κollectίβες, οι οποίες αποτελούνταν από 200-300 νοικοκυριά και όλα τα μέσα παραγωγής και η γη περιέρχονταν σε κοινοκτημοσύνη. Το εισόδημα κατανεμόταν σύμφωνα με τις μονάδες εργασίας του κάθε νοικοκυριού και βέβαια εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το καθαρό εισόδημα της κollectίβας. Επίσης, κάθε νοικοκυριό μπορούσε να έχει στην κατοχή του ένα μικρό μερίδιο γης για καλλιέργεια λαχανικών και για εκτροφή μικρών ζώων. Η γη που προοριζόταν για αυτό το σκοπό δεν ξεπερνούσε το 5% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης και τα προϊόντα που παράγονταν χρησιμοποιούνταν είτε για αυτοκατανάλωση είτε για πώληση στην τοπική αγορά.²⁶

Ο πίνακας 1 δείχνει τον ρυθμό με τον οποίο επιτεύχθηκε η κollectιβοποίηση· το πέρασμα από τους συνεταιρισμούς στις κollectίβες πραγματοποιήθηκε το 1956, όπου το 90% των αγροτικών νοικοκυριών έγιναν μέλη σε 540.000 κollectίβες. Η ταχύτητα με την οποία πραγματοποιήθηκε η κollectιβοποίηση ήταν πρωτοφανής, αν και κατά τη

²⁵ Βλ. S.B., Thomas, ό.π., σ.147

²⁶ Βλ. Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *Ο Σοσιαλιστικός Μετασχηματισμός της Κίνας*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1989, σ.71.

διάρκεια της μεταβλήθηκαν αρκετές φορές τα σχέδια της πολιτικής ηγεσίας. Ο κύριος λόγος εντοπίζεται στην ύπαρξη δυο διαφορετικών τάσεων μέσα στο κόμμα αναφορικά με την πορεία μετάβασης στο σοσιαλισμό. Η μια τάση, με κύριους εκφραστές τους Liu Shao-chi και Teng Hsiao-p'ing, υποστήριζε ότι έπρεπε να ακολουθηθούν πιο μέτριοι ρυθμοί ώστε να αναπτύσσονται παράλληλα και τα μέσα παραγωγής. Τα κύρια επιχειρήματα τους ήταν ότι τα ελλιπή αγροτικά μέσα, η έλλειψη εκπαιδευμένων διοικητικών στελεχών και το χαμηλό επίπεδο πολιτικής συνείδησης, δεν μπορούσαν να υποστηρίξουν τους γρήγορους ρυθμούς συνεταιριστικοποίησης.²⁷ Αντίθετα, ο Μάο ισχυριζόταν πως «οι σοσιαλιστικές σχέσεις μπορούν να αναπτυχθούν ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων».²⁸ Τελικά, η πορεία της κολλεκτιβοποίησης κρίθηκε με το λόγο του Μάο στις 31 Ιουλίου 1955, στον οποίο παρουσίασε τους λόγους που απαιτούσαν ταχύτερους ρυθμούς και κατηγόρησε τους συντρόφους του για έλλειψη πίστης στην ικανότητα του να εγκαθιδρύσει το σοσιαλισμό.²⁹

Πίνακας 2.: Πληθυσμός, Αγροτικό Προϊόν και Παραγωγή Σιτηρών

Έτος	Πληθυσμός (εκατ.)	Αγροτικό Προϊόν (1952=100)	Παραγωγή Σιτηρών (εκατ. τόνοι)
1952	574,8	100,0	163,9
1953	588,0	103,1	166,9
1954	602,7	106,6	169,5
1955	614,7	114,7	184,0
1956	628,3	120,5	192,8
1957	646,5	124,8	195,1
1958	659,9	127,8	200,0

Πηγή: J. Yifu Lin (1990) p.1233; Πρωτογενής Πηγή: Ministry of Agriculture (1989), pp. 6-8,112-113, 147-149.

²⁷ Βλ. K., Walker, ό.π., σ.29

²⁸ Βλ. Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, ό.π., σ.72.

²⁹ Βλ. K., Walker, ό.π., σ.30-31.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η κολλεκτιβοποίηση, παρόλα τα οργανωτικά και οικονομικά προβλήματα στα αρχικά της στάδια, ήταν σχετικά επιτυχής· δεν συνάντησε ουσιαστική αντίδραση από τους αγρότες και η διεξαγωγή της ήταν ομαλή. Παρόλο που ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 14,8% μεταξύ 1952 και 1958, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 2., η ακαθάριστη αξία του αγροτικού προϊόντος, για την ίδια περίοδο, αυξήθηκε κατά 27,8% και η παραγωγή σιτηρών κατά 21.9%. Αν και τα στοιχεία αυτά ήταν ενθαρρυντικά για την κομμουνιστική ηγεσία, οι κολλεκτίβες, παρόλο το μέγεθος τους, δεν κατάφεραν να επιτύχουν πλήρως τον βασικό στόχο της ίδρυσης τους, την κινητοποίηση δηλαδή του πλεονασματικού εργατικού δυναμικού που θα οδηγούσε στη δημιουργία αγροτικού κεφαλαίου για την επέκταση της αγροτικής βιομηχανίας με την κατασκευή στην ύπαιθρο μεγάλων έργων, όπως αρδευτικά κανάλια και δεξαμενές. Αν και τα 150 νοικοκυριά της κάθε κολλεκτίβας αποτελούσαν μια βάση, στην πορεία αποδείχτηκε ότι απαιτούνταν η συνεργασία 20-30 κολλεκτίβων για την κατασκευή τέτοιων έργων.³⁰ Λύση σε αυτό το ζήτημα επεδίωξε να δώσει ο Μάο το 1958 με το Μεγάλο Άλμα Εμπρός, που στον αγροτικό τομέα πήρε τη μορφή των Λαϊκών Κοινοτήτων.

1.2.3 Λαϊκές Κοινότητες (1958)

Μια διαδικασία παρόμοια με την κολλεκτιβοποίηση αλλά μεγαλύτερης κλίμακας εγκαινιάστηκε το καλοκαίρι του 1958 με το Μεγάλο Άλμα Εμπρός, που στην ύπαιθρο πήρε τη μορφή των Λαϊκών Κοινοτήτων, ως το μέσο για τη διεξαγωγή της αγροτικής εκβιομηχάνισης. Συγκεκριμένα, η εκστρατεία αυτή ξεκίνησε από την επαρχία Honan, όταν κάποιες κολλεκτίβες ενώθηκαν και σχημάτισαν μεγαλύτερες μονάδες. Τον

---

³⁰Βλ. J., Yifu Lin, «Collectivization and China's Agricultural Crisis in 1959-1961», *The Journal of Political Economy*, Vol. 98, No. 6, (1990), p.1233-1234.

Αύγουστο του ίδιου χρόνου, το 30,4% των αγροτικών νοικοκυριών ήταν μέλη των κοινοτήτων και το ποσοστό αυτό μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου είχε εκτοξευθεί στο 98,2%, με 750.000 κολλεκτίβες να έχουν συγχωνευτεί σε 26.758 κοινότητες.³¹

Τα κύρια χαρακτηριστικά της κοινότητας, όπως δόθηκαν από τον Μάο, συνοψίζονται στη φράση «μεγάλη και δημόσια».³² Ο πρώτος χαρακτηρισμός αναφέρεται στο μέγεθος (μια μέση κοινότητα αποτελούνταν από 5.000 νοικοκυριά, 10.000 εργαζόμενους και 4.000 εκτάρια) και ο τελευταίος στη σοσιαλιστική της φύση, η οποία έχει δυο όψεις: το σύστημα ιδιοκτησίας και το σύστημα διανομής. Σχετικά με το σύστημα ιδιοκτησίας, οι κομμούνες εξάλειψαν σταδιακά και τα τελευταία απομεινάρια της ατομικής ιδιοκτησίας στη γη και στα μέσα παραγωγής, τα οποία πλέον ανήκαν «σε όλους τους ανθρώπους». Όσον αφορά τώρα το σύστημα διανομής συνέχισε να βασίζεται στην αρχή «ο καθένας σύμφωνα με την εργασία του», αν και μερικές κομμούνες είχαν θεσπίσει το σύστημα προσφοράς «ο καθένας σύμφωνα με τις ανάγκες του» και εξασφάλιζαν στα μέλη τους δωρεάν προϊόντα που ήταν απαραίτητα για την κάλυψη βασικών βιοτικών αναγκών, όπως γεύματα, κατοικία, εκπαίδευση, ιατρική κάλυψη, καύσιμα για το χειμώνα και αναλάμβαναν τις δαπάνες για γάμο, γέννηση παιδιού και κηδεία.³³ Επιπλέον, όλο το πρόγραμμα της κομμούνας στηριζόταν στο γνωστό σύνθημα «εργαστείτε με μαχητικότητα»,³⁴ να μάθουν δηλαδή τα άτομα να εργάζονται σκληρά και σταθερά σαν να ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση. Η αρχή αυτή έπρεπε να εφαρμοστεί τόσο στους αγρότες όσο και στους βιομηχανικούς εργάτες,

Γενικότερα, οι Λαϊκές Κοινότητες ήταν μια προσπάθεια για τη δημιουργία ενός αγροτικού αυτοδύναμου θεσμού, ο οποίος καθόριζε την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή της υπαίθρου και είχε διευρυμένες αρμοδιότητες, καθώς ήταν υπεύθυνος

³¹ Βλ. V., Lippit, «The Commune in Chinese Development», *Modern China*, Vol. 3, No. 2, (1977), p.230.

³² Βλ. A., Byung-Joon, «The Political Economy of the People's Commune in China: Changes and Continuities», *The Journal of Asian Studies*, Vol. 34, No. 3, (1975), p.632.

³³ Βλ. W., Chi, ό.π., p.67-68.

³⁴ Βλ. W., Chi, ό.π., p.72

για την αγροτική παραγωγή, το σχηματισμό αγροτικού κεφαλαίου, την αγροτική βιομηχανία, το εμπόριο, την τοπική διοίκηση, το δημόσιο όφελος, τον πολιτισμό, την εκπαίδευση και την άμυνα. Με τη δημιουργία αυτής της νέας μορφής οργάνωσης, η κυβέρνηση ως επί των πλείστων στόχευε στην εξάλειψη του χάσματος ανάμεσα στην ύπαιθρο και στην πόλη και την προαγωγή της ισότητας ανάμεσα στα μέλη.³⁵

Όλα όσα αναφέρθηκαν συνθέτουν την αρχική θεωρία σχετικά με το ρόλο που καλούνταν να διαδραματίσουν οι Λαϊκές Κοινότητες. Ωστόσο, από τους πρώτους μήνες της λειτουργίας τους δημιουργήθηκαν αρκετά προβλήματα που πήγαζαν τόσο από την ίδια τη διοικητική δομή και το πρόγραμμα τους όσο και από την αγροτική κρίση που ακολούθησε.

Από το Δεκέμβριο κιόλας του 1958, μπροστά στη δυσαρέσκεια του αγροτικού πληθυσμού, το κόμμα έλαβε μέτρα για να τεθεί υπό έλεγχο η κατάσταση και να σταθεροποιηθεί η οικονομία. Το σύστημα των κομμούνων δεν καταργήθηκε, αλλά περιορίστηκαν οι δικαιοδοσίες τους σχετικά με τη διοίκηση και τον συντονισμό: δημιουργήθηκαν νέες διοικητικές και πολιτικές δομές στο εσωτερικό τους, οι Ταξιαρχίες (1959) και οι Ομάδες Παραγωγής (1961) και το 1962 μειώθηκε το μέγεθος της κάθε κοινότητας κατά 2/3, αφού ο αριθμός τους αυξήθηκε από 24.000 σε 74.000. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60 ο αριθμός των κοινοτήτων μειώθηκε στις 50.000, και μια μέση κομμούνα αποτελούνταν από 3.140 νοικοκυριά και 13.800 μέλη, χωρισμένα σε 15 Ταξιαρχίες και 100 Ομάδες Παραγωγής.³⁶

Σχετικά με τη δομή της κομμούνας, υπήρχαν διοικητικές και εποπτικές επιτροπές, εκλεγμένες από τους αντιπροσώπους κάθε μονάδας, οι οποίες ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία και με τη βιομηχανία, τα οικονομικά και τη γενική διοίκηση. Ο κυριότερος, ωστόσο, λόγος ύπαρξης της κομμούνας παρέμενε η εκβιομηχάνιση της υπαίθρου, με την

³⁵Βλ. Σ., Μπεττελέμ, Ζ., Σαριέρ, Ε., Μαρσιζιό, *Η οικοδόμηση του σοσιαλισμού στην Κίνα*, Στοχαστής, Αθήνα 1976, σ. 76.

³⁶Βλ. V., Lippit, ό.π., σ.232.

έννοια της μηχανοποίησης και του εξηλεκτρισμού του αγροτικού τομέα. Μέσα στο πλαίσιο της κομμούνας, η βιομηχανία όφειλε να ικανοποιεί τις καθημερινές βιοτικές ανάγκες των μελών της και να προμηθεύει με τα προϊόντα της τις μεγάλες βιομηχανίες και τις σοσιαλιστικές αγορές. Έτσι, μέσα στο 1959 δημιουργήθηκαν πάνω από 200.000 βιομηχανίες, οι οποίες ασχολούνταν με την επιδιόρθωση και κατασκευή αγροτικών εργαλείων (20.000 μονάδες), με την παραγωγή αγροτικού μηχανικού εξοπλισμού (20.000 μον.), χημικών λιπασμάτων (19.000 μον.) και την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων (123.000 μον.), με την ξυλεία (16.000 μον.), τη μεταλλουργία (2.800 μον.) και τα καύσιμα (6.100 μον.). Όπως φαίνεται από την παραπάνω κατανομή, περισσότερο από τα 2/3 των βιομηχανικών μονάδων υπηρετούσαν τον αγροτικό τομέα, ενώ η συνεισφορά τους στο συνολικό όγκο της βιομηχανικής παραγωγής έφτανε το 10%.³⁷

Όσον αφορά το εμπόριο των προϊόντων που παράγονταν στο επίπεδο της κοινοτικής βιομηχανίας ρυθμιζόταν μέσω του συστήματος της «ενοποιημένης προμήθειας», σύμφωνα με το οποίο τα προϊόντα διακρίνονταν από το κράτος σε τρεις κατηγορίες: η πρώτη περιλάμβανε 28 προϊόντα πρώτης ανάγκης, τα οποία το κράτος τα προμηθευόταν από την ελεύθερη αγορά³⁸ σε μια σταθερή τιμή. Οι ομάδες παραγωγής έπρεπε να παράγουν την ποσότητα που όριζε το κράτος, και αν παρήγαγαν περισσότερη μπορούσαν να την πουλήσουν, στην ίδια όμως σταθερή τιμή, καθώς το κράτος είχε το μονοπώλιο σε αυτά και τα διέθετε εξίσου. Η δεύτερη κατηγορία περιλάμβανε 260 προϊόντα, όπως καπνό και φιστίκια, για τα οποία ίσχυαν ότι και στην πρώτη κατηγορία με τη διαφορά ότι το πλεόνασμα μπορούσε να διατεθεί ελεύθερα στην αγορά, και τα αγαθά που ανήκαν στην τρίτη, οι ομάδες παραγωγής δεν τα διένειμαν στο κράτος αλλά

---

³⁷ Βλ. C., Riskin, «Small Industry and the Chinese Model of Development», *The China Quarterly*, No. 46, (1971), p.259-260.

³⁸ Με την ίδρυση των κομμούνων το 1958 η ελεύθερη αγορά είχε καταργηθεί. Το αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση της «μαύρης αγοράς» γεγονός που για την αντιμετώπιση του οδήγησε στη δημιουργία των «καταστημάτων προϊόντων», τα οποία γρήγορα απέτυχαν και επανήλθε ο θεσμός της ελεύθερης αγοράς το Νοέμβριο του 1960.

τα διέθεταν ελεύθερα στην αγορά. Οι δυο πρώτες κατηγορίες προϊόντων ορίζονταν από το Κρατικό Σχέδιο και το κράτος για την προμήθεια αυτών, σύντασσε συμβόλαια με τις ομάδες παραγωγής. Συνήθως, η σταθερή τιμή ήταν περίπου το 70% της τιμής που επικρατούσε στην αγορά, αν και σε μεγάλο βαθμό εξαρτιόταν από το είδος του προϊόντος.³⁹

Από την άλλη, τα διάφορα εμπορικά τμήματα προμηθεύονταν τα προϊόντα της πρώτης και της δεύτερης κατηγορίας από ένα διαχειριστικό οργανισμό, αναπόσπαστο τμήμα της κοινότητας, τον λεγόμενο «Συνεταιρισμό Αγοράς και Πώλησης». Ο συνεταιρισμός αυτός ήταν ο τοπικός εκπρόσωπος του σταθμού χονδρικού εμπορίου· αγόραζε τα προϊόντα στην κρατική τιμή από τις ομάδες παραγωγής με τις οποίες σύναπτε συμβόλαια και τα διέθετε στην εσωτερική αγορά της κοινότητας με ένα περιθώριο 10-15% ανάμεσα στην τιμή που αγόραζε ο καταναλωτής και στην τιμή που πούλαγε ο παραγωγός. Τέλος, ο συνεταιρισμός ίδρυε και διηύθυνε ένα δίκτυο καταστημάτων λιανικής πώλησης και προμήθευε τα μέλη της κοινότητας με ότι ήταν απαραίτητο για την αγροτική παραγωγή.⁴⁰

Γενικότερα, άλλες υπηρεσίες που παρέχονταν σε επίπεδο κοινότητας ήταν σχετικές με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, νοσοκομειακές μονάδες, μεταφορές και επικοινωνίες, πιστωτικές ευκολίες κτλ. Τα διοικητικά της καθήκοντα περιορίζονταν στην είσπραξη φόρων, στη δημόσια ασφάλεια, το ληξιαρχείο και τη συγκέντρωση βασικών στατιστικών στοιχείων και ήταν υπεύθυνη για τη διάδοση των πολιτικών του κόμματος και την παρακολούθηση της έκβασης τους.

Η Ομάδα Παραγωγής αποτελούνταν από 20-30 νοικοκυριά και μπορεί να συγκριθεί ως οργάνωση με τους Στοιχειώδεις Αγροτικούς Συνεταιρισμούς. Οι αρμοδιότητες της ομάδας επικεντρώνονταν σε αποφάσεις σχετικά με την παραγωγή, την απασχόληση, την

---

³⁹ Βλ. Α., Byung-Joon, ό.π., σ.643.

⁴⁰ Βλ. Σ., Μπεττελέμ, Ζ., Σαριέρ, Ε., Μαρσιζιό, ό.π., σ.85.

διανομή του εισοδήματος και τη λογιστική. Συγκεκριμένα, από το 1962, η ομάδα είχε αντικαταστήσει την κομμούνα ως η βασική μονάδα για την οργάνωση της παραγωγής· αφού λάμβανε το Κρατικό Σχέδιο σχετικά με τους ετήσιους παραγωγικούς στόχους, εκπονούσε ένα πλάνο προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες και από τη στιγμή που αυτό εγκρινόταν από τη Συνέλευση, αποστέλλόταν στην Ταξιαρχία και στην κομμούνα για πρόσθετες υποδείξεις.

Η ομάδα διοικείται από έναν εκλεγμένο αρχηγό, έναν αντιπρόσωπο, ένα λογιστή και έναν επιστάτη, οι οποίοι δεν εξαιρούνταν από την εργασία, και αποφάσιζαν συλλογικά πως θα χρησιμοποιηθεί η γη, η εργατική δύναμη και τα μέσα παραγωγής. Οι αγρότες μέλη που αποτελούσαν την εργατική δύναμη της ομάδας, απασχολούνταν στην καλλιέργεια της γης (μια έκταση κατά μέσο όρο 150-200 στρέμματα) και διακρίνονταν στα κανονικά και τα δοκιμαστικά μέλη. Η τελευταία κατηγορία περιλάμβανε τους γαιοκτήμονες, τους πλούσιους αγρότες και τους δεξιούς, οι οποίοι λάμβαναν τους ίδιους μισθούς με τους κανονικούς απλά δεν συμμετείχαν στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων.⁴¹

Για την αποτίμηση της εργασίας, οι ομάδες χρησιμοποιούσαν το σύστημα των εργατικών μονάδων (κάθε εργάσιμη μέρα αντιστοιχούσε σε 10 μονάδες). Επειδή όμως, αυτό το σύστημα δεν μπορούσε να υπολογίσει την παραγωγικότητα του κάθε ατόμου, οι ομάδες πειραματίστηκαν με ακόμα δυο συστήματα. Το ένα ήταν το «σύστημα των βασικών μονάδων», σύμφωνα με το οποίο λαμβανόταν υπόψη μόνο ο χρόνος εργασίας και η ειδίκευση του εργαζόμενου μέσα από ένα σύστημα βαθμίδων. Η ομάδα είχε ταξινομήσει όλα τα μέλη σε τρεις βαθμίδες, όπου για κάθε μια από αυτές η εργάσιμη μέρα αντιστοιχούσε σε διαφορετικό αριθμό βασικών μονάδων.⁴² Το δεύτερο ήταν το «σύστημα της νόρμας», η οποία καθοριζόταν τόσο από την ποσότητα όσο και από την

---

⁴¹ Βλ. Α., Byung-Joon, ό.π., σ.645.

⁴² Βλ. Α., Byung-Joon, ό.π., σ.647

ποιότητα της εργασίας, και σε κάθε μια αντιστοιχούσε ένας συγκεκριμένος αριθμός μονάδων.⁴³

Η Ταξιαρχία, το αμέσως ανώτερο επίπεδο πάνω από την Ομάδα Παραγωγής, ήταν ένας αντίστοιχος οργανισμός των Προχωρημένων Αγροτικών Συνεταιρισμών και αποτελούνταν κατά μέσο όρο από 7-8 ομάδες. Ο βασικός της ρόλος ήταν να συμπληρώνει τις δραστηριότητες της κομμούνας και να συντονίζει τις ομάδες. Αναλάμβανε την κατασκευή μεγάλων κεφαλαιουχικών έργων, όπως υδροηλεκτρικούς σταθμούς, την επιδιόρθωση του εξοπλισμού και γενικότερα όλες τις δραστηριότητες που ήταν μεγάλης κλίμακας για το επίπεδο των ομάδων. Η Ταξιαρχία μπορούσε να οργανώνει και τα εργαστήρια ή ακόμα και να διευθύνει μικρές επιχειρήσεις (λιγότερες από δυο), οι οποίες απασχολούσαν περίπου 14 άτομα και παρήγαγαν κυρίως τρόφιμα.⁴⁴

Μετά το διαχωρισμό αυτό σε τρία επίπεδα, η κοινότητα ήταν η βασική διοικητική και πολιτική μονάδα που συνέδεε το κράτος με την κάθε ξεχωριστή περιοχή, η Ταξιαρχία ήταν ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της κομμούνας και της ομάδας και, τέλος, η Ομάδα Παραγωγής ήταν η βασική παραγωγική και λογιστική μονάδα. Έτσι, ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα στο εσωτερικό της κομμούνας υπήρχε αξιοσημείωτη αυτονομία αλλά και στενή αλληλεπίδραση· κάθε μονάδα ήταν ελεύθερη να προάγει τα έργα της επιλογής της, κάτω όμως από την εποπτεία της αμέσως ανώτερης μονάδας.

Κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης (1966-1976), η διοικητική δομή της κομμούνας μεταβλήθηκε με τη δημιουργία των Επαναστατικών Επιτροπών σε όλους τους επιμέρους τομείς –στην τοπική βιομηχανία, την εκπαίδευση, την υγεία- οι οποίες αποτελούνταν από φτωχούς, μεσαίους αγρότες και από στρατιωτικούς, εκμηδενίζοντας το ρόλο των τεχνοκρατών και γενικότερα των ανώτερων στελεχών. Όλη αυτή η πολιτική

---

⁴³ Βλ. Σ., Μπεττελέμ, Ζ., Σαριέρ, Ε., Μαρσιζιό, *ό.π.*, σ.89.

⁴⁴ Βλ. V., Lippit, *ό.π.*, σ.233.

στόχευε στην καταστροφή της αστικής ελίτ και στη συμμετοχή των μαζών σε όλους τους τομείς.⁴⁵

Όσον αφορά τη διαχείριση της παραγωγής, τα τρία επίπεδα διατηρήθηκαν με την ομάδα παραγωγής ως τη βασική μονάδα. Αντίθετα οι μεγαλύτερες αλλαγές σημειώθηκαν στον τομέα της εκπαίδευσης και στο σύστημα υγείας. Στα σχολεία, η διδασκαλία επικεντρώθηκε σε θέματα σχετικά με την παραγωγή και στα γραπτά του Μάο. Οι φτωχοί και οι μεσαίοι αγρότες ανέλαβαν τη διοίκηση των σχολείων και έπαιρναν αποφάσεις σχετικά με την επιλογή των μαθητών και των δασκάλων. Μάλιστα, το 1973, λόγω της αύξησης των μαθητών και της επακόλουθης μείωσης των καθηγητών, 420.000 εργάτες και αγρότες ανέλαβαν θέσεις δασκάλων. Αντίστοιχα, στα νοσοκομεία των κομμούνων στάλθηκαν γιατροί από τα αστικά νοσοκομεία, οι οποίοι ανέλαβαν την εκπαίδευση των «ξυπόλυτων γιατρών», φτωχοί αγρότες απόφοιτοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, για να επανδρώσουν τα νοσοκομεία στο πλαίσιο της Ταξιαρχίας.⁴⁶

1.3 Κρατικοποιήσεις στον τομέα των επιχειρήσεων

1.3.1 Βιομηχανικός Τομέας

Πριν την επανάσταση στην Κίνα και την άνοδο στην εξουσία του ΚΚΚ, οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις καθώς και η πλειοψηφία των υπηρεσιών ήταν στην ιδιοκτησία ή της εθνικής ή της γραφειοκρατικής αστικής τάξης. Η τελευταία ήταν πολύ πιο ισχυρή από την πρώτη, καθώς κατείχε τα 2/3 του βιομηχανικού κεφαλαίου και τα 4/5 όλων των παγίων κεφαλαίων στη βιομηχανία, τις επικοινωνίες και τις μεταφορές. Συγκεκριμένα, η Εθνική Επιτροπή για τους Πόρους έλεγχε το 90% της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα, το 33% της βιομηχανίας του άνθρακα, το 67% της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και

---

⁴⁵ Βλ. Α., Byung-Joon, ό.π., σ.652-653

⁴⁶ Βλ. Α., Byung-Joon, ό.π., σ.655

όλη τη βιομηχανία πετρελαίου και μη σιδηρούχων μετάλλων. Επιπλέον, έλεγχε τις τράπεζες, τις αερογραμμές και τους σιδηρόδρομους.⁴⁷

Ήδη λοιπόν από το 1949, η κυβέρνηση πέρασε σε άμεση κρατικοποίηση των 2.858 επιχειρήσεων που κατείχε η γραφειοκρατική αστική τάξη με τη δήμευση της περιουσίας της. Οι επιχειρήσεις αυτές υπολογίζεται ότι το 1949 απασχολούσαν περίπου 750.000 εργάτες και η παραγωγή τους αποτελούσε το 41,3% της αξίας του ακαθάριστου προϊόντος και το 34,7% του συνολικού βιομηχανικού προϊόντος. Με την κρατικοποίηση αυτών των μονάδων, η κυβέρνηση δημιούργησε μια πιο στέρεη βάση για την αύξηση του κοινωνικού ελέγχου στο βιομηχανικό τομέα.⁴⁸

Όσον αφορά τώρα την εθνική αστική τάξη, η οποία με τις 4.020.000 επιχειρήσεις που είχε στην ιδιοκτησία συνεισέφερε το υπόλοιπο 48,7% στην αξία του ακαθάριστου προϊόντος, η ηγεσία ακολούθησε μια εντελώς διαφορετική πολιτική από την προηγούμενη, ίσως γιατί η πλειοψηφία των μελών της είχε υποστηρίξει και είχε βοηθήσει στη διεξαγωγή της επανάστασης, με αρκετούς καπιταλιστές εναντίον του Chiang Kai-shek. Η κρατικοποίηση αυτών των επιχειρήσεων έγινε μέσω μιας σταδιακής διαδικασίας, χωρίς να βασίζεται σε κάποιο νόμο, η οποία ήταν μια σειρά τακτικών που ουσιαστικά ανάγκαζε τους καπιταλιστές να την αποδεχτούν. Για παράδειγμα, μια τακτική ήταν οι κρατικές επιχειρήσεις να διαθέτουν τα προϊόντα τους σε πολύ χαμηλότερες τιμές από αυτές που επικρατούσαν στην αγορά, με αποτέλεσμα οι ιδιωτικές επιχειρήσεις να μην μπορούν να τις ανταγωνιστούν και να εξαναγκάζονται να κηρύξουν πτώχευση. Επίσης, η κυβέρνηση ασκούσε έλεγχο στις ιδιωτικές επιχειρήσεις καθώς ο κρατικός τομέας αποτελούσε τον κύριο προμηθευτή τους σε πρώτες ύλες και το ύψος της παραγωγής τους οριζόταν από αυτόν μέσω συμβάσεων. Κατά αυτό τον τρόπο, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις αναγκάζονταν να προσαρμοστούν στις επιταγές των πολιτικών

---

⁴⁷ Βλ. Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *ό.π.*, σ.81

⁴⁸ Βλ. G., Chow, *China's Economic Transformation*, Blackwell, U.K. 2002, p.249

της κυβέρνησης, αν και συχνά κατάφεραν να βρουν εξόδους διαφυγής από τον κρατικό έλεγχο μέσω δωροδοκιών, φοροδιαφυγής κτλ.

Τέλος, μια άλλη πολιτική που ακολούθησαν τα κυβερνητικά όργανα, κυρίως μετά το 1954, ήταν η αγορά μετοχών από μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις, περνώντας έτσι σε μια μορφή μικτών επιχειρήσεων όπου συνυπήρχε το ιδιωτικό με το δημόσιο κεφάλαιο. Μετά από αυτό τον μετασχηματισμό, οι καπιταλιστές δεν είχαν δικαιώματα πάνω στην επιχείρηση, απλά λάμβαναν ένα εισόδημα της τάξης του 5% επί του παγίου κεφαλαίου. Η πληρωμή αυτού του ποσοστού στους καπιταλιστές καταργήθηκε το 1967, όπου και ουσιαστικά σηματοδότησε την παύση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας στο βιομηχανικό τομέα. Μέχρι το 1957, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων της εθνικής αστικής τάξης χαρακτηρίζονταν ως μικτές. Συγκεκριμένα, το 1957, υπήρχαν συνολικά 170.000 βιομηχανικές επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 58.000 ήταν κρατικές και οι 112.000 μικτές. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα 3., οι κρατικές επιχειρήσεις, αν και λιγότερες, είχαν μεγαλύτερη συμμετοχή στην αξία του ακαθάριστου προϊόντος.⁴⁹

Πίνακας 3.: Ποσοστό Συμμετοχής στην Αξία του Ακαθάριστου Προϊόντος

	Κρατικές Επιχειρήσεις	Μικτές Επιχειρήσεις	Ιδιωτικές Επιχειρήσεις υπό κρατικό έλεγχο	Ιδιωτικές Επιχειρήσεις χωρίς κρατικό έλεγχο
1949	34,7	2,0	7,5	55,8
1950	45,3	2,9	14,9	36,9
1951	45,9	4,0	21,4	28,7
1952	56,0	5,0	21,9	17,1
1953	57,5	5,7	22,8	14,0
1954	62,8	12,3	19,6	5,3
1955	67,7	16,1	13,2	3,0
1956	67,5	32,5	--	--

Πηγή: Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *ό.π.*, σ.83. Πρωτογενής Πηγή: State Statistical Bureau, *Ten Great Years*, Beijing, 1960, p.38.

⁴⁹ Βλ. G., Chow, *ό.π.*, σ.251.

Μετά το 1957, οι μεταβολές που συμβαίνουν στον κρατικοποιημένο τομέα έχουν να κάνουν με τον τρόπο οργάνωσης και διεύθυνσης της επιχείρησης. Ο τρόπος οργάνωσης τόσο των κρατικών όσο και των μικτών επιχειρήσεων, από το 1949 ως το 1956, ακολούθησε το Σοβιετικό πρότυπο. Την ευθύνη για την πλήρη διεύθυνση και τη διαχείριση είχε ένα άτομο, ο διευθυντής, ο οποίος διοριζόταν από το κράτος. Η Κομματική Επιτροπή ασχολούνταν κυρίως με την πολιτική οργάνωση της επιχείρησης και με τον ιδεολογικό διαφωτισμό των εργατών.

Από το 1957 και μετά, αυτό το μοντέλο τροποποιήθηκε και προσπαθώντας να συνδυάσει τη συλλογικότητα με την προσωπική διεύθυνση, βασίστηκε στην αντίληψη *«Είμαστε αντίθετοι με τις αποφάσεις που παίρνονται από ένα μόνο άτομο, όπως στην Ε.Σ.Σ.Δ. Πρέπει να αναπτύξουμε τη συλλογική πρωτοβουλία.»*⁵⁰ Έτσι, η Κομματική Επιτροπή, η οποία κάθε χρόνο εκλεγόταν από τα μέλη του κόμματος που εργάζονταν στην επιχείρηση, αναδείχτηκε σε ανώτατο όργανο και ήταν υπεύθυνη για τη σύνταξη του Ετήσιου Σχεδίου, για τη διαμόρφωση του εσωτερικού κανονισμού, για την ανανέωση του τεχνικού εξοπλισμού, για το διορισμό των στελεχών και την κατανομή των αμοιβών. Επίσης, μέσω της Συνδιάσκεψης των εκπροσώπων των εργαζομένων, ενημερωνόταν όλο το προσωπικό σχετικά με τις αποφάσεις, το οποίο έπρεπε να δώσει την έγκριση του. Την τρέχουσα διαχείριση αναλάμβανε ο διευθυντής, ο οποίος ήταν υπόλογος απέναντι στην Κομματική Επιτροπή και οι κύριες αρμοδιότητες του ήταν να εκτελεί τις αποφάσεις της επιτροπής και να παίρνει όλες τις αναγκαίες αποφάσεις σχετικά με την τρέχουσα διαχείριση. Από την άλλη, τα εργατικά συνδικάτα προστάτευαν τα δικαιώματα των εργατών σε θέματα υγείας, ασφάλειας και ευημερίας, και εξασφάλιζαν την τήρηση των στόχων και την αύξηση της παραγωγικότητας.⁵¹

---

⁵⁰ Βλ. Σ., Μπεττελέμ, Ζ., Σαριέρ, Ε., Μαρσιζιό, *ό.π.*, σ.60

⁵¹ Βλ. Σ., Μπεττελέμ, Ζ., Σαριέρ, Ε., Μαρσιζιό, *ό.π.*, σ.59.

Σχετικά με τη λήψη των αποφάσεων που αφορούσαν στην παραγωγή, η διαδικασία ήταν η εξής: η Κομματική Επιτροπή συντάσσει το Σχέδιο, το οποίο περιέχει τους στόχους εκφρασμένους σε αξία και σε φυσικά μεγέθη, έναν προϋπολογισμό του εργατικού δυναμικού, τον συνολικό όγκο των ημερομισθίων, την εκτίμηση των αναμενόμενων εσόδων και το ύψος των επενδύσεων. Κατά την εκτίμηση αυτή λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες συνθήκες παραγωγής και τη γενική γραμμή που δίνει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει για την επίτευξη αυτών των στόχων. Αυτό το Σχέδιο στέλνεται στον οργανισμό σχεδιασμού όπου δίνει τη γνώμη του, κατόπιν ενσωματώνεται στους γενικούς προϋπολογισμούς και, αφού εγκριθεί από τα διοικητικά όργανα και την Τοπική Συνέλευση, στέλνεται στο κράτος.

Μετά την έγκριση του σχεδίου, το κράτος συντάσσει συμβόλαια σχετικά με την προμήθεια των πρώτων υλών και τη διάθεση των προϊόντων. Για περίπου 300 προϊόντα, υποδεικνύει που μπορεί η επιχείρηση να απευθυνθεί για να τα προμηθευτεί ενώ για τα υπόλοιπα είναι ελεύθερη να απευθυνθεί στην επιχείρηση που τα παράγει ή στο κρατικό εμπορικό δίκτυο. Όταν πρόκειται για αγροτικές πρώτες ύλες, η αγορά γίνεται από τους σταθμούς χονδρικού εμπορίου ή από τις λαϊκές κοινότητες. Αντίστοιχα, η διάθεση των προϊόντων πραγματοποιείται μέσω συμβολαίων που κλείνει με κρατικούς εμπορικούς οργανισμούς ή με μεγάλα καταστήματα.⁵²

Αντίθετα με την σχετική αυτονομία που φαίνεται να έχει η επιχείρηση σχετικά με τα παραπάνω ζητήματα, αυτή είναι πολύ περιορισμένη σε ότι αφορά στις επενδύσεις, τη χρηματοδότηση και τη γενικότερη ανάπτυξη της. Οι αποφάσεις για την κατασκευή υποδομών και πιστώσεων λαμβάνονται από το κράτος· η αυτοχρηματοδότηση

---

⁵² Βλ. Σ., Μπεττελέμ, Ζ., Σαριέρ, Ε., Μαρσιζιό, ό.π., σ.66-67

αποκλείεται και επιτρέπεται στην επιχείρηση να χρησιμοποιήσει το 2% των καθαρών της εσόδων για την ανανέωση του τεχνικού εξοπλισμού.⁵³

Ωστόσο, την περίοδο της Πολιτιστικής Επανάστασης, η παραπάνω μορφή διεύθυνσης ανατράπηκε. Ο ρόλος των διευθυντών και των τεχνοκρατών εκμηδενίστηκε, οι Κομματικές Επιτροπές δέχτηκαν επιθέσεις και τα εργατικά συνδικάτα αδράνησαν. Ανώτατο διοικητικό όργανο αναδείχτηκε η Επαναστατική Επιτροπή.

1.3.2 Βιοτεχνικός τομέας και μικρές επιχειρήσεις

Σχετικά με τη βιοτεχνία, ένας τομέας εξέχουσας σημασίας για την ύπαιθρο, καθώς προμήθευε το 60-70% των μέσων παραγωγής και των αγαθών πρώτης ανάγκης, η πολιτική που ακολούθησε η κυβέρνηση ήταν αυτή της συνεταιριστικοποίησης, μια διαδικασία που ολοκληρώθηκε μέσω τριών σταδίων.

Στο πρώτο στάδιο, οι βιοτεχνικές επιχειρήσεις συνενώνονταν σε ομάδες, των οποίων οι δραστηριότητες περιορίζονταν στη συλλογική προμήθεια των πρώτων υλών και στη συλλογική πώληση των προϊόντων τους. Ωστόσο, σε αυτό το στάδιο, η κάθε επιχείρηση συνέχιζε να διατηρεί το δικαίωμα της ιδιοκτησίας πάνω στα μέσα παραγωγής, δούλευε μεμονωμένα και είχε την πλήρη ευθύνη σχετικά με τα κέρδη ή τις ζημιές. Στο δεύτερο στάδιο δημιουργούνταν ένας συνεταιρισμός, ο οποίος αναλάμβανε όλες τις διαδικασίες σχετικά με την προμήθεια και τη διάθεση των προϊόντων, ενώ τα μέλη εξακολουθούσαν να διατηρούν την ιδιοκτησία τους. Στο τελευταίο στάδιο, δημιουργήθηκε ο συνεταιρισμός παραγωγών που λειτουργούσε σαν ενιαία οικονομική μονάδα και ήταν υπεύθυνος για την παραγωγή, την προμήθεια πρώτων υλών και την πώληση των παραγόμενων προϊόντων. Η ιδιωτική ιδιοκτησία καταργήθηκε και όλα τα μέσα

---

⁵³ Βλ. Σ., Μπεττελέμ, Ζ., Σαριέρ, Ε., Μαρσιζιό, *ό.π.*, σ.64-65

παραγωγής ήταν συλλογικά. Επίσης, το εισόδημα που παρέμενε στον συνεταιρισμό μετά την αφαίρεση των φόρων και του ποσού που προοριζόταν για επενδύσεις, μοιραζόταν στα μέλη σύμφωνα με την ποσότητα της εργασίας του καθενός.⁵⁴

Πίνακας 4.: Ποσοστό Συμμετοχής του Κάθε Τομέα στο Εθνικό Εισόδημα

	1952	1953	1954	1955	1956
Κρατικός	19,1	23,9	26,8	28,0	32,2
Συνεταιριστικός	1,5	2,5	4,8	14,1	53,4
Μικτός	1,5	0,9	2,1	2,8	7,3
Ιδιωτικός	6,9	7,9	5,3	3,5	--
Ατομικοί Παραγωγοί	71,8	64,8	61,0	51,6	7,1

Πηγή: Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *ό.π.*, σ.91. Πρωτογενής Πηγή: *China Handbook Series: "Economy"*, Beijing 1984, p.32.

Αντίστοιχα, οι μικρές εμπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες ανήκαν σε μικρούς εμπόρους που απασχολούνταν ατομικά, διέθεταν μικρό κεφάλαιο και πουλούσαν τα εμπορεύματα τους σε μικρά καταστήματα, οργανώθηκαν σε μεγάλο βαθμό σε συνεταιριστικές ομάδες και σε συνεταιριστικά καταστήματα. Στις ομάδες, όπως και στο βιοτεχνικό τομέα, τα μέλη συνέχιζαν να λειτουργούν ατομικά και η συλλογική δράση περιοριζόταν στην προμήθεια των πρώτων υλών και στη διάθεση των προϊόντων. Τα συνεταιριστικά καταστήματα από την άλλη αποτελούσαν μια ανώτερη οικονομική οργάνωση, η οποία λειτουργούσε σε μια ενιαία βάση, όλες οι αποφάσεις λαμβάνονταν συλλογικά και δεν υπήρχε το δικαίωμα της ατομικής ιδιοκτησίας, καθώς όλα τα μέσα παραγωγής ήταν συλλογικά.

Μέχρι το τέλος του 1956, το 46% των νοικοκυριών που ασχολούνταν με τις μικρές επιχειρήσεις είχαν οργανωθεί σε ομάδες και το 32% σε συνεταιριστικά καταστήματα. Τα

⁵⁴ Βλ. Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *ό.π.*, σ.88

υπόλοιπα είχαν συγχωνευτεί με μικτές επιχειρήσεις και μόνο 540.000 νοικοκυριά λειτουργούσαν ανεξάρτητα ως ατομικές επιχειρήσεις.⁵⁵

Γενικότερα, οι κρατικοποιήσεις που έγιναν στον τομέα των επιχειρήσεων ακολούθησαν πολύ γρήγορους ρυθμούς. Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, που δείχνει σε ποσοστό τη συμμετοχή του κάθε τομέα στο Εθνικό Εισόδημα, μέχρι το 1956, ο καπιταλιστικός τομέας είχε εξαλειφθεί και η πλειοψηφία των επιχειρήσεων, το 85,6%, είχαν μετατραπεί σε κρατικές ή σε συνεταιριστικές.

---

⁵⁵ Βλ. Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *ό.π.*, σ.89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:

Περίοδος Εκβιομηχάνισης και Αναπροσαρμογής της Οικονομίας

2.1 Εκβιομηχάνιση

2.1.1 Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα (1953-1957)

Στις 24 Δεκεμβρίου 1952, ο πρωθυπουργός Chou En-Lai ανακοίνωσε την απόφαση της κομμουνιστικής κυβέρνησης να αναλάβει το Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα για την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας. Το πέρασμα τριών χρόνων από την άνοδο στην εξουσία του ΚΚΚ μέχρι αυτή την ανακοίνωση αντικατοπτρίζει ένα ρεαλισμό από την πλευρά της κυβέρνησης, η οποία θεωρούσε σκόπιμο προτού προβεί σε ένα τέτοιο βήμα να έχει ενισχύσει την πολιτική της δύναμη, να έχει ανορθώσει την κατεστραμμένη από τους πολέμους οικονομία και να έχει ανακτήσει τον έλεγχο πάνω σε αυτή.

Επιπλέον, μέσα στο 1952, πριν η χώρα μπει στη διαδικασία της εκβιομηχάνισης, κρινόταν απαραίτητο ακόμα ένα στάδιο προετοιμασίας: έπρεπε να δημιουργηθεί ο κατάλληλος κρατικός μηχανισμός για να διευθύνει την μεγάλης κλίμακας ανάπτυξη. Με άλλα λόγια, έπρεπε να δημιουργηθούν μια σειρά οικονομικά υπουργεία για τον κάθε τομέα και ένας οργανισμός που θα αναλάμβανε τον συντονισμό των υπολοίπων. Πράγματι, μέσα σε τρεις μήνες από τον Αύγουστο ως τον Σεπτέμβριο του 1952, είχαν δημιουργηθεί επτά νέα υπουργεία: Εξωτερικού Εμπορίου, Εσωτερικού Εμπορίου, Βαριάς Βιομηχανίας, Ελαφριάς Βιομηχανίας, Γεωλογίας, Τροφίμων και Μηχανικών, Κατασκευής και η Κρατική Επιτροπή Προγραμματισμού, με επικεφαλής τον Kao Kang, η οποία ανέλαβε τη διεύθυνση των προαναφερθέντων.⁵⁶

Παρόλο όμως που η κυβέρνηση έκανε αρκετές προσεκτικές προετοιμασίες για την έναρξη του Πρώτου Πενταετούς, οι γενικότερες οικονομικές συνθήκες δεν ευνοούσαν

---

⁵⁶ Βλ. R., Rosse, «The Working of Communist China's Five Year Plan», *Pacific Affairs*, Vol. 27, No.1, (1954), p.17.

ιδιαίτερα. Η βιομηχανική βάση της Κίνας τότε ήταν εξαιρετικά μικρή: η βαριά βιομηχανία ήταν σχεδόν ανύπαρκτη (συνέβαλλε λιγότερο από 5% στην εθνική παραγωγή), το σύστημα μεταφορών ακατάλληλο, το κεφαλαίο και το εξειδικευμένο προσωπικό ανεπαρκή, και οι εγκαταστάσεις και ο μηχανικός εξοπλισμός ελλιπείς. Με δεδομένους αυτούς τους περιοριστικούς παράγοντες, η κινέζικη ηγεσία, προκειμένου να υλοποιηθεί το Πρώτο Πενταετές, απευθύνθηκε για βοήθεια στη Σοβιετική Ένωση.⁵⁷

Η βοήθεια αυτή πραγματοποιήθηκε με την ανακοίνωση της Μόσχας στις 26 Μαρτίου 1953 της υπογραφής μιας Σινο-Σοβιετικής συμφωνίας και μιας δεύτερης διαδοχικής ανακοίνωσης τον Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου για πρόσθετη σοβιετική βοήθεια. Μέσω αυτών των συμφωνιών, προβλεπόταν η κατασκευή απαραίτητων έργων για την επέκταση της βιομηχανικής βάσης της Κίνας, όπως εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, χάλυβα, μέσων παραγωγής, και η παροχή μηχανολογικού εξοπλισμού. Ωστόσο, η σημαντικότερη πτυχή της βοήθειας ήταν η πρόσβαση στην σοβιετική τεχνολογία, η παροχή έμπειρου προσωπικού και η ταυτόχρονη εκπαίδευση Κινέζων τεχνιτών στην Σοβιετική Ένωση, καθώς και οι χρηματικές πιστώσεις που δόθηκαν τα πρώτα χρόνια.⁵⁸

Σκοπός, λοιπόν, του Πρώτου Πενταετούς, όπως δόθηκε από άρθρο της κομμουνιστικής εφημερίδας, *Peking People's Daily*, ήταν «...ο σταδιακός μετασχηματισμός της Κίνας από μια υπανάπτυκτη αγροτική χώρα σε μια ισχυρή βιομηχανική [...] για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πρέπει [η Κίνα] να επικεντρωθεί στην ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας, όπως στην βιομηχανία μετάλλων, καυσίμων, ενέργειας, χημικών και μέσων παραγωγής»,⁵⁹ ακολουθώντας πιστά το πρότυπο της Σοβιετικής Ένωσης.

---

⁵⁷ Βλ. R., Rosse, ό.π., σ.22-23.

⁵⁸ Βλ. Chong-Ming Li, «Economic Development», *The China Quarterly*, No. 1, (1960), p.39

⁵⁹ Βλ. R., Rosse, ό.π., σ.18

Οι συνολικές δαπάνες το 1953 που αφορούσαν μόνο το Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα, όπως ανακοινώθηκε από τον Υπουργό Οικονομικών Ρο Ι-ρο, ανέρχονταν σε U.S. \$4,2 δις ή περίπου στο 44% του συνόλου των προγραμματισμένων επενδύσεων για αυτό το έτος. Από αυτό το ποσό η κυβέρνηση θα διέθετε το 56% στη βιομηχανική ανάπτυξη (το 87% αφορούσε τη βαριά βιομηχανία και το υπόλοιπο 13% την ελαφριά), το 18,7% στις επικοινωνίες και στις μεταφορές και μόλις το 8,2% στην ανάπτυξη της γεωργίας, της δασοκομίας και σε αρδευτικά έργα.⁶⁰

Σύμφωνα με τις αρχές αυτού του προγράμματος, για να επιτευχθεί η εκβιομηχάνιση, οι Κινέζοι έπρεπε να προωθήσουν την ανάπτυξη των σύγχρονων μηχανοποιημένων επιχειρήσεων σε αντίθεση με τα εργαστήρια χειροτεχνίας των συνεργατικών και ατομικών τεχνιτών. Η έμφαση που δόθηκε στη βαριά βιομηχανία έναντι της ελαφριάς φαίνεται και από τους στόχους που έθεσε η κυβέρνηση σχετικά με τις επενδύσεις: κατά τη διάρκεια του 1953, οι προγραμματισμένες κρατικές επενδύσεις στις μεταλλουργικές και μηχανολογικές βιομηχανίες αυξήθηκαν, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, κατά 47,3%, στη βιομηχανία καυσίμων κατά 84,5% και στις γεωλογικές έρευνες κατά 611,5%. Επίσης, κατασκευάστηκαν και ανακαινίστηκαν μεταλλουργικά και χημικά εργοστάσια, εργοστάσια κατασκευής μεγάλων μηχανημάτων και παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.⁶¹

Ως αποτέλεσμα, η βαριά βιομηχανία αναπτύχθηκε με πολύ γρήγορους ρυθμούς. Ενδεικτικά αναφέρουμε, όπως φαίνεται αναλυτικά και από τον πίνακα 5., ότι η παραγωγή σίδηρου αυξήθηκε από 1,9 εκ. τόνους το 1952 σε 5,9 εκ. τόνους το 1957, ο χάλυβας από 1,4 εκ. τόνους σε 5,4 εκ. τόνους, ο άνθρακας από 63,5 εκ. τόνους σε 130 εκ. τόνους, η ηλεκτρική ενέργεια από 7,3 δις kw/h σε 19,3 δις kw/h και το τσιμέντο από 2,9 εκ. τόνους σε 6,9 εκ. τόνους. Από την άλλη, η παραγωγή στην ελαφριά βιομηχανία

---

⁶⁰ Βλ. R., Rosse, ό.π., σ.19.

⁶¹ Βλ. R., Hsia, «The Chinese Economy Under Communist Planning», *Pacific Affairs*, Vol. 27, No. 2, (1954), p.121

επίσης σημείωσε βελτίωση, ιδιαίτερα στους τομείς της υφαντουργίας, της ζάχαρης και του χαρτιού, αν και κατά διαστήματα περιοριζόταν λόγω έλλειψης πρώτων υλών.

Πίνακας 5.: Παραγωγή Βασικών Βιομηχανικών Προϊόντων

	Άνθρακας (εκ. τόνοι)	Ηλ. Ενέργεια (δισ. Kwh)	Σίδηρο (εκ. τόνοι)	Χάλυβας (εκ. τόνοι)	Τσιμέντο (εκ. τόνοι)
1952	63,5	7,26	1,9	1,4	2,9
1953	66,6	9,2	2,2	1,8	3,9
1954	79,5	11,0	3,1	2,2	4,6
1955	93,6	12,5	3,9	2,9	4,5
1956	105,9	16,6	4,8	4,5	6,4
1957	130	19,3	5,9	5,4	6,9
1958	270	27,5	13,7	11,1	9,3

Πηγή: Th. Shabad, «China's Year of the "Great Leap Forward"», *Far Eastern Survey*, Vol.28, No 6, (1959), p.93-95.

Σχετικά με την επιλογή των κλάδων που θα αναπτύσσονταν δόθηκε έμφαση στη βιομηχανία παραγωγής καυσίμων και ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς αποτελούν τη βάση της βαριάς βιομηχανίας. Αυτή την περίοδο, η Κίνα βασίστηκε στην παραγωγή άνθρακα ως το κύριο βιομηχανικό καύσιμο, ενώ προσπάθειες για την εξόρυξη πετρελαίου προβλεπόταν να σημειωθούν στο επόμενο πρόγραμμα. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα 5, αυξήσεις παρατηρήθηκαν και στους τομείς του σιδήρου και ατσαλιού, κύριοι προμηθευτές πρώτων υλών της βιομηχανίας μηχανημάτων. Το 1954, ο κλάδος αυτός συνεισέφερε μόλις 6,3% στο συνολικό βιομηχανικό προϊόν, με το Πρώτο Πενταετές όμως προβλεπόταν η κατασκευή βιομηχανιών βαρέων μηχανημάτων -με τα δυο πρώτα εργοστάσια εγκατεστημένα στο Taiyüan να παράγουν μηχανικό εξοπλισμό για τις βιομηχανίες ατσαλιού στο Paotow και το Hwangshin- και αυτοκινήτων και φορτηγών, με το πρώτο εργοστάσιο στην περιοχή Changchun να έχει παραγωγικές δυνατότητες ως 30.000 φορτηγά. Για πρώτη φορά, λοιπόν, η χώρα είχε τη δυνατότητα να παράγει

αυτοκίνητα και φορτηγά, εμπορικά πλοία, ελικοφόρα αεροπλάνα και να εξάγει μηχανήματα επεξεργασίας βαμβακιού, ζάχαρης και χαρτιού.⁶²

Ιδιαίτερη προσοχή ωστόσο δόθηκε και στον ρυθμό παραγωγής των κεφαλαιουχικών αγαθών καθώς έπρεπε να ξεπερνάει αυτόν των καταναλωτικών. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια του προγράμματος, η παραγωγή των κεφαλαιουχικών αγαθών αναμενόταν να αυξηθεί κατά 126,5% και των καταναλωτικών κατά 79,7%, στόχος ο οποίος όχι μόνο επιτεύχθηκε αλλά και ξεπεράστηκε.⁶³

Ουσιαστική επίσης, ήταν και η ανάπτυξη των μεταφορικών δικτύων της χώρας και κυρίως του σιδηροδρομικού. Μέσα σε αυτά τα πέντε χρόνια, κατασκευάστηκαν 14.000 χλμ νέων δρόμων και 5.000 χλμ σιδηροδρομικών γραμμών⁶⁴, που σκοπό είχαν την ένωση των εσωτερικών περιοχών της χώρας που μέχρι τότε δεν είχαν επικοινωνία, την εξυπηρέτηση των ανατολικών παραλιακών πόλεων που γινόταν το εμπόριο με τη Δύση αλλά, και την ένωση των κυριότερων βιομηχανικών κέντρων. Επίσης, δημιουργήθηκε και μια δεύτερη γραμμή σύνδεσης με τη Σοβιετική Ένωση μέσω της Μογγολίας που ήταν συντομότερη από την προηγούμενη κατά 700 μίλια.⁶⁵

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα έπρεπε να συμβαδίζει με τις προσπάθειες για εκβιομηχάνιση, προκειμένου να τροφοδοτεί την βιομηχανία με πρώτες ύλες και τρόφιμα. Ωστόσο, η ανάπτυξη του παρουσιάζει μια εντελώς διαφορετική εικόνα από αυτή του βιομηχανικού· οι κρατικές επενδύσεις μαζί με τις αποταμιεύσεις των αγροτικών συνεταιρισμών και των κολλεκτίβων που προορίζονταν για επέκταση, ήταν περίπου οι μισές από τις δαπάνες για επενδύσεις στη βιομηχανία.

---

⁶² Βλ. Th. Shabad, «Communist China's Five Year Plan», *Far Eastern Survey*, Vol. 24, No. 12, (1955), σ.190.

⁶³ Βλ. Th. Shabad, ό.π., p.190.

⁶⁴ Το υπάρχον σιδηροδρομικό δίκτυο ήταν 22.000 χλμ εκ των οποίων λειτουργούσαν μόνο τα 10.000 χλμ. Κατά τη διάρκεια του Πρώτου Πενταετούς, εκτός από τις νέες γραμμές που άνοιξαν, επισκευάστηκαν και τα υπόλοιπα 12.000 χλμ.

⁶⁵ Βλ. S., Chang, «Modernization and China's Urban Development», *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 71, No. 2, (1981), p.204

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, κατά τη διάρκεια του Πρώτου Πενταετούς, η παραγωγή των τροφίμων αυξήθηκε από 154,4 εκ. τόνους σε 185 εκ. τόνους, με ετήσιο ρυθμό αύξησης 3,7%.⁶⁶ Από την άλλη, το βαμβάκι, κύρια πρώτη ύλη της βιομηχανίας, ύστερα από μια μεγάλη αύξηση στην παραγωγή το 1952, ύψους 1,3 εκ. τόνων, παρουσίασε μια κάμψη τα δυο τελευταία χρόνια επηρεάζοντας αρνητικά την υφαντουργική βιομηχανία και οδήγησε στην εισαγωγή νημάτων από την Αίγυπτο.⁶⁷

Γενικά, το Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα ήταν ιδιαίτερα επιτυχές και η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε ως μια από τις καλύτερες στην ιστορία της οικονομικής ανάπτυξης της Κίνας. Οι ποσοτικοί στόχοι που είχαν τεθεί όχι μόνο επιτεύχθηκαν, αλλά και σε ορισμένους βασικούς τομείς ξεπεράστηκαν. Οι στόχοι για το μέσο ρυθμό ετήσιας αύξησης της αξίας της βιομηχανικής παραγωγής ήταν 14,7% και της αγροτικής 4,3%, ενώ οι αυξήσεις που πραγματοποιήθηκαν άγγιζαν το 18% και 4,5% αντίστοιχα.⁶⁸ Η ανάπτυξη ήταν γρήγορη και σταθερή, χωρίς ιδιαίτερες διακυμάνσεις. Επίσης, παρόλο που η συσσώρευση αποτελούσε περίπου το 22% της παραγωγής, παρατηρήθηκε και βελτίωση του επιπέδου ζωής των πολιτών, καθώς ο μέσος ετήσιος ρυθμός πραγματικής κατανάλωσης αυξήθηκε σε 4,3%.

Ορισμένα προβλήματα που παρουσιάστηκαν είχαν να κάνουν με την ανεπάρκεια πρώτων υλών για την ενίσχυση της ελαφριάς βιομηχανίας από τον αγροτικό τομέα και με την έλλειψη συντονισμού των προϊόντων της βαριάς βιομηχανίας. Ωστόσο, δεν επηρέασαν σημαντικά την τελική έκβαση του Προγράμματος, καθώς έγινε μια αναθεώρηση της πολιτικής τον Απρίλιο του 1956 σε μια συνεδρίαση του Πολιτικού Γραφείου, περιορίζοντας κατά κάποιο τρόπο την έμφαση που είχε δοθεί στη βαριά βιομηχανία σε μια πιο ισοσκελισμένη ανάπτυξη των τομέων. Χαρακτηριστική ως προς

---

⁶⁶ Βλ. Chong-Ming Li, *ό.π.*, σ.41.

⁶⁷ Βλ. Th. Shabad, *ό.π.*, p.190.

⁶⁸ Βλ. K. Brodsgaard, «Paradigmatic Change: Readjustment and Reform in the Chinese Economy, 1953-1981, Part I», *Modern China*, Vol. 9, No. 1, (1983), p.75

αυτό ήταν η θέση του Μάο: «Θα πρέπει να κάνουμε περισσότερες επενδύσεις στην ελαφριά βιομηχανία και στον αγροτικό τομέα έτσι ώστε η ποσοστιαία αναλογία των επενδύσεων που λαμβάνουν να αυξηθεί. Αν αυξήσουμε αυτή την αναλογία, αυτό σημαίνει ότι αλλάξαμε τον τομέα κλειδί; Όχι, ο τομέας κλειδί δεν αλλάζει. Συνεχίζει να είναι η βαριά βιομηχανία, αλλά τώρα θα δοθεί περισσότερη έμφαση στην ελαφριά βιομηχανία και στον αγροτικό τομέα». ⁶⁹

2.1.2 Μεγάλο Άλμα Εμπρός (1958-1960)

Το Σεπτέμβριο του 1956, ο Πρωθυπουργός Chou En-Lai, στο 8^ο Συνέδριο του ΚΚΚ παρέθεσε τις βασικές προτάσεις για το Δεύτερο Πενταετές Πρόγραμμα 1958-1962, το οποίο ήταν παρόμοιο με το Πρώτο Πενταετές στις αναπτυξιακές του κατευθύνσεις. Ωστόσο, το Δεύτερο Πενταετές εκτοπίστηκε στις αρχές του 1958 με το Μεγάλο Άλμα Εμπρός, το οποίο υιοθετήθηκε από τον Μάο, με σκοπό, από την μια, την επίτευξη μεγαλύτερων και ταχύτερων ρυθμών ανάπτυξης όλων των τομέων και, από την άλλη, το πέρασμα σε μια ανώτερη μορφή κοινωνικής οργάνωσης που εκφράστηκε στον αγροτικό τομέα μέσω των Λαϊκών Κοινοτήτων.

Το Μεγάλο Άλμα, ως μια προσπάθεια εκβιομηχάνισης, προωθούσε ένα εντελώς διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης από το προηγούμενο. Ο Μάο θεωρούσε ότι το Πρώτο Πενταετές Πρόγραμμα ήταν μια «συνομωσία» του Liou Shao-Chi και της ομάδας του για να επιβάλλουν τον σοβιετικό ρεβιζιονισμό στην κινέζικη βιομηχανία, παραμερίζοντας την ιδεολογία του ΚΚΚ.⁷⁰ Έτσι, πριν ακόμα το Δεύτερο Πενταετές μπει σε εφαρμογή, στις 6 Νοεμβρίου 1957 εγκαινιάζεται μια νέα εκστρατεία που προμήνυε το Μεγάλο Άλμα, η λεγόμενη «red and expert», σύμφωνα με την οποία ο καθένας έπρεπε να είναι

---

⁶⁹ Βλ. K. Brodsgaard, ό.π., p.46

⁷⁰ Βλ. W.Lee III, Rensselaer, «Ideology and Technical Innovation in Chinese Industry, 1949-1971», *Asian Survey*, Vol. 12, No. 8, (1972), p.651.

πολιτικά συνειδητοποιημένος και ειδήμονας. Αυτή η εκστρατεία ήταν καθαρά ιδεολογική, βασισμένη στην σταλινική παράδοση για «επανάσταση από πάνω» και στη μαοϊκή θέση «η πολιτική υπερισχύει της οικονομίας», και χαρακτηρίστηκε ως μια προσπάθεια διεξαγωγής ταξικού αγώνα στην βιομηχανία.⁷¹

Το 1958 η κινέζικη ηγεσία προωθεί επίσημα πλέον το κίνημα του Μεγάλου Άλματος με σκοπό την ταχεία αύξηση της παραγωγής σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Για την εκπλήρωση αυτού του στόχου, η στρατηγική που ακολουθήθηκε, γνωστή ως «walking on two legs» («περπατώντας με δυο πόδια»), διέφερε από το προηγούμενο μοντέλο ανάπτυξης που απαιτούσε σύγχρονες μεθόδους παραγωγής και μεγάλης κλίμακας βιομηχανίες, και στρεφόταν στη χρήση ενδογενών μεθόδων παραγωγής. Η πολιτική αυτή, βασίστηκε στη λογική ότι η οικονομική ανάπτυξη μπορούσε να επιτευχθεί μέσω των απλών, μικρής κλίμακας επιχειρήσεων, οι οποίες απαιτούσαν λιγότερο κεφάλαιο, έδιναν έμφαση στην παραγωγή εντάσεως εργασίας και χρησιμοποιούσαν εγχώριους πόρους και εργασία.⁷²

Για ακόμα μια φορά, όμως, δόθηκε έμφαση στην ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας, με επίκεντρο τον χάλυβα και το σίδηρο, και αυτό φαίνεται από τις επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν το 1958· η βιομηχανία απορρόφησε το 65% των επενδύσεων, οι μεταφορές και οι επικοινωνίες το 13% και ο αγροτικός τομέας μόλις το 10%. Και την επόμενη χρονιά οι δαπάνες για επενδύσεις κινήθηκαν στα ίδια επίπεδα, με τη διαφορά ότι μειώθηκαν κατά 3% στη γεωργία. Η μείωση αυτή ωστόσο δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι νέο-ιδρυθείσες Λαϊκές Κοινότητες, ως αυτοδύναμες μονάδες, προβλεπόταν ότι θα προέβαιναν οι ίδιες σε επενδύσεις για την εκβιομηχάνιση του αγροτικού τομέα και,

---

⁷¹ Βλ. R., Baum, «“Red and Expert”: The Politico-Ideological Foundations of China’s Great Leap Forward», *Asian Survey*, Vol. 4, No. 9, (1964), p.1048.

⁷² Βλ. W.Lee III, Rensselaer, ό.π., σ.654-655.

επιπλέον, το 1959, από τον κρατικό προϋπολογισμό δόθηκε σε αυτές ένα δις yuan για πρόσθετες κεφαλαιουχικές επενδύσεις.⁷³

Κατά τη διάρκεια του 1958, η παραγωγή προϊόντων, όπως ο χάλυβας και το σίδηρο, ο άνθρακας, τα σιτηρά, το βαμβάκι και άλλα βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα, διπλασιάστηκε συγκρινόμενη με την παραγωγή του 1957. Στην πραγματικότητα, η παραγωγή πολλών από των προαναφερθέντων προϊόντων μόνο του έτους 1958 ξεπέρασε τη συνολική αύξηση της κατά τη διάρκεια όλου του Πρώτου Πενταετούς Προγράμματος. Το γεγονός αυτό γέμισε με αισιοδοξία την πολιτική ηγεσία, η οποία συνεχώς έθετε μεγαλύτερους στόχους για αυξήσεις σε όλα τα προϊόντα και όλους τους παραγωγικούς τομείς, με το σύνθημα «Περισσότερα-Καλύτερα-Γρηγορότερα-Φθηνότερα».⁷⁴

Ωστόσο, η πιο σημαντική πρόοδος, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 5, σημειώθηκε στο σίδηρο και στο χάλυβα. Συγκεκριμένα, ενώ η παραγωγή του καθενός αυξήθηκε κατά 4 εκ. τόνους την περίοδο 1953-1957, η παραγωγή σίδηρου αυξήθηκε πάνω από 7 εκ. τόνους το 1958 και του χάλυβα πάνω από 5 εκ. τόνους. Οι αυξήσεις αυτές σημειώθηκαν μέσω μιας πανεθνικής εντατικής εκστρατείας λιωσίματος χάλυβα και σίδηρου με στοιχειώδεις χειρονακτικές μεθόδους στις Λαϊκές Υψικαμίνους, των οποίων τα προϊόντα χρησιμοποιούνταν κυρίως στην τοπική βιομηχανία αγροτικών εργαλείων και προμήθευαν μεγάλα εργοστάσια με σκοπό την παραπέρα επεξεργασία. Από την άλλη, σύγχρονες επιχειρήσεις συμμετείχαν και αυτές σε αυτή την εκστρατεία αυξάνοντας διαρκώς την παραγωγικότητα τους· η ημερήσια παραγωγή σίδηρου και χάλυβα αυξήθηκε από 1,33 τόνους το 1957 σε 1,49 το 1958, και από 7,20 τόνους σε 7,78 αντίστοιχα.⁷⁵

Αξιοσημείωτη όμως στάθηκε και η αύξηση της παραγωγής του άνθρακα, η οποία διπλασιάστηκε το 1958 (φτάνοντας τους 270 εκ. τόνους), τοποθετώντας την Κίνα τρίτη

---

⁷³ Βλ. Τ., Shabad, «China's Year of the "Great Leap Forward"», *Far Eastern Survey*, Vol. 28, No. 6, (1959), p.90

⁷⁴ Βλ. Θ. Καρζής, *ό.π.*, σ.216.

⁷⁵ Βλ. Τ., Shabad, «China's Year ...», *ό.π.*, σ.93.

στον κόσμο στην παραγωγή άνθρακα μετά τη Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ. Σημαντική, επίσης, ήταν η προσπάθεια για την ανάπτυξη των σταθμών ηλεκτρικής ενέργειας, τόσο των θερμικών όσο και των υδροηλεκτρικών. Το 1958, χτίστηκαν πολλές μεγάλες εγκαταστάσεις στα βιομηχανικά κέντρα και η παραγωγή άγγιξε τα 27,5 δις kwh.⁷⁶

Όσον αφορά στον αγροτικό τομέα, κατά τη διάρκεια του 1958, επιτεύχθηκε αύξηση της παραγωγής σε όλα τα είδη βασικής διατροφής, η οποία αποδόθηκε στην εφαρμογή ενός προγράμματος τεχνικών μεθόδων σχετικές με τη βελτίωση του εδάφους, τα λιπάσματα, τις φυτείες, τη συλλογή καρπών, τα εργαλεία κτλ. Η συνολική παραγωγή τροφίμων αυξήθηκε από 185 εκ. τόνους το 1957 σε 375 το 1958. Ο στόχος, ωστόσο, που τέθηκε για το 1959, η παραγωγή τροφίμων να φτάσει τους 525 εκ. τόνους, δεν επιτεύχθηκε.⁷⁷

Ήδη λοιπόν από το 1959 άρχισαν να φαίνονται οι αδυναμίες του Μεγάλου Άλματος· ο έντονος αυτός αγώνας για την αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής, είχε τις ακόλουθες αρνητικές συνέπειες. Μια από τα σημαντικότερες ήταν ότι ο αγροτικός τομέας υποαπασχολούνταν, καθώς σημειώθηκαν μεγάλες κινητοποιήσεις για συμμετοχή των αγροτών στη βιομηχανία και εκατομμύρια αγρότες εγκατέλειψαν τις αγροτικές τους δραστηριότητες για να παράγουν χάλυβα με αυτόχθονες μεθόδους. Έτσι, συντελέστηκε τριπλασιασμός του βιομηχανικού εργατικού δυναμικού εις βάρος του αγροτικού, αφήνοντας μεγάλες εκτάσεις γης ακαλλιέργητες με άμεσο αποτέλεσμα την πτώση της αγροτικής παραγωγής κατά 23% την περίοδο 1959-1960.

Επίσης, η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, καταναλωτικών και κεφαλαιουχικών, ήταν πολύ χαμηλή σε τέτοιο βαθμό που συχνά ήταν άχρηστα, εξαιτίας κυρίως της χρήσης κατώτερων επίσης ποιοτικά πρώτων υλών και της έλλειψης εμπειρίας

---

⁷⁶ Βλ. Τ., Shabad, «China's Year ...», ό.π., σ.93-94.

⁷⁷ Βλ. Τ., Shabad, «China's "Great Leap Forward"», *Far Eastern Survey*, Vol. 28, No. 7, (1959), p.107.

από την πλευρά των εργατών, καθώς των περισσότερων η προηγούμενη απασχόληση ήταν στον αγροτικό τομέα. Ακόμα, η φθορά των μηχανημάτων ήταν μεγαλύτερη από την κανονική, εφόσον η συντήρηση δεν γινόταν τακτικά και, μάλιστα, σε πολλές επιχειρήσεις τα τμήματα αυτά είχαν μετατραπεί σε παραγωγικές μονάδες.⁷⁸

Ωστόσο, το Μεγάλο Άλμα συνέβαλλε σε μεγάλο βαθμό, πέρα από τους ιδεολογικούς και πολιτικούς λόγους που προϋπήρχαν, στη διακοπή της οικονομικής Σινο-Σοβιετικής συνεργασίας, εξαιτίας κυρίως στην αλλαγή της κατεύθυνσης για την επίτευξη της βιομηχανικής ανάπτυξης. Το Μεγάλο Άλμα, όπως ήδη έχει αναφερθεί, υποβάθμισε το ρόλο των «ειδικών» και γενικότερα ότι σχετιζόταν με την επιστήμη και την τεχνολογία, αντιμετωπίζοντας εχθρικά τους σοβιετικούς, οι οποίοι αποσύρθηκαν τον Ιούλιο του 1960.

Το Μεγάλο Άλμα, που είχε διάρκεια δυο χρόνια, εγκαταλείφθηκε το 1960, όταν η χώρα μπήκε σε μια σοβαρή και παρατεταμένη αγροτική κρίση. Η οικονομική κατάσταση αυτή τη χρονιά καθιστούσε αδύνατη κάθε επέκταση της βιομηχανίας, καθώς ο αγροτικός τομέας δεν ήταν σε θέση να την υποστηρίξει. Γενικότερα, η πολιτική του Μεγάλου Άλματος, δεν θεωρήθηκε μόνο ανεπιτυχής αλλά, και υπαίτια για την «απώλεια» μιας δεκαετίας από την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας. Σύμφωνα με την Ενωμένη Οικονομική Επιτροπή: *«Όλη η οικονομία υπέφερε από ένα άλμα προς τα πίσω... αυτό που είναι σημαντικό είναι το γεγονός ότι εφτά χρόνια χάθηκαν από την κινέζικη οικονομία χωρίς καμία ανάπτυξη.[...] μόνο το 1965 η οικονομία ξαναέπιασε το επίπεδο του 1958. Ουσιαστικά, δεν υπήρξε καμία αξιοσημείωτη οικονομική ανάπτυξη για τη δεκαετία 1958-1968.»*⁷⁹

---

⁷⁸ Βλ. K., Chao, «Economic Aftermath of the Great Leap in Communist China», *Asian Survey*, Vol. 4, No. 5, (1964), p.853-854.

⁷⁹ Βλ. V. Lippit, «The Great Leap Forward Reconsidered», *Modern China*, Vol. 1, No.1, (1975), p.92-93.

2.2 Κρίση (1959-1961) και αναπροσαρμογή της οικονομίας (1961-1965)

Όταν οι Κινέζοι κάνουν λόγο για τα «τρία σκληρά χρόνια» της σύγχρονης ιστορίας τους αναφέρονται στην περίοδο 1959-1961, όπου σημειώθηκε η πιο σοβαρή αγροτική κρίση: το ακαθάριστο αγροτικό προϊόν μειώθηκε από 127,8 εκ. τόνους το 1958 σε 94,1 το 1961 και η παραγωγή σιτηρών μειώθηκε κατά 15% το 1959, 16% το 1960, παραμένοντας στα ίδια χαμηλά επίπεδα και την επόμενη χρονιά, με άμεση συνέπεια να σημειωθούν αυτήν την περίοδο, κυρίως στην ύπαιθρο παρά στις πόλεις, περίπου τριάντα εκατομμύρια θάνατοι (ο πληθυσμός το 1959 ήταν 672,1 εκ.) από λιμό και ασθένειες. Σε αυτό, ωστόσο, δεν συντέλεσε μόνο η αποτυχία της πολιτικής του Μεγάλου Άλματος, αλλά σημαντικό ρόλο έπαιξαν και τα πρωτοφανή καιρικά φαινόμενα: ξηρασία έπληξε το βορρά και καταιγίδες και τυφώνες τον νότο, καταστρέφοντας μεγάλο μέρος της γεωργικής παραγωγής και εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης.⁸⁰

Πίνακας 6.: Πτώση στην Αγροτική, Βιομηχανική Παραγωγή και στο ΑΕΠ

	Παραγωγή σιτηρών (εκ.τόνοι)	Αγροτική Παραγωγή (1957=100)	Βιομηχανική Παραγωγή (1957=100)	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (δισ \$)
1957	195,1	100	100	
1958	200	108	131	95
1959	165	86	166	92
1960	160	83	161	89
1961	147,5	79	107	72

Πηγή: Im., C.Y., Hsü, *The Rise of Modern China*, 4th ed., Oxford University Press, New York 1990, p.691.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οποιαδήποτε επέκταση της βιομηχανίας στάθηκε αδύνατη από την στιγμή που ο αγροτικός τομέας δεν ήταν σε θέση να τη στηρίζει ούτε με πρώτες ύλες αλλά ούτε και να τροφοδοτήσει τον αστικό πληθυσμό. Οι επενδύσεις στη βιομηχανία μειώθηκαν κατά 67% και σημειώθηκε μια πτώση της βιομηχανικής

⁸⁰ Βλ. Θ., Καρζής, *ό.π.*, σ.217.

παραγωγής, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 6. Σε αυτό συνέβαλε και η διακοπή των Σινο-Σοβιετικών σχέσεων τον Ιούλιο του 1960 με την ανάκληση των σοβιετικών τεχνικών και τη διακοπή της οικονομικοτεχνικής συνεργασίας.

Η κατάρρευση της οικονομίας που προκάλεσαν τα παραπάνω γεγονότα, οδήγησαν την κομμουνιστική ηγεσία σε μια επανεξέταση των πολιτικών της, και στα τέλη του 1960, υιοθέτησε μια σειρά μέτρων για την ανόρθωση της οικονομίας. Η πολιτική αυτή, γνωστή ως «Αναπροσαρμογή, Συνένωση, Συμπλήρωση, Βελτίωση», αναφερόταν αντίστοιχα στη διόρθωση των ανισορροπιών, που είχαν προκληθεί από την έμφαση που είχε δοθεί στη βαριά βιομηχανία εις βάρος της ελαφριάς και του αγροτικού τομέα, στη συγκέντρωση της παραγωγής στις αποδοτικές μονάδες και στη βελτίωση της ποιότητας και της ποικιλίας των προϊόντων.⁸¹

Η γενική αυτή πολιτική, στα τέλη του 1960, εκφράστηκε μέσω του συνθήματος «να πάρουμε τον αγροτικό τομέα ως θεμέλιο και το βιομηχανικό ως ηγετικό παράγοντα».⁸² Σύμφωνα με τον Chou En-Lai, αυτό σήμαινε ότι το σχέδιο για την οικονομική ανάπτυξη έδινε προτεραιότητα στον αγροτικό τομέα, στην ελαφριά και μετά στη βαριά βιομηχανία. Μέσα από αυτό το πρίσμα, η κλίμακα της βιομηχανικής ανάπτυξης θα εξαρτιόταν από τις πρώτες ύλες που προσέφερε η γεωργία και θα προσανατολιζόταν στην ανάπτυξη των κλάδων εκείνων που εξυπηρετούν τον αγροτικό τομέα και την ελαφριά βιομηχανία, όπως για παράδειγμα, τα χημικά λιπάσματα, τα καύσιμα, ο αγροτικός εξοπλισμός κ.α.

Όσον αφορά την πολιτική «ο αγροτικός τομέας ως θεμέλιο» υιοθετήθηκαν τα ακόλουθα μέτρα. Πρώτα από όλα, δόθηκε συγκεκριμένος προσανατολισμός στη γεωργία με προτεραιότητα την παραγωγή σταριού, πρώτων υλών για τη βιομηχανία, κυρίως βαμβάκι, και εξαγωγικών προϊόντων, όπως ρύζι. Επίσης, στο πλαίσιο της κομμούνας δημιουργήθηκαν οι ομάδες παραγωγής (βλ. σελ.22), επαναφέροντας τη μικροϊδιοκτησία

⁸¹ Βλ. J., Prybyla, «Communist China's Strategy of Economic Development 1961-1966», *Asian Survey*, Vol. 6, No. 10, (1966), p.589.

⁸² Βλ. J., Prybyla, *ό.π.*, σ.590.

και το θεσμό της ελεύθερης αγοράς. Έγιναν αλλαγές στις μεθόδους παραγωγής σύμφωνα με τις δυνατότητες και τα μέσα που διέθετε η κάθε περιοχή και προωθήθηκε η μηχανοποίηση του αγροτικού τομέα, δημιουργώντας για αυτό το σκοπό 25.000 εργαστήρια αγροτικών εργαλείων.⁸³ Τα επενδυτικά προγράμματα σε πάγιο κεφάλαιο στην ύπαιθρο περικόπηκαν και δόθηκε έμφαση στη κατασκευή έργων που αύξαναν τη διαθεσιμότητα του νερού για αγροτική χρήση και επέκτειναν την ηλεκτροδότηση και την προσφορά λιπασμάτων.

Σχετικά με την πολιτική «ο βιομηχανικός τομέας ως ηγετικός παράγοντας», το 1961, μειώθηκαν οι επενδύσεις στη βαριά βιομηχανία, κυρίως στον τομέα του χάλυβα, και, παράλληλα, εφαρμόστηκε ορθολογισμός στην παραγωγή και στη χρήση των διαθέσιμων πόρων: οι μη αποδοτικές, μικρής κλίμακας μονάδες, που είχαν κατασκευαστεί κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Άλματος, και κυρίως οι υψικάμινοι, έκλεισαν και το εργατικό δυναμικό περικόπηκε. Ο πλεονάζων αστικός πληθυσμός στάλθηκε πίσω στην επαρχία για απασχόληση στη γεωργία· περίπου 40 εκ. άτομα εγκατέλειψαν τα αστικά κέντρα την περίοδο 1961-1965, λύνοντας κατά αυτό τον τρόπο το πρόβλημα της έλλειψης εργατικών χεριών στην ύπαιθρο και το πλεόνασμα των ανειδίκευτων εργατών στη βιομηχανία, που είχε προκαλέσει η πολιτική του Μεγάλου Άλματος.⁸⁴

Επιπρόσθετα, μετά τη διακοπή των Σινο-Σοβιετικών σχέσεων, επιβαλλόταν τόσο η επιστημονική και τεχνική κατάρτιση όσο και η ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου για την κάλυψη των αναγκών της κινέζικης οικονομίας. Έτσι, αυξήθηκαν τα πανεπιστήμια και τα κολέγια, δημιουργήθηκαν τμήματα έρευνας και ανάπτυξης στις βιομηχανικές και αγροτικές επιχειρήσεις και σχολεία που συνδύαζαν τα μαθήματα με την εργασία σε χωράφια και σε εργοστάσια. Από την άλλη, η Δυτ. Ευρώπη και η Ιαπωνία αποτέλεσαν τους βασικούς προμηθευτές της Κίνας σε βιομηχανικό εξοπλισμό και ο Καναδάς, η

---

⁸³ Βλ. J., Prybyla, ό.π., σ.591.

⁸⁴ Βλ. J., Prybyla, ό.π., σ.597.

Αυστραλία και η Αργεντινή σε σάρι. Μέχρι το 1965, ο τομέας εισαγωγών- εξαγωγών είχε σταθεροποιηθεί.⁸⁵

Επίσης, τον Ιανουάριο του 1962, μετά από εισήγηση του Liou Shao-ch'i στην Κεντρική Επιτροπή, υιοθετήθηκε μια αρκετά φιλελεύθερη πολιτική, γνωστή ως «Τρεις Ιδιωτικές και Μια Εγγύηση», («Three Privates and One Guarantee») η οποία όριζε ότι οι αγρότες μπορούσαν να έχουν στην ιδιοκτησία τους γη, μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις και να διαθέτουν τα προϊόντα τους στην ελεύθερη αγορά. Η «μια εγγύηση» αναφερόταν στην εκπλήρωση των στόχων που έθετε η κυβέρνηση σχετικά με την αγροτική παραγωγή.⁸⁶

Με δεδομένη τη σοβαρή κρίση που είχε πλήξει την Κίνα, η ανάκαμψη της οικονομίας πραγματοποιήθηκε με ταχείς ρυθμούς. Ήδη από το 1962 τα παραπάνω μέτρα άρχισαν να αποδίδουν και το 1965 η οικονομία μπορούσε να ξαναμπεί στη διαδικασία ανάπτυξης. Κατά την περίοδο 1963-1965, η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε κατά 17,9% και η αγροτική κατά 11,1%, παρουσιάζοντας παράλληλα μια πιο ισορροπημένη κατανομή των τομέων, με τη βαριά βιομηχανία να συμβάλλει στη συνολική παραγωγή κατά 34,8%, την ελαφριά κατά 35,4% και τη γεωργία κατά 29,8%.⁸⁷

---

⁸⁵ Βλ. J., Prybyla, *ό.π.*, σ.601-602

⁸⁶ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.694

⁸⁷ Βλ. Α., Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *ό.π.*, σ.107.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:

Η Πολιτιστική Επανάσταση και ο Θάνατος του Μάο

3.1 Πολιτιστική Επανάσταση (1966-1976)

3.1.1 Η αφορμή και τα πραγματικά αίτια

Η αφορμή για το ξεκίνημα της «Μεγάλης Προλεταριακής Πολιτιστικής Επανάστασης» δόθηκε από τον Yao Wen-yüan στις 10 Νοεμβρίου 1965 με τη δημοσίευση ενός άρθρου στην εφημερίδα της Shanghai *Wen Hui Pao*, «Comment on the Newly Composed Historical Play ‘Hai Jui Dismissed From Office’», το οποίο αποτελούσε μια επίθεση κατά του Wu Han, πληρεξούσιος του δήμαρχου του Πεκίνου και ιστορικός. Ο Wu Han το 1959 είχε ανεβάσει ένα θεατρικό έργο με τίτλο «ο Hai Jui επιπλήττει τον Αυτοκράτορα», το οποίο μαζί με κάποια άλλα δημοσιεύματα των Teng T’o και Liao Mo-sha, μέλη της Δημοτικής Επιτροπής του Πεκίνου, θεωρήθηκε ότι ασκούσαν έμμεση κριτική στις πολιτικές του Μάο. Πίσω από αυτούς τους τρεις, ο Μάο ήταν σίγουρος ότι βρισκόταν ο δήμαρχος του Πεκίνου, P’eng Chen, ή κάποιοι ανώτεροι στην ιεραρχία, όπως οι Liu Shao-chi και Teng Hsiao-p’ing.⁸⁸

Ωστόσο, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Πολιτιστική Επανάσταση ήταν αποτέλεσμα ενός αγώνα για την κατάκτηση της εξουσίας ανάμεσα στον Μάο και τη φατρία του Liu Shao-chi· μια διαμάχη που είχε τις ρίζες της στο πρόγραμμα από-σταλινοποίησης του Khrushchev (Φεβρουάριος 1956) και αναπτύχθηκε μέσα από μια διαδοχική σειρά γεγονότων για να καταλήξει σε αυτή την επανάσταση. Συγκεκριμένα, το Σεπτέμβριο του 1956, έγινε αναδιοργάνωση της δομής του κόμματος με τον Μάο να περνάει στη δεύτερη γραμμή και τους Liu Shao-chi και Teng Hsiao-p’ing στην πρώτη, καθώς ο πρώτος από τη θέση του πρώτου Αντιπρόεδρου της Κεντρικής Επιτροπής μπορούσε πλέον να διευθύνει

---

⁸⁸ Βλ. R.D., Dernberger, «Radical Ideology and Economic Development in China: The Cultural Revolution and Its Impact on the Economy», *Asian Survey*, Vol. 12, No. 12, (1972), p.1055

τα συνέδρια και ο δεύτερος ως Γενικός Γραμματέας του κόμματος να διαχειρίζεται τις ημερήσιες εργασίες.⁸⁹

Από τις νέες θέσεις, οι Liu Shao-chi και Teng Hsiao-p'ing μπορούσαν να εκφράσουν ανοιχτά τις απόψεις τους και να αντιταχθούν στον Μάο. Την περίοδο που ο Μάο προωθούσε με γρήγορους ρυθμούς τις μαζικές κινητοποιήσεις, το Μεγάλο Άλμα και τις Κομμούνες, εκείνοι επιθυμούσαν μια πιο σταθερή τάξη πραγμάτων και έδιναν προτεραιότητα στη βιομηχανική ανάπτυξη έναντι της αγροτικής κollectιβοποίησης. Έτσι, στην 6^η Ολομέλεια στις 10 Οκτωβρίου του 1958, θεώρησαν ότι το σύστημα των κομμούνων ήταν εσφαλμένο και λήφθηκαν δυο αποφάσεις: η βελτίωση της αρχικής ιδέας των κομμούνων και η απομάκρυνση του Μάο από τη θέση του Προέδρου, με την αιτιολογία ότι χρειάζεται περισσότερο χρόνο για τη μελέτη των θεωρητικών εργασιών του Marx και του Lenin, ανακηρύσσοντας έτσι ως νέο Πρόεδρο της Λαϊκής Δημοκρατίας τον Liu Shao-chi.⁹⁰

Καθοριστική, επίσης, στάθηκε για την εξέλιξη των πραγμάτων η Συνδιάσκεψη στο Lushan τον Αύγουστο του 1959. Εκεί, ο Ch'en Yün, οικονομικός σχεδιαστής, υποκινημένος από τον Liu Shao-chi, πρότεινε για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκάλεσε το Μεγάλο Άλμα, την επιστροφή από τις κομμούνες στις κollectίβες, ένα πιο ρεαλιστικό σχέδιο οικονομικής ανάπτυξης και την έμφαση στην οικονομία έναντι της πολιτικής και της ιδεολογίας. Ο Μάο που ήδη έβλεπε τις προσπάθειες τόσων χρόνων για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό να καταρρέουν, δέχτηκε δεύτερη άμεση επίθεση, αυτή τη φορά από τον Υπουργό Άμυνας, P'eng Te-huai, ο οποίος χαρακτήρισε την πολιτική του Μεγάλου Άλματος ως «εκδήλωση μικροαστικού φανατισμού».⁹¹

---

⁸⁹ Βλ. Gene, T. Hsiao, «The Background and Development of “The Proletarian Cultural Revolution”», *The China Quarterly*, No. 7, (1967), p.392.

⁹⁰ Βλ. Gene, T. Hsiao, *ό.π.*, σ.395

⁹¹ Βλ. I., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.692

Ο Μάο κλείνοντας το Συνέδριο ανέλαβε ουσιαστικά την ευθύνη για την αποτυχία των κομμούνων και του Μεγάλου Άλματος λέγοντας χαρακτηριστικά: *«Ο καθένας έχει αδυναμίες. Ακόμα και ο Κομφούκιος έκανε λάθη. Και ο Marx. Πίστευε ότι η επανάσταση θα γίνει στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της ζωής του. Έχω δει τα χειρόγραφα του Lenin, γεμάτα αλλαγές. Και αυτός επίσης έκανε λάθη.[...]εγώ είμαι αφοσιωμένος κυρίως στην επανάσταση. Δεν καταλαβαίνω το βιομηχανικό σχεδιασμό. Μην με κατηγορείτε για την αρχηγία μου, δεν έχω αναλάβει ποτέ τέτοια ζητήματα. Έτσι, Σύντροφοι, παίρνω την κύρια ευθύνη για το 1958 και 1959».*⁹² Στις 17 Σεπτεμβρίου 1959, νέος Υπουργός Άμυνας διορίστηκε ο Lin Piao.

Ο Μάο, μετά από αυτό το συμβάν και τη διετία που ακολούθησε, κατά την οποία το δίδυμο Liu Shao-chi και Teng Hsiao-p'ing επέβαλλαν μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης (βλ. § 2.2), τρομοκρατημένος από την πιθανότητα επιστροφής στον καπιταλισμό και την επικράτηση ενός σοβιετικού τύπου ρεβιζιονισμού και σόσιαλ-ιμπεριαλισμό που θα οδηγούσε στην απεμπόληση των κομμουνιστικών ιδεωδών, άρχισε να σχεδιάζει την ανατροπή της τρέχουσας πολιτικής ηγεσίας και το πέραςμα του ξανά στην πρώτη γραμμή.

Έτσι, στη 10^η Ολομέλεια της Κ.Ε. το Σεπτέμβρη του 1962, ο Μάο ανέπτυξε έναν πιο δραστήριο ρόλο με την προώθηση ενός ταξικού αγώνα για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων αστικών επιρροών, μέσω δυο κινημάτων: ένα για τη διόρθωση των ανορθόδοξων τάσεων στις τέχνες και στη λογοτεχνία και ένα για την σοσιαλιστική εκπαίδευση της υπαίθρου που είχε αρχίσει να απειλείται έντονα από τον καπιταλισμό.

---

⁹² Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.693.

3.1.2 Η έναρξη και η εξέλιξη της επανάστασης

Επίσημα, η έναρξη της Πολιτιστικής Επανάστασης τοποθετείται χρονικά σε μια συνάντηση της Κεντρικής Επιτροπής το Σεπτέμβριο του 1965, όπου ο Μάο έκανε λόγο για τη διεξαγωγή ενός αγώνα εναντίον των «ταξικών εχθρών» και μιας κριτικής στην «αστική σκέψη», με κύριο σκοπό την εξάλειψη των «τεσσάρων παλιών» (παλιά σκέψη, παλιές αρχές, παλιές συνήθειες και παλιές παραδόσεις). Όπως ήταν αναμενόμενο, η πρόταση του δεν βρήκε ανταπόκριση από την υπόλοιπη ηγεσία, με τον Teng Hsiao-p'ing να δηλώνει πως είναι αντίθετος με οποιαδήποτε πολιτιστική αλλαγή και τον P'eng Chen ότι «στον καθένα πρέπει να δίνεται η ελευθερία να μιλήσει, ακόμα και όταν ο Μάο είναι λάθος, θα πρέπει να κρίνεται».⁹³

Μέσα σε αυτό το κλίμα της πολιτικής δυσαρέσκειας, η πρώτη κίνηση του Μάο για την εκκαθάριση του κόμματος από τους «αστούς» και τη διάλυση της «κομματικής γραφειοκρατίας» ήταν να στραφεί στον Lin Piao και να δημιουργήσει μια ομάδα με τους Chiang Ch'ing, Ch'en Po-ta, Chou En-lai, K'ang Sheng και T'ao Chu, οι οποίοι συμμερίζονταν τις ιδεολογικές απόψεις του και είχαν ως κοινό στόχο την ανατροπή του Προέδρου και του Γενικού Γραμματέα. Κατόπιν, το Φεβρουάριο του 1966, στράφηκε προς τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (PLA), τον οποίο ο Lin Piao ανήγαγε σε ιδεολογικό πρότυπο και μαχητικό όργανο. Τα συνθήματα που επικρατούσαν ήταν: «Δώστε προτεραιότητα στη πολιτική και τοποθετείστε τη σκέψη του Μάο πάνω από όλα» και το βασικότερο, «να διδάσκεστε από τον στρατό». Την ίδια περίοδο ήταν που δημοσιεύτηκε το *Κόκκινο Βιβλιαράκι* με αποφθέγματα του Μάο και πρόλογο του Lin Piao, το οποίο κάθε κομμουνιστής όφειλε να προμηθευτεί, προκειμένου να μελετήσει τη σκέψη του Μάο. Τα συνθήματα ήταν πολλά και προμήγυαν τη βιαιότητα που θα

---

⁹³ Βλ. P., Bridgham, «Mao's 'Cultural Revolution': Origin and Development.», *The China Quarterly*, No. 29, (1967), p.17

ακολουθούσε: «Χωρίς καταστροφή, δεν υπάρχει δημιουργία», «Πρέπει να συντρίψουμε όποιον αντιτίθεται στο, κόμμα, στο σοσιαλισμό και στη σκέψη του Μάο».⁹⁴

Το κίνημα εξαπλωνόταν με γρήγορους ρυθμούς στις πόλεις της Κίνας, τοποθετώντας στο στόχαστρο, όχι μόνο μέλη του κόμματος αλλά, και τον υπόλοιπο πληθυσμό. Τον Ιούνιο του 1966, με το σύνθημα «*πάρτε την κυριαρχία του πολιτιστικού μετώπου που ελέγχεται από τους αστούς*» ξεκινάει ένας μαζικός αγώνας εναντίον εκδοτών, δημοσιογράφων, συγγραφέων και καλλιτεχνών που έχουν υιοθετήσει την «αστική ιδεολογία». Ο Μάο, σε αυτή τη φάση της επανάστασης, στρέφει την προσοχή του στα πανεπιστήμια και κινητοποιεί τους φοιτητές, οι οποίοι ανταποκρίνονται άμεσα στο κάλεσμα του με τη δημιουργία του κινήματος των Ερυθροφρουρών.

Οι Ερυθροφρουροί αρχικά στρέφονται εναντίον των δασκάλων τους, αλλά από τον Αύγουστο του 1966, που ανακηρύσσονται ως ο επίσημος οργανισμός για τη διεξαγωγή της Πολιτιστικής Επανάστασης, ξεσπούν με απίστευτη βιαιότητα σε οτιδήποτε είχε σχέση με την «αστική ιδεολογία». Αρχίζουν επιδρομές σε κομματικά, δημοτικά και κυβερνητικά γραφεία, εισβάλλουν σε σπίτια σεβαστών ως τότε προσωπικοτήτων της επιστήμης, του πνεύματος και της τέχνης, καταστρέφουν ναούς, μουσεία και βιβλιοθήκες. Πολλοί ξυλοκοπήθηκαν μέχρι θανάτου και άλλοι αναγκάστηκαν να κάνουν δημόσια αυτοκριτική. Η κατάσταση πραγματικά είχε ξεφύγει από κάθε έλεγχο, όταν ο Μάο αναγκάστηκε να κάνει έκκληση στο στρατό και την μυστική αστυνομία, όπου με τη δύναμη των όπλων ανάγκασαν είκοσι εκατομμύρια Ερυθροφρουρούς να εγκαταλείψουν τις πόλεις και να πάνε στην ύπαιθρο.⁹⁵

Ο Liu Shao-chi, συλλήφθηκε και φυλακίστηκε στη Καϊφένγκ, όπου και πέθανε το 1969. Μαζί με τον Πρόεδρο, διώχθηκε και ο Teng Hsiao-p'ing. Ωστόσο, αν και από την 11^η Ολομέλεια της 8^{ης} Κεντρικής Επιτροπής (1-12 Αυγούστου 1966), είχε επικυρωθεί η

---

⁹⁴ Βλ. Θ., Καρζής, *ό.π.*, σ.228.

⁹⁵ Βλ. Ρ., Bridgham, *ό.π.*, σ.23

νίκη του Μάο, ο οποίος τιμήθηκε στην Πλατεία Tien-an-men από εκατομμύρια Ερυθροφρουρούς, κρατώντας το *Κόκκινο Βιβλιαράκι* και σείοντας τις κόκκινες σημαίες τους, η Πολιτιστική Επανάσταση δεν τερματίστηκε. Απλά από τότε, το ΚΚΚ έπαυσε να υπάρχει ως θεσμοθετημένο όργανο και την εξουσία ανέλαβαν ο Lin Biao και η ομάδα του Μάο.

3.1.3 Η οικονομία κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης

Η Πολιτιστική Επανάσταση κάλυψε χρονικά το Τρίτο Πενταετές Πρόγραμμα (1966-1970) και το Τέταρτο Πενταετές Πρόγραμμα (1971-1975). Η πολιτική αναστάτωση που επικρατούσε αυτή την περίοδο σε συνδυασμό με τη συστηματική απουσία των εργατών εξαιτίας της συμμετοχής τους στην επανάσταση και με τη διακοπή των μεταφορικών μέσων εξαιτίας της προσπάθειας αποκλεισμού της εισόδου των Ερυθροφρουρών στις πόλεις, ήταν λογικό να επηρεαστεί η συνολική παραγωγή και η εκβιομηχάνιση της χώρας.⁹⁶

Τα πρώτα χρόνια της επανάστασης, η εικόνα της οικονομίας ήταν απογοητευτική. Τον Απρίλιο 1968, ο Chou En-Lai δήλωσε ότι οι στόχοι για το 1967 δεν επιτεύχθηκαν και ότι η παραγωγή σε ορισμένους κλάδους είχε πέσει κάτω και από το επίπεδο του 1966. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα 7., η βιομηχανική παραγωγή το 1967 μειώθηκε κατά 18%, σημειώνοντας μια μικρή αύξηση το 1968, χωρίς ωστόσο να φτάσει τουλάχιστον τα επίπεδα του 1966. Επίσης, η αγροτική παραγωγή μειώθηκε κατά 2,5% και η παραγωγή σιτηρών από το 212,5 εκ. τόνους σε 197,5 το 1968.⁹⁷

Για την παλινόρθωση της πολιτικής διοίκησης και της οικονομίας, η κινέζικη ηγεσία προχώρησε στη δημιουργία Επαναστατικών Επιτροπών, οι οποίες ιδρύθηκαν σε όλα τα

⁹⁶ Βλ. R.D., Dernberger, *ό.π.*, σ.1058

⁹⁷ Βλ. R.D., Dernberger, *ό.π.*, σ.1059

κυβερνητικά επίπεδα και τις οικονομικές μονάδες, αντικαθιστώντας τις Κομματικές Επιτροπές, και αποτελούνταν από αντιπρόσωπους των «επαναστατικών μαζών», από κομματικά στελέχη και από τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (PLA).

Πίνακας 7.: Βασικοί Οικονομικοί Δείκτες

	Αγροτική Παραγωγή (1957=100)	Παραγωγή Σιτηρών (εκ.τόνοι)	Βιομηχανική Παραγωγή (1957=100)	ΑΕΠ (δισ \$)	Πληθυσμός	ΑΕΠ Κατά Κεφαλήν
1963	90,0	177,5	121,9	82,4	721,3	89,5
1964	96,04	182,5	137,4	89,9	735,4	95,8
1965	100,6	192,5	154,4	97,1	750,5	101,4
1966	105,75	197,5	172,7	104,9	766,3	107,3
1967	114,51	212,5	141,1	101,1	782,5	101,2
1968	105,75	197,5	153,5	99,7	799,6	97,6
1969	108,98	202,5	182,4	109,3	817,6	104,7
1970	115,87	217,5	214,4	121,8	836	114,2
1971	114,93	217,5	240,2	128,3	854,9	117,6

Πηγή: Βλ. R.D., Dernberger, ό.π., σ.1060. Πρωτογενής Πηγή: *People's Republic of China: An Economic Assessment*, U.S. Government Office, Washington, 1972, p.47

Όσον αφορά στο πρόγραμμα των Μαιϊκών για την ανάπτυξη της οικονομίας δεν διέφερε ιδιαίτερα από αυτό της προ Πολιτιστικής Επανάστασης περιόδου· τα κίνητρα τους ήταν πολιτικά και για αυτό στόχος τους δεν ήταν η αλλαγή του οικονομικού προγράμματος αλλά, η καταστροφή του αναδυόμενου ελιτισμού και η δυνατότητα μεγαλύτερης συμμετοχής σε αυτό. Έτσι, κατά την περίοδο 1966-1976, δόθηκε για άλλη μια φορά έμφαση στη βαριά βιομηχανία, όπως φαίνεται και από τις δαπάνες για επενδύσεις: η βαριά βιομηχανία απορρόφησε το 55%, η ελαφριά το 5% και αγροτικός τομέας το 10%.⁹⁸

Η σημαντικότερη ωστόσο, κατεύθυνση της βιομηχανικής πολιτικής αυτής της δεκαετίας ήταν η ώθηση που δόθηκε στην ανάπτυξη της αγροτικής βιομηχανίας (με τη

⁹⁸ Βλ. R.D., Dernberger, ό.π., σ.1061

χωροταξική έννοια του όρου). Η πολιτική που ακολουθήθηκε ήταν αντίστοιχη της «περπατώντας με δυο πόδια» την περίοδο του Μεγάλου Άλματος· οι Μασοϊκοί προσπάθησαν να συμπληρώσουν τις μεγάλης κλίμακας βιομηχανίες με τις αγροτικές μικρής κλίμακας, οι οποίες λειτουργούσαν μέσα στις κομμούνες και τις ταξιαρχίες. Οι τελευταίες απασχολούσαν περίπου 500 εργαζόμενους η καθεμία, οι οποίες, χρησιμοποιώντας τόσο σύγχρονο εξοπλισμό όσο και αυτόχθονες μεθόδους παραγωγής, έμοιαζαν συχνά με εργαστήρια. Ωστόσο, η συμβολή τους στην ανάπτυξη της υπαίθρου και γενικότερα της οικονομίας ήταν πολύ σημαντική, καθώς χρησιμοποιούσαν αγροτικές πρώτες ύλες, εκπαίδευαν το αγροτικό βιομηχανικό εργατικό δυναμικό και με την παραγωγή τους κάλυπταν τις βασικές ανάγκες του αγροτικού τομέα σε σίδηρο και χάλυβα, τσιμέντο, λιπάσματα, ηλεκτρική ενέργεια και γεωργικό μηχανικό εξοπλισμό. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, αυτά τα αγροτικά εργοστάσια συνέβαλλαν κατά 40% στη συνολική παραγωγή τσιμέντου και κατά 60% στη συνολική παραγωγή χημικών λιπασμάτων.⁹⁹

Πίνακας 8.: Παραγωγή Βασικών Βιομηχανικών Προϊόντων

	Ηλ. Ενέργεια (δισ. Kwh)	Σίδηρο (εκ. τόνοι)	Χάλυβας (εκ. τόνοι)	Τσιμέντο (εκ. τόνοι)	Λιπάσματα (χιλ.τόνοι)
1957	19,30	5,94	5,35	6,86	151
1965	67,60	10,77	12,23	16,34	1.726
1970	115,90	17,06	17,79	25,75	2.435
1975	195,80	24,49	23,90	46,26	5.247
1978	256,60	34,79	31,78	65,24	8.693

Πηγή: Α. Βλάχου & Π. Μαυροκέφαλος, *ό.π.*, σ.113.

Συνολικά, η οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε στάθηκε ιδιαίτερα επιτυχής, όσον αφορά στην παραγωγή των προϊόντων, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 8., αλλά

⁹⁹ Βλ. R.D., Dernberger, *ό.π.*, σ.1063.

και συνέβαλλε σε μια πιο ισόρροπη χωροταξικά ανάπτυξη, αφού η βιομηχανία δεν περιορίστηκε μόνο στα αστικά κέντρα αλλά εξαπλώθηκε και στην ύπαιθρο. Γενικότερα, στη δεκαετία της Πολιτιστικής Επανάστασης, παρά τις σημαντικές διαταραχές που προκάλεσαν τα πολιτικά γεγονότα, σημειώθηκε αύξηση της παραγωγής. Συγκεκριμένα, ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 8,8% για τη βιομηχανία, 3,1% για τη γεωργία και 5,7% για το ΑΕΠ. Σύμφωνα με την Οικονομική Επιτροπή του U.S. Συμβουλίου: *«Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας είναι ένα οικονομικά ισχυρό έθνος. [...] Έτσι, μπορεί σε μια ή δυο δεκαετίες να συμμετέχει μαζί με τις ΗΠΑ, τη Σοβιετική Ένωση, την Ιαπωνία και τη Δυτική Ευρώπη σε ένα πεντάγωνο των παγκόσμιων δυνάμεων.»*¹⁰⁰

Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η οικονομία δεν επηρεάστηκε από τη γενικότερη πολιτική αναστάτωση. Μια πιθανή εξήγηση θα μπορούσε να αποτελέσει η πολιτική του αποκεντρωτικού σχεδιασμού που υιοθετήθηκε στη βιομηχανία. Όπως ήδη αναφέρθηκε και παραπάνω, οι αποφάσεις σχετικά με το ύψος της παραγωγής και τη διανομή των πόρων στην κάθε επιχείρηση λαμβάνονταν στο πλαίσιο της κομμούνας ή της ταξιαρχίας, σε αντίθεση με την πολιτική της δεκαετίας του 1950 (βλ. σελ.31) όπου όλες οι επιχειρήσεις έπρεπε να υιοθετήσουν το Κρατικό Σχέδιο. Η πολιτική αυτή αποτελούσε μια πιο «ορθολογική» προσέγγιση των δυνατοτήτων και των αναγκών της κάθε επιχείρησης και, επομένως είχε περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας.¹⁰¹

3.2 Η «Συμμορία των Τεσσάρων»

Το έτος 1976 σημάδεψε την κινέζικη κοινωνία με τις απώλειες τριών ηγετών: του Πρωθυπουργού Chou En-Lai τον Ιανουάριο, του Στρατάρχη Chu Teh τον Ιούλιο και του

---

¹⁰⁰ Βλ. R.D., Dernberger, ό.π., σ.1064.

¹⁰¹ Βλ. R.D., Dernberger, ό.π., σ.1063

Προέδρου Μάο το Σεπτέμβριο. Μετά από αυτά τα γεγονότα ακολούθησε πολιτική αστάθεια και η κατάσταση επιδεινώθηκε με την ανάδειξη της χήρας Μάο Chiang Ch'ing και των συνεργών της στην πολιτική σκηνή (Wang Hung-wen, Chang Ch'un-ch'iao και Yao Wen-yüan), η αργότερα επονομαζόμενη «Συμμορία των Τεσσάρων».

Μετά το θάνατο του Chou En-Lai, η ομάδα του Μάο, που τώρα πια ήταν ομάδα της συζύγου του Μάο, άρπαξε την ευκαιρία για να προωθήσει στα κέντρα εξουσίας τους δικούς της ανθρώπους. Η φυσιολογική σειρά διαδοχής, που ήταν η ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον αντιπρόεδρο Teng Hsiao-p'ing,¹⁰² ανατράπηκε, προωθώντας αρχικά η Chiang Ch'ing τον δεύτερο αντιπρόεδρο Ghang Ch'un-ch'iao, ο οποίος δεν ήταν αρεστός στα ανώτατα κομματικά στελέχη, και ο Μάο, προσπαθώντας να εξισορροπήσει τα πράγματα, όρισε τελικά ως Πρωθυπουργό τον Hua Kuo-feng.¹⁰³

Σύντομα μετά το διορισμό του Hua Kuo-feng, κατά τη διάρκεια του Ch'ing-ming Festival, όπου παραδοσιακά οι Κινέζοι επισκέπτονται τους τάφους των προγόνων τους, πλήθος ανθρώπων για να τιμήσει την μνήμη του Chou En-Lai, συγκεντρώθηκε στην Πλατεία Tien-an-men στις 4 Απριλίου καταθέτοντας στεφάνια και καταλαμβάνοντας την σιωπηλιά. Η εκδήλωση αυτή για τον «υπό δυσμένεια» νεκρό εξόργισε την Chiang Ch'ing και διέταξε τη μετακίνηση των στεφανιών, ξεσηκώνοντας τους Κινέζους και δημιουργώντας επεισόδια, τα οποία καταστάληκαν βίαια από την αστυνομία. Τα γεγονότα της 4^{ης} Απριλίου χαρακτηρίστηκαν ως «αντεπαναστατική συνομωσία», επιρρίπτοντας τα βάρη των ευθυνών στον Teng Hsiao-p'ing, ο οποίος εκδιώχτηκε από την αντιπροεδρία και καθαιρέθηκε από όλα του τα αξιώματα.¹⁰⁴

Πέντε μόλις μήνες μετά, στις 9 Σεπτεμβρίου 1976, ο Μάο, πάσχοντας από την ασθένεια του Πάρκινσον, πέθανε. Η απουσία ενός συνταγματικού μηχανισμού για το

---

¹⁰² Ο Teng Hsiao-p'ing είχε απομακρυνθεί το 1967 από όλα του τα αξιώματα, αλλά ύστερα από παρέμβαση του Chou En-Lai, στο 10^ο Συνέδριο του ΚΚΚ, τον Αύγουστο του 1973, τοποθετήθηκε Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης.

¹⁰³ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.765

¹⁰⁴ Βλ. Θ., Καρζής, *ό.π.*, σ.236

διορισμό νέου προέδρου οδήγησε σε έναν έντονο αγώνα με επικεφαλής τη χήρα, η οποία απέβλεπε να αναλάβει την προεδρία, να διορίσει τον Wang Hung-wen πρόεδρο της Επιτροπής του Εθνικού Συνεδρίου και τον Chang Ch'un-ch'iao πρόεδρο του Κρατικού Συμβουλίου. Ο Yao Wen-yüan είχε ήδη τη διεύθυνση του τμήματος της Κομματικής Προπαγάνδας. Αυτοί οι τέσσερις, ο σκληρός πυρήνας της ομάδας της Πολιτιστικής Επανάστασης, έχοντας πάντα ως κύριο στόχο την απομάκρυνση του Hua Kuo-feng, συνωμότησαν για να καταλάβουν την εξουσία. Είχαν καταφέρει να έχουν υπό τον έλεγχο τους τα μέσα ενημέρωσης και τις στρατιωτικές βάσεις σε πόλεις κλειδιά, όπως στις Shanghai, Peking, Tienstin, Shenyang και Canton. Ήδη, πριν από το θάνατο του Μάο, είχαν εφοδιάσει τη βάση της Shanghai με όπλα και πυρομαχικά, ιδρύοντας το Εθνικό Γενικό Στρατιωτικό Αρχηγείο, το οποίο θα συνεργαζόταν με τη Στρατιωτική Επιτροπή του Πεκίνου.¹⁰⁵

Τα ανώτερα κομματικά στελέχη και κυρίως οι Hua Kuo-feng, ο Yeh Chien-ying, Υπουργός Άμυνας, και ο Chai Tzu-yang, Γενικός Γραμματέας, ανίσχυροι πριν το θάνατο του Μάο και αντιλαμβανόμενοι τις προθέσεις των τεσσάρων για την κατάληψη της εξουσίας, σχεδίασαν την σύλληψη τους και στις 6 Οκτωβρίου φυλακίστηκαν. Η δίκη που ακολούθησε, οδήγησε στο εδώλιο άλλους έξι αξιωματικούς με την κατηγορία ότι κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης «καταδιώξαν και οδήγησαν στον θάνατο 34.800 ανθρώπους και χάλκευσαν κατηγορίες για να καταδιώξουν και να φυλακίσουν άλλους 729.511».¹⁰⁶ Η Chiang Ch'ing και ο Chang Ch'un-ch'iao καταδικάστηκαν σε θάνατο, με δυο χρόνια αναστολή της ποινής για την περίπτωση μετάνοιας και οι ποινές των υπολοίπων κυμάνθηκαν από 16 χρόνια φυλάκιση ως ισόβια.

Η 3^η Ολομέλεια του ΚΚΚ, τον Ιούλιο του 1977, επισημοποίησε την εν νέου συγκρότηση της Εκτελεστικής Επιτροπής από όλους όσους είχαν συμμετάσχει στην

¹⁰⁵ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.768

¹⁰⁶ Βλ. Θ., Καρζής, *ό.π.*, σ.246

ανατροπή της «Συμμορίας των Τεσσάρων», πάντα με Πρόεδρο τον Hua Kuo-feng. Επίσης, αποφασίστηκε η αποκατάσταση του Teng Hsiao-p'ing στα προηγούμενα αξιώματα του: αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, αντιπρόεδρος της Επιτροπής Στρατιωτικών Υποθέσεων και μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής. Αυτή ίσως ήταν και η πιο καίρια απόφαση, καθώς άνοιγε το δρόμο, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, στον πραγματικό διάδοχο του Μάο.

3.3 Οι σχέσεις της Κίνας με τη Διεθνή Κοινότητα

Η άνοδος του Κομμουνισμού στην Κίνα μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο, το 1949, αν και δεν ήταν επιθυμητή, έγινε αποδεκτή από τον Πρόεδρο Truman, καθώς δεν αποτελούσε απειλή για την ασφάλεια και την ηγεμονία των Η.Π.Α. Ωστόσο, μετά τον πόλεμο της Κορέας το 1950 και την επακόλουθη κινέζικη συμμετοχή που έπληξε τις Η.Π.Α, οι σχέσεις των δυο κρατών έγιναν και παρέμειναν εχθρικές για τα επόμενα είκοσι χρόνια. Συγκεκριμένα, η αποκατάσταση των σχέσεων άρχισε με την τοποθέτηση του Νίxon στη θέση του Προέδρου των Η.Π.Α τον Ιανουάριο του 1969, ο οποίος δημοσιοποίησε την πρόθεση του για μεταβολή στις σχέσεις των δυο κρατών, για μια μετάβαση, όπως χαρακτηριστικά είπε, από την «αντιπαράθεση στις διαπραγματεύσεις». Ουσιαστικά, αυτό που επιθυμούσε ήταν να αλλάξει το παγκόσμιο σκηνικό με τη δημιουργία πέντε δυνάμεων: την Κίνα, τη Σοβιετική Ένωση, τις Η.Π.Α., την Ιαπωνία και τη Δυτική Ευρώπη. Αυτή η πρόθεση πήγαζε από το γεγονός ότι η Κίνα πλέον αναγνωριζόταν ως πυρηνική δύναμη και η Ιαπωνία αποτελούσε σημαντικό οικονομικό ανταγωνιστή των Η.Π.Α. Με την ανάδειξη της Κίνας στο διεθνές πολιτικό σκηνικό θα μπορούσε να

ελεγχθεί αποτελεσματικότερα η Ρωσία και η Ιαπωνία, από την άλλη, ως οικονομική δύναμη, θα μπορούσε να αντισταθμίσει την Κίνα.¹⁰⁷

Η πρώτη επίσκεψη του Νίξον στο Πεκίνο πραγματοποιήθηκε, ύστερα από πρόσκληση του Chou En-Lai, στις 21-28 Φεβρουαρίου 1972. Μετά τη συνάντηση αυτή, η Κίνα ήταν ιδιαίτερα ικανοποιημένη με την έκβαση των διαπραγματεύσεων: το πρόβλημα της Ταϊwan λύθηκε με την αναγνώριση της «Μίας Κίνας» και την υπόσχεση από την αμερικανική πλευρά για απόσυρση των στρατευμάτων από την περιοχή, εξασφαλίστηκε η προμήθεια αεροπλάνων, επιστημονικών οργάνων, χημικών, βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων και γενικότερα οτιδήποτε ήταν απαραίτητο για τον εκσυγχρονισμό της Κίνας και, τέλος, με την υιοθέτηση των Πέντε Αρχών της Ειρηνικής Συνύπαρξης, μειώθηκαν οι πιθανότητες για μια ενδεχόμενη επίθεση της Ρωσίας στην Κίνα.¹⁰⁸

Η συνάντηση αυτή με τα επακόλουθα της, αιφνιδίασε την ιαπωνική ηγεσία, που είχε ξεκινήσει πριν από δυο χρόνια περίπου τις προσπάθειες για την επίτευξη στενότερων σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών, και για αυτό επιτάχυνε τις διαδικασίες για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας της και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της. Έτσι, στις 25 Σεπτεμβρίου 1972, ο Πρωθυπουργός της Ιαπωνίας Tanaka επισκέφτηκε το Πεκίνο και υπογράφηκε συμφωνία, με την οποία η Ιαπωνία αναγνώριζε τη Λαϊκή Δημοκρατία ως την μοναδική νόμιμη κυβέρνηση της Κίνας και την Ταϊwan ως αναπόσπαστο μέρος αυτής και υπογράφηκε σύμφωνο φιλίας στη βάση Πέντε Αρχών της Ειρηνικής Συνύπαρξης. Το σημαντικότερο επίτευγμα, ωστόσο, στάθηκε η απομόνωση της Ταϊwan, η εξασφάλιση βοήθειας για την οικονομική ανάπτυξη και την ενδυνάμωση της θέσης της Κίνας για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής Ένωσης.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.722-723.

¹⁰⁸ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.731

¹⁰⁹ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.739

Η Ιαπωνία ήταν η 78^η χώρα που αναγνώρισε τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και ακολούθησαν η Δυτ. Γερμανία τον Οκτώβρη του 1972, η Νέα Ζηλανδία και η Αυστραλία τον Ιανουάριο 1973, η Ισπανία τον Μάρτιο 1973 και η Μαλαισία τον Μάιο 1974.¹¹⁰ Έτσι, ο Μάο με τον Chou En-Lai κατάφεραν να ανυψώσουν την Κίνα σε διεθνές επίπεδο, να κερδίσει μια θέση στον Ο.Η.Ε., ως εκπρόσωπος του Τρίτου Κόσμου, όχι ως μια αδύναμη, ημι-φεουδαλική και ημί-αποικιακή χώρα, αλλά ως μια αξιοσέβαστη δύναμη, «ανοίγοντας την πόρτα» της στην παγκόσμια κοινότητα.

---

¹¹⁰ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.740

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ:

1976-1989: «Οικοδόμηση του Σοσιαλισμού με Κινέζικα

Χαρακτηριστικά»

4.1 Ανακατατάξεις στην πολιτική εξουσία και το τέλος της Μαιοϊκής Περιόδου

Μετά την πτώση της «Συμμορίας των Τεσσάρων», ξεκίνησε ένας αγώνας ανάμεσα στις δυο γραμμές του κόμματος για την κατάληψη της εξουσίας. Ο Hua Kuo-feng, ανίσχυρος μετά το θάνατο του Μάο, είχε να αντιμετωπίσει το ζήτημα της νομιμότητας της διαδοχής του Μάο, η οποία θεωρήθηκε αντισυνταγματική από τον Teng Hsiao-p'ing και τους υποστηρικτές του, καθώς είχε διοριστεί απευθείας από τον Μάο παρακάμπτοντας τις διατάξεις που όριζαν τον τρόπο εκλογής. Ωστόσο, δήλωσαν ότι αυτό το θέμα θα μπορούσε να λυθεί αν πραγματοποιούνταν η αποκατάσταση του Teng Hsiao-p'ing στα προηγούμενα αξιώματα του. Έτσι, στην 3^η Ολομέλεια της 10^{ης} Συνάντησης της Κεντρικής Επιτροπής τον Ιούλιο του 1977, η οποία αποτέλεσε τομή για την εξέλιξη της πολιτικής στην μετά Μάο περίοδο, αποφασίστηκε η παραμονή του Hua Kuo-feng στη θέση του Προέδρου του Κόμματος και της Στρατιωτικής Επιτροπής και ο Teng Hsiao-p'ing κατέλαβε όλες τις διακεκριμένες θέσεις της κυβέρνησης, αφού ορίστηκε μέλος του Πολιτικού Γραφείου, Αντιπρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής, πρώτος πληρεξούσιος του πρωθυπουργού στο Κυβερνητικό Συμβούλιο, Αντιπρόεδρος της Στρατιωτικής Επιτροπής και Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου του Απελευθερωτικού Στρατού.¹¹¹

Από αυτές τις θέσεις, ο Teng Hsiao-p'ing επεδίωκε την σταδιακή επέκταση της εξουσίας του αλλά, και την απομάκρυνση του Hua Kuo-feng· από τη μια, στράφηκε εναντίον των ηγετών που είχαν αναμειχθεί στην Πολιτιστική Επανάσταση και ιδιαίτερα

---

¹¹¹ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.775-776

σε αυτούς που είχαν εμποδίσει τη διαδοχή του Chou En-Lai το 1976 και, από την άλλη, τοποθέτησε σε θέσεις-κλειδιά νέους υποστηρικτές του προκειμένου να προωθήσει την πολιτική του· ο Chao Tzu-yang ορίστηκε Γραμματέας του Κόμματος στο Szechwan και ο Hu Yao-pang Γενικός Γραμματέας του Κόμματος.

Ο Teng Hsiao-p'ing, όμως, δεν περιορίστηκε μόνο σε αυτές τις κινήσεις αλλά, άσκησε έντονη ιδεολογική κριτική στους υποστηρικτές του συνθήματος του Hua Kuo-feng *«two whatevers: οποιεσδήποτε πολιτικές ο Πρόεδρος Μάο μας κληροδότησε, θα υποστηρίζουμε αποφασιστικά, και οποιεσδήποτε ντιρεκτίβες ο Πρόεδρος Μάο μας παρέδωσε, θα τηρούμε για πάντα»*,¹¹² προωθώντας τον Ιούνιο του 1978, δυο αρχές: *«η πρακτική είναι το μόνο κριτήριο της αλήθειας»* και *«αναζητήστε την αλήθεια στα γεγονότα»*,¹¹³ ως μια προσπάθεια διάβρωσης της υπεροχής της «Σκέψης του Μάο». Η προσπάθεια αυτή ολοκληρώθηκε όταν, στην 5^η Ολομέλεια της 11^{ης} Συνδιάσκεψης της Κεντρικής Επιτροπής (23-29 Φεβρουαρίου 1980), το Κόμμα απέρριψε την αρχή του Μάο *«politics in command»* για την *«economics in command»* του Teng Hsiao-p'ing.¹¹⁴

Ωστόσο, η νίκη των πραγματιστών άρχισε να διαφαίνεται όταν, κατά τη διάρκεια της δίκης της «Συμμορίας των Τεσσάρων», το όνομα του Hua Kuo-feng εμπλάκηκε σε κατηγορίες σχετικές με τη συμμετοχή του στην «Αντι-δεξιά Εκστρατεία» κατά του Teng Hsiao-p'ing και στην καταστολή του επεισοδίου της Πλατείας Tien-an-men. Η ομάδα του Teng Hsiao-p'ing, εκμεταλλευόμενη την κατάσταση, τον κατηγορήσε για προώθηση της «προσωπολατρίας» και για επίδειξη «επαναστατικού ζήλου» σε σοβαρά οικονομικά θέματα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ο Hua Kuo-feng αναγκάστηκε να υποβάλλει την παραίτηση του, η οποία έγινε δεκτή τον Ιούνιο του 1981 στην 6^η Ολομέλεια,

---

¹¹² Βλ. S., Schram, «"Economics in Command?" Ideology and Policy since the Third Plenum, 1978-1984», *The China Quarterly*, No. 99, (1984), p.417.

¹¹³ Βλ. S., Schram, *ό.π.*, σ. 418

¹¹⁴ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.777

ανακηρύσσοντας νέο Πρωθυπουργό και Αντιπρόεδρο του Κόμματος τον Chao Tzu-yang, Πρόεδρο της Κεντρικής Επιτροπής τον Hu Yao-pang και Πρόεδρο της Στρατιωτικής Επιτροπής τον Teng Hsiao-p'ing. Στον Hua Kuo-feng δόθηκε η θέση του έκτου Αντιπρόεδρου του Κόμματος.¹¹⁵

Ουσιαστικά, αυτή η Ολομέλεια, με την ανάδειξη της παραπάνω «τριανδρίας» στην πολιτική ηγεσία και με τις αποφάσεις που λήφθηκαν, σήμανε και το τέλος της Μαοϊκής περιόδου. Συγκεκριμένα, μέσω ενός κειμένου που υιοθετήθηκε, γνωστό ως «Λύση σε Συγκεκριμένα Ζητήματα της Ιστορίας του Κόμματος Μας από την Ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας», και που αποτελούσε μια αναλυτική παρουσίαση των επιτευγμάτων του κόμματος, ασκήθηκε κριτική στις πολιτικές του Μάο, και ιδιαίτερα σε αυτές που αφορούσαν στην Πολιτιστική Επανάσταση, αναφέροντας χαρακτηριστικά: «[...] Η ιστορία έδειξε ότι η Πολιτιστική Επανάσταση οδήγησε σε εσωτερική αναστάτωση και έφερε την καταστροφή στο κόμμα, το κράτος και τους ανθρώπους... Ο Σύντροφος Μάο...απέιχε από τη σωστή ανάλυση πολλών προβλημάτων...μπερδεύοντας το σωστό με το λάθος και το λαό με τον εχθρό...Σε αυτό το σημείο βρίσκεται η τραγωδία του.»¹¹⁶

Μετά από αυτό το κείμενο ακολούθησε ένας λόγος του Hu Yao-pang, ο οποίος παρουσίασε τα σχέδια τους που αφορούσαν στο μέλλον της Κίνας, κάνοντας σαφές ότι η νέα πολιτική θα απείχε από τη γραμμή του Μάο. Συγκεκριμένα, απέρριψε τις Μαοϊκές ιδέες για τη διεξαγωγή «ταξικού αγώνα», την αποστροφή προς τους διανοούμενους και τις επαφές με το εξωτερικό και επέτρεψε την ελεύθερη έκφραση και την κριτική στην ηγεσία. Επίσης, έκανε λόγο για μια διαφορετική προσέγγιση της οικονομικής ανάπτυξης που θα προωθούσε τις διεθνείς συναλλαγές σε θέματα οικονομικά, πολιτισμού,

---

¹¹⁵ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.824

¹¹⁶ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.826

επιστήμης και τεχνολογίας με σκοπό τη δημιουργία μιας «ακμάζουσας, δυνατής, δημοκρατικής και σύγχρονης σοσιαλιστικής δύναμης».¹¹⁷

4.2 Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις

Στην 1^η Σύνοδο του 5^{ου} Εθνικού Συνεδρίου το Φεβρουάριο του 1978, ο Πρόεδρος Hua Kuo-feng ανακοίνωσε την υιοθέτηση ενός Δεκαετούς Προγράμματος που θα κάλυπτε χρονικά την περίοδο 1976-1985, για τον εκσυγχρονισμό των τεσσάρων βασικών τομέων: της γεωργίας, της βιομηχανίας, των ένοπλων δυνάμεων, της επιστήμης και της τεχνολογίας, με σκοπό τη μετατροπή της Κίνας σε μια ηγετική, σύγχρονη οικονομία μέχρι το 2000.¹¹⁸ Το πρόγραμμα, που έδινε έμφαση στην ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας, προκάλεσε διαφωνία στο εσωτερικό του κόμματος, καθώς θεωρήθηκε ότι δεν ανταποκρινόταν στην οικονομική πραγματικότητα και ότι οι στόχοι που έθετε ήταν υπερβολικοί και ανέφικτοι. Έτσι, στην 3^η Ολομέλεια της 11^{ης} Κεντρικής Επιτροπής (Δεκέμβριος 1978), σταθμός για την εξέλιξη της πολιτικής και της οικονομίας στην μετά-Μάο περίοδο, αποφασίστηκε η διακοπή αυτού του προγράμματος και η υιοθέτηση ενός νέου που σκοπό είχε την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού της Κίνας, με οποιοδήποτε μέσο, συμπεριλαμβανομένων και των καπιταλιστικών μεθόδων, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Teng Hsiao-p'ing: «δεν έχει σημασία αν η γάτα είναι γκρι ή μαύρη, αρκεί να κυνηγάει ποντίκια».¹¹⁹

Έτσι, οι μεταρρυθμίσεις που εγκαινιάστηκαν το 1978 στην Κίνα ξεκίνησαν από «πάνω», και σε αντίθεση με την Αν Ευρώπη, από την αρχή έδωσαν έμφαση στην οικονομία· η δημοκρατικοποίηση του πολιτικού και κοινωνικού συστήματος αναβλήθηκε για αργότερα και διατηρήθηκε η ισχυρή ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος. Ο Teng Hsiao-p'ing, χωρίς ωστόσο να έχει συγκεκριμένο οικονομικό πρόγραμμα, υποστήριζε ότι

¹¹⁷ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.833

¹¹⁸ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.803

¹¹⁹ Βλ. G. Suharchuk, «Modernization in China and Foreign Policy», *Asian Survey*, Vol. 24, No. 11, (1984), p.1158.

οι μεταρρυθμίσεις αρχικά θα αφορούσαν στον αγροτικό τομέα, αφού παραδοσιακά αποτελεί το θεμέλιο της κινέζικης οικονομίας, και έπειτα στη βιομηχανία, αναπτύσσοντας παράλληλα εξωτερικές σχέσεις, ούτως ώστε να αναπτυχθεί η εσωτερική οικονομία της Κίνας..

Όπως δήλωσε και στον Πρωθυπουργό της Ιαπωνίας Masayoshi Ohira, ο αρχικός στόχος του ήταν ο διπλασιασμός του πραγματικού εθνικού εισοδήματος σε κάθε μια από τις δυο επόμενες δεκαετίες ως το τέλος του αιώνα («double doubling programme») - στόχος αρκετά φιλόδοξος, καθώς απαιτούσε ετήσια οικονομική ανάπτυξη 7,2%¹²⁰ για την επίτευξη του οποίου θεωρούσε ότι οι μεταρρυθμίσεις έπρεπε να προσανατολιστούν στην εισαγωγή καπιταλιστικών στοιχείων, όπως ιδιωτικοποιήσεις και επέκταση της αγοράς, και στην απομάκρυνση από την αυστηρά κεντρικά σχεδιαζόμενη οικονομία. Όταν ο Ιάπωνας πολιτικός εξέφρασε τις ανησυχίες του για την καταλληλότητα αυτής της πολιτικής στην κινέζικη κοινωνία, ο Teng Hsiao-p'ing απλά απάντησε: «Που είναι το κακό αν αυξηθεί ο πλούτος της χώρας και των ανθρώπων;» και λάνσαρε το σύνθημα «αφήστε κάποιους να πλουτίσουν πρώτοι».¹²¹

Η νέα κυβέρνηση, γνωρίζοντας ότι οι πολιτικές και οι θεωρίες του Μάο είναι ακόμα ζωντανές και βαθιά ριζωμένες στη συνείδηση των μαζών, για να προλάβει τις κατηγορίες ότι ακολουθεί το δρόμο του καπιταλισμού, έσπευσε να δηλώσει ότι συνεχίζει να είναι πιστή στο Μαρξισμό-Λενινισμό-Μαοϊσμό και ότι με την πολιτική που ακολουθεί βασικός της στόχος είναι η «οικοδόμηση του σοσιαλισμού με κινέζικα χαρακτηριστικά», εννοώντας ότι για να πραγματοποιηθεί το άλμα στο σοσιαλισμό, προαπαιτείται το πέρασμα από ένα στάδιο όπου θα επικρατεί η «οικονομία των εμπορευμάτων». Για την ενίσχυση αυτού του επιχειρήματος, χρησιμοποίησαν τη θεωρία του Marx, όπως εκφράζεται στο *Κεφάλαιο*, σύμφωνα με την οποία, μετά το αρχικό στάδιο μιας

¹²⁰ Βλ. M., Itoh, *Political Economy for Socialism*, St Martin's Press, Great Britain 1995, σ.201

¹²¹ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.842

οικονομίας αντιπραγματισμού, ο καπιταλισμός ξεκινάει μέσα από την ανάπτυξη της παγκόσμιας αγοράς, στην οποία τα εμπορεύματα ανταλλάσσονται με χρήμα και το χρήμα με εμπορεύματα. Τότε, μέσω της λειτουργίας του νόμου της υπεραξίας, τα κέρδη συσσωρεύονται και ο καπιταλισμός αναδύεται, επιτρέποντας σε ορισμένα άτομα να πλουτίσουν πρώτα. Μέσα από αυτή την οπτική, όλες οι προηγούμενες προσπάθειες του Μάο για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού, χαρακτηρίστηκαν ως παραδείγματα «αριστερισμού» που αγνοούσαν τις βασικές αρχές του Μαρξισμού.¹²²

Γενικότερα, η διαδικασία της μετάβασης, σε αντίθεση με τις πολιτικές του Μάο που προτιμούσε τις ραγδαίες και ριζοσπαστικές αλλαγές, ήταν σταδιακή, ήπιων ρυθμών και τα μέτρα που εισήχθησαν βασίστηκαν σε μια πειραματική βάση, στην πολιτική «δοκιμής και λάθους», εφαρμόζοντας τα αρχικά σε μια περιοχή ή έναν τομέα και στη συνέχεια, αν κρίνονταν επιτυχή επεκτείνονταν σε όλη τη χώρα. Ο χαρακτήρας των αλλαγών που ξεκίνησαν αυτή την περίοδο εκφράστηκε μεταφορικά με τις φράσεις «σαν να περνάς ένα ποτάμι και να νιώθεις τις πέτρες στα πόδια» και «κάνεις ένα βήμα και μελετάς το επόμενο».¹²³

4.2.1. Αγροτικός Τομέας

Παραδοσιακά, ο αγροτικός τομέας στην Κίνα αποτελούσε το θεμέλιο για την ανάπτυξη της οικονομίας, για αυτό και προτεραιότητα της νέας πολιτικής ηγεσίας ήταν ο μετασχηματισμός της υπαίθρου, ο οποίος ολοκληρώθηκε μέσα σε πέντε χρόνια. Οι πρώτες αποφάσεις που λήφθηκαν, το Δεκέμβρη του 1978, στόχευαν στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής και του εισοδήματος των αγροτών, στη διαποίκιση της αγροτικής παραγωγής και, σε αντίθεση με την έμφαση που είχε δοθεί τις προηγούμενες περιόδους στην παραγωγή σιταριού, δόθηκαν κίνητρα για την ενασχόληση και με άλλες αγροτικές

---

¹²² Βλ. L. Pye, «On Chinese Pragmatism in the 1980s», *The China Quarterly*, No. 106, (1986), p.211

¹²³ Βλ. J., Marangos, *Alternative Economic Models of Transition*, Ashgate, England 2004, p.206.

δραστηριότητες, ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες. Επίσης, καταργήθηκαν οι μηχανισμοί που περιόριζαν μέχρι τότε την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα, επιτρέποντας τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και τη διεξαγωγή ιδιωτικών οικονομικών δραστηριοτήτων.¹²⁴

Συγκεκριμένα, η 4^η Ολομέλεια το Σεπτέμβριο του 1979 σηματοδότησε την έναρξη ριζικών μεταρρυθμίσεων, καθώς συζητήθηκε η ιδέα της σταδιακής διάλυσης των Λαϊκών Κοινοτήτων (επίσημα, η διαδικασία κατάργησης τους ξεκίνησε το 1982), οι οποίες θεωρούνταν από την ηγεσία εμπόδιο για την αγροτική ανάπτυξη, και αποφασίστηκε η άμεση υιοθέτηση του «Συστήματος Υπευθυνότητας» μέσα στο πλαίσιο των κομμούνων. Σύμφωνα με αυτό, κάθε νοικοκυριό, που πλέον ήταν η βασική μονάδα παραγωγής, λάμβανε ένα αγροτεμάχιο¹²⁵ που μπορούσε να το καλλιεργεί για τρία χρόνια και σύνταπε συμβόλαιο με την Ομάδα Παραγωγής, το οποίο όριζε το ύψος της καλλιέργειας και το ποσοστό της παραγωγής που θα δινόταν σε αυτήν ως πληρωμή για τη χρήση της γης. Μετά την υπογραφή του συμβολαίου, κάθε νοικοκυριό ήταν ελεύθερο να οργανώσει την παραγωγική διαδικασία όπως επιθυμούσε και, από τη στιγμή που κάλυπτε την εισφορά του στην Ομάδα Παραγωγής, μπορούσε να διαθέσει την πλεονάζουσα παραγωγή στην ελεύθερη αγορά. Με τη λήξη του συμβολαίου, η γη έπρεπε να επιστραφεί και να αναδιανεμηθεί, ουσιαστικά, όμως, το συμβόλαιο ανανεωνόταν και δινόταν στο νοικοκυριό το ίδιο αγροτεμάχιο, από τη στιγμή που είχε καλλιεργηθεί σωστά.¹²⁶

Οι μεταρρυθμιστές αναγνώρισαν το δικαίωμα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας στο μηχανολογικό εξοπλισμό αλλά, απαγόρευαν οποιαδήποτε αγοραπωλησία της γης, διαχωρίζοντας τις έννοιες της «ιδιοκτησίας» και των «δικαιωμάτων χρήσης». Έτσι, η γη

---

¹²⁴ Βλ. A., Watson, «Agricultural reform and China's Foreign Trade», *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 14, (1985), p.42-43.

¹²⁵ Τα κριτήρια για τη διανομή της γης ήταν τα ακόλουθα: κατά το 70% των περιπτώσεων, πραγματοποιούνταν σύμφωνα με το μέγεθος του κάθε νοικοκυριού, κατά 7,7% σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων και κατά 22,3% σύμφωνα με ένα συνδυασμό αυτών των δυο.

¹²⁶ Βλ. G. Chow, *ό.π.*, σ.48

εξακολουθούσε να αποτελεί συλλογική ιδιοκτησία και οι αγρότες είχαν μόνο το δικαίωμα στη χρήση της.¹²⁷ Ωστόσο, στην πορεία κρίθηκαν απαραίτητες κάποιες αλλαγές στον αρχικό σχεδιασμό. Έτσι, το 1984, αποφασίστηκε μια επέκταση του χρόνου ενοικίασης της γης από τρία σε δεκαπέντε χρόνια, προκειμένου να ενθαρρυνθούν οι επενδύσεις και ο μακροχρόνιος σχεδιασμός, και επιτράπηκε η πώληση ή η ενοικίαση του δικαιώματος χρήσης της γης ανάμεσα στα νοικοκυριά. Επίσης, αναγνωρίστηκε το δικαίωμα της ιδιωτικής εκμίσθωσης της εργασίας, καθώς τα νοικοκυριά με πλεονασματικό εργατικό δυναμικό μπορούσαν να απασχοληθούν σε άλλα, αποκομίζοντας έτσι επιπλέον εισόδημα, και επιτράπηκε η συνένωση των νοικοκυριών για τη διεξαγωγή οικονομικών δραστηριοτήτων που απαιτούσαν εξειδίκευση και υψηλό κεφάλαιο.¹²⁸

Μια ακόμα αλλαγή που πραγματοποιήθηκε με την εισαγωγή του «Συστήματος Υπευθυνότητας» και την παράλληλη διάσπαση των κομμούνων σε μικρότερες μονάδες ήταν ότι προωθήθηκε η αποκέντρωση των οικονομικών και διοικητικών αποφάσεων σε χαμηλότερα επίπεδα οργάνωσης, αναδεικνύοντας το ρόλο της οικογενειακής μονάδας. Με άλλα λόγια, πραγματοποιήθηκε μια επιστροφή στη μικρότερη κλίμακα, που θα μπορούσε να συγκριθεί με τις κολλεκτίβες στα μέσα της δεκαετίας του '50, με τη διαφορά ότι δόθηκε μεγάλη ελευθερία κινήσεων στο νοικοκυριό.¹²⁹

Έτσι, εξαιτίας αυτών των αλλαγών, μέχρι το 1985, εμφανίστηκαν τέσσερις διαφορετικοί τύποι οργάνωσης της αγροτικής παραγωγής. Ο πρώτος και πιο θεμελιώδης τύπος, όπως ήδη έχει αναφερθεί, ήταν το νοικοκυριό, το οποίο μπορούσε να καλλιεργεί τη γη και να αναπτύσσει μια σειρά από συμπληρωματικές δραστηριότητες σύμφωνα με τους διαθέσιμους πόρους του. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν τα λεγόμενα «εξειδικευμένα

---

¹²⁷ Βλ. R. Kojima, «Agricultural Organization: New Forms, New Contradictions», *The China Quarterly*, No. 116, (1988), p.715.

¹²⁸ Βλ. A., Watson, ό.π., σ.44.

¹²⁹ Βλ. G. O'Leary & A. Watson, «The Role of the People's Commune in Rural Development in China», *Pacific Affairs*, Vol. 55, No. 4, (1983), p. 610

νοικοκυριά», τα οποία μπορούσαν να επικεντρωθούν ή στην αγροτική παραγωγή ή στη μεταποίηση, την επεξεργασία και τις υπηρεσίες. Αυτού του είδους τα νοικοκυριά, που αποτελούσαν περίπου το 15% του συνόλου, συσσώρευαν κεφάλαιο και μέσα παραγωγής και ειδικεύονταν ανάλογα με τις ικανότητες τους και τη ζήτηση της αγοράς. Ο τρίτος τύπος οργάνωσης αποτελούνταν από τους οικονομικούς συνεταιρισμούς, οι οποίοι δημιουργούνταν όταν κάποια ανεξάρτητα νοικοκυριά αποφάσιζαν να συνενώσουν κεφαλαίο, εργασία και άλλους πόρους, προκειμένου να διεξαχθούν αποτελεσματικότερα οι δραστηριότητες τους.¹³⁰

Τέλος, την τέταρτη μορφή οργάνωσης της κινέζικης υπαίθρου και, ίσως την πιο σημαντική, αποτέλεσαν οι επονομαζόμενες TVEs («township and village enterprises»), οι οποίες ουσιαστικά ήταν οι «κληρονόμοι» των επιχειρήσεων που ανήκαν στις κομμούνες και τις ταξιαρχίες. Αυτές οι επιχειρήσεις απασχολούνταν με την κατασκευή, την παραγωγή, το εμπόριο και τις μεταφορές και ο κύριος λόγος της δημιουργίας τους ήταν η προσφορά υπηρεσιών στον αγροτικό τομέα και η κάλυψη των αναγκών των εξειδικευμένων νοικοκυριών και των οικονομικών συνεταιρισμών.

Συγκεκριμένα, οι TVEs ήταν μικρές επιχειρήσεις συλλογικής ιδιοκτησίας και λειτουργούσαν υπό τη διοικητική εποπτεία των τοπικών κυβερνήσεων, σε επίπεδο δήμων ή χωριών. Επίσης, αν και τα τοπικά βιομηχανικά υπουργεία συνεισέφεραν στο αρχικό κεφάλαιο, διόριζαν τους διευθυντές και λάμβαναν αποφάσεις στρατηγικής σημασίας, τους είχε παραχωρηθεί αρκετή αυτονομία, καθώς ήταν υπεύθυνες για την παραγωγή, για την πρόσληψη ή απόλυση των εργαζομένων και μπορούσαν να κηρύξουν πτώχευση.¹³¹

Η νέα κυβέρνηση προώθησε τη δημιουργία αυτών των επιχειρήσεων στις αγροτικές περιοχές, χρησιμοποιώντας συνθήματα όπως *«αφήστε τη γεωργία όχι όμως και τα χωριά»* και *«μπείτε στα εργοστάσια αλλά όχι σε αυτά των πόλεων»*. Από αυτά προκύπτει σαφώς η

---

¹³⁰ Βλ. A., Watson, *ό.π.*, σ.45

¹³¹ Βλ. J., Marangos, *ό.π.*, p.217.

πρόθεση της πολιτικής ηγεσίας να φέρει την κατασκευή στην ύπαιθρο, με σκοπό, από τη μια, να αποφύγει μια μεγάλη εσωτερική μετανάστευση του αγροτικού εργατικού δυναμικού στις πόλεις και, από την άλλη να διατηρήσει το παραδοσιακό σοσιαλιστικό ιδεώδες που ορίζει την ενοποίηση του αγροτικού τομέα με τη βιομηχανία.¹³² Εκτιμάται ότι μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80 είχαν ιδρυθεί 18 εκατομμύρια επιχειρήσεις, των οποίων η συμβολή στην παραγωγή του βιομηχανικού προϊόντος και στην απορρόφηση του πλεονασματικού εργατικού δυναμικού των αγροτικών νοικοκυριών ήταν σημαντική.¹³³

Το σύστημα της αγοράς που αναπτύχθηκε μέσα από αυτές τις εξελίξεις είχε τρεις όψεις: η πρώτη αναφερόταν στην αντικατάσταση του συστήματος των υποχρεωτικών πωλήσεων των βασικών προϊόντων (όπως σιτηρά και βαμβάκι) στο κράτος, με συμβόλαια πωλήσεων που συνάπτονταν ανάμεσα στις κρατικές αρχές και τα νοικοκυριά. Μέσα από αυτά τα συμβόλαια το κράτος στόχευε στην αγορά του 20% της συνολικής παραγωγής αυτών των προϊόντων και επέτρεπε τη διάθεση του υπόλοιπου στην ελεύθερη αγορά σε τιμές που προέκυπταν από τις διαπραγματεύσεις των αγοραστών και των πωλητών. Η μοναδική παρέμβαση του κράτους σε αυτή την περίπτωση ήταν ο ορισμός μιας κατώτερης τιμής για τα βασικά αυτά προϊόντα.

Ο δεύτερος τύπος αγοράς περιλάμβανε τα συμβόλαια ανάμεσα στους παραγωγούς και τους καταναλωτές και συγκεκριμένα, ανάμεσα στα αγροτικά νοικοκυριά και συνεταιρισμούς από την μια, και τις κρατικές εμπορικές μονάδες και επιχειρήσεις από την άλλη. Τα προϊόντα που διακινούνταν κατά αυτό τον τρόπο συνήθως ήταν τα εξαγωγικά, τα ενδιάμεσα βιομηχανικά προϊόντα και οι πρώτες ύλες. Οι τιμές κινούνταν μέσα σε μια κλίμακα και καθορίζονταν από τις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στο κράτος και τα εμπλεκόμενα μέρη. Τέλος, ήταν η ελεύθερη αγορά μέσω της οποίας

---

¹³² Βλ. M., Itoh, *ό.π.*, p .203

¹³³ Βλ. M., Itoh, *ό.π.*, p.203

πραγματοποιούνταν το χονδρικό και λιανικό εμπόριο χωρίς κανέναν έλεγχο στις τιμές. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 πάνω από το 60% των προϊόντων μπορούσαν να διατεθούν σε ανταγωνιστικές αγορές ελεύθερα, συγκριτικά με το 8% το 1978.¹³⁴

Με τις αλλαγές που εγκαινιάστηκαν το 1979 και που μετέτρεψαν την αγροτική οικονομία σε μικτή, ο ρόλος του κράτους περιορίστηκε· η κυβέρνηση απομακρύνθηκε από τον άμεσο ποσοτικό προγραμματισμό και σταδιακά απελευθέρωσε την αγορά των αγροτικών προϊόντων. Ωστόσο, μέσω των τιμών, της φορολογίας και της πίστης, η κυβέρνηση προσπάθησε να δώσει κίνητρα στον αγροτικό πληθυσμό για την αύξηση της παραγωγής και, γενικότερα, για τη βελτίωση του αγροτικού τομέα. Συγκεκριμένα, από την αρχή των μεταρρυθμίσεων αποφασίστηκε η αύξηση των τιμών των αγροτικών προϊόντων και η παράλληλη μείωση των τιμών των εισροών (λιπάσματα, μηχανολογικό εξοπλισμό κ.α.) και των αναλογιών της παραγωγής που έπρεπε να πωληθούν στο κράτος. Με αυτή την απόφαση, μπορεί να μειώνονταν τα έσοδα του κράτους, παράλληλα όμως θα αυξανόταν η παραγωγή τροφίμων και το εισόδημα των αγροτών και κατ' επέκταση η ζήτηση για βιομηχανικά προϊόντα.¹³⁵

Επίσης, αλλαγές σημειώθηκαν και στον τρόπο φορολόγησης, καθώς υιοθετήθηκε το σύστημα πληρωμής των φόρων με χρήμα, σε αντίθεση με το σιτάρι που εισέπραττε το κράτος στο παρελθόν για την εξόφληση τους, και αυξήθηκε το ελάχιστο φορολογήσιμο εισόδημα (από 600 σε 3000 yuan). Όσον αφορά στις νέες αγροτικές επιχειρήσεις, τα τρία πρώτα χρόνια της λειτουργίας τους δεν πλήρωναν φόρους και μπορούσαν να πάρουν δάνειο από την Αγροτική Τράπεζα με ευνοϊκούς όρους. Επιπλέον, όταν το δάνειο προοριζόταν για αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού ή γενικότερα για βελτίωση των εγκαταστάσεων, το επιτόκιο ήταν μηδενικό.¹³⁶

---

¹³⁴ Βλ. A., Watson, ό.π., σ.45-46

¹³⁵ Βλ. I. Davies, «China: New Economic Policies», *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 2, (1979), p.45

¹³⁶ Βλ. A., Watson, ό.π., σ.47

Πίνακας 9.: Παραγωγή Βασικών Αγροτικών Προϊόντων

Έτος	Σιτάρι (εκ.τόνοι)	Βαμβάκι (εκ.τόνοι)	Λάδι (εκ.τόνοι)	Ζαχαροκάλαμο (εκ.τόνοι)	Κρέας (εκ.τόνοι)	Ακ. Αξία Αγροτικής Παραγωγής (δισ Yuan)
1976	286,3	2,05	4,0	16,6	7,8	131,7
1977	282,7	2,04	4,1	17,7	7,8	133,9
1978	304,7	2,16	5,2	21,1	8,5	145,9
1979	332,1	2,20	6,4	21,5	10,6	158,4
1980	320,5	2,70	7,6	22,8	12,0	222,3
1981	325,0	2,96	10,2	29,6	12,6	236,9
1982	354,5	3,59	11,8	36,8	13,5	263,2
1983	387,2	4,63	10,5	31,1	14,0	288,2
1984	407,1	6,07	11,85	39,6	15,2	330,3
1985	378,9	4,15	15,78	51,47	17,5	362,3

Πηγή: A., Watson, «Agricultural reform and China's Foreign Trade», *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No.14, (1985), p.48,52.

Οι τιμές για την περίοδο 1976-79 έχουν υπολογιστεί με έτος βάσης το 1970, και οι υπόλοιπες με έτος βάσης το 1980.

Μέσω λοιπόν, των κινήτρων που δόθηκαν και των νέων πολιτικών που εφαρμόστηκαν την περίοδο 1979-1984, σημειώθηκε αύξηση στην παραγωγή όλων των βασικών προϊόντων, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 9, και γενικότερα αναπτύχθηκε ο αγροτικός τομέας. Συγκεκριμένα, η σημαντικότερη αύξηση σημειώθηκε στην παραγωγή βαμβακιού, καθώς παρουσίασε μέση ετήσια αύξηση 30%, μετατρέποντας την Κίνα σε έναν από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς βαμβακιού στα μέσα της δεκαετίας του '80.¹³⁷ Παρόμοιες αυξήσεις σημειώθηκαν και σε άλλα προϊόντα, όπως αντανακλάται από την μέση ετήσια ακαθάριστη αξία της αγροτικής παραγωγής, η οποία διπλασιάστηκε σε σχέση με την περίοδο 1971-1978 (από 4,8% ανήλθε σε 9,9%).¹³⁸

¹³⁷ Βλ. A., Watson, ό.π., σ.58

¹³⁸ Βλ. A., Watson, ό.π., σ.47

4.2.2. Τομέας των Επιχειρήσεων και της Βιομηχανίας

Η νέα πολιτική ηγεσία, παράλληλα, με τις μεταρρυθμίσεις που εισήγαγε στον αγροτικό τομέα, θέλησε να αναζωογονήσει και τη βιομηχανία. Ωστόσο, γνώριζε ότι η διαδικασία μεταρρύθμισης των επιχειρήσεων δεν μπορούσε να είναι ανάλογη με αυτή της υπαίθρου, καθώς οι επιχειρήσεις εκτός από την πιο σύνθετη εσωτερική δομή τους, εξαρτώνται και από άλλους εξωτερικούς θεσμούς, όπως τη φορολογία, το τραπεζικό σύστημα κτλ. Έτσι, πριν υιοθετηθεί το «Σύστημα Υπευθυνότητας» στο βιομηχανικό τομέα, το 1984, η ηγεσία έκρινε απαραίτητο να προηγηθεί ένα προπαρασκευαστικό στάδιο, ώστε να προσαρμοστούν οι επιχειρήσεις στα νέα μέτρα.

Συγκεκριμένα, το πρώτο στάδιο των μεταρρυθμίσεων στο βιομηχανικό τομέα κάλυψε χρονικά την περίοδο 1978-84. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι μεταρρυθμίσεις ήταν σταδιακές, καθώς πριν επεκταθούν σε πανεθνικό επίπεδο, δοκιμάζονταν σε ένα μικρό δείγμα, προκειμένου η κυβέρνηση να αξιολογήσει τα αποτελέσματα των πολιτικών, να ελέγξει τις αντιδράσεις του λαού και έπειτα να πράξει ανάλογα. Έτσι, από τον Οκτώβρη του 1978, σε έξι βιομηχανικές επιχειρήσεις στην επαρχία Sichuan παραχωρήθηκε περισσότερη ελευθερία στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το σχεδιασμό, την παραγωγή, το προσωπικό, όπως και το δικαίωμα να κρατούν ένα μέρος των κερδών και, μέχρι το τέλος του 1979, 6.600 κρατικές επιχειρήσεις είχαν υιοθετήσει αυτή την «πειραματική» πολιτική.¹³⁹

Ο σκοπός αυτών των νέων πολιτικών ήταν να κάνουν τις επιχειρήσεις υπεύθυνες για τις αποφάσεις τους και, αν όχι να καταργηθεί, να περιοριστεί τουλάχιστον η γραφειοκρατική εξουσία που θεωρούνταν η βασική αιτία για την αναποτελεσματικότητά τους. Δίνοντας, λοιπόν, την ελευθερία στους διευθυντές να αποφασίζουν για το ύψος και τη σύνθεση της παραγωγής, την πώληση των προϊόντων και την άσκηση ελέγχου σε

---

¹³⁹ Βλ. G. Chow, *ό.π.*, σ. 49

γενικότερα θέματα εσωτερικής οργάνωσης, ήλπιζαν ότι οι διευθυντές θα μπορούσαν να παίξουν το ρόλο των επιχειρηματιών, υποκινούμενοι πλέον από το κέρδος. Αναλυτικότερα, η επιχείρηση αφού κατέβαλλε ένα ποσοστό των κερδών στο κράτος, μπορούσε να κρατήσει το υπόλοιπο, το οποίο μπορούσε να το διαθέσει όπως επιθυμούσε, σε επενδύσεις ή ακόμα και σε bonus.¹⁴⁰

Ωστόσο, με την παραχώρηση του δικαιώματος στις επιχειρήσεις να κρατούν ένα μέρος των κερδών και με την απουσία κάθε είδους κρατικού ελέγχου για το πώς θα επενδυθεί αυτό, το αποτέλεσμα ήταν οι επενδύσεις, έξω από τον κρατικό προϋπολογισμό, να τριπλασιαστούν, και κατ' επέκταση να παρουσιαστεί αύξηση του πληθωρισμού και έλλειψη πρώτων υλών. Επίσης, καθώς περιορίστηκαν τα κέρδη που εισέπραττε το κράτος από τις επιχειρήσεις, οι διαθέσιμοι χρηματικοί πόροι του κράτους μειώθηκαν και το κρατικό έλλειμμα διπλασιάστηκε.¹⁴¹

Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, τον Ιούνιο του 1983, λήφθηκαν κάποια μέτρα για την αναπροσαρμογή της οικονομίας, τα οποία προέβλεπαν την αντικατάσταση του συστήματος σύμφωνα με το οποίο οι επιχειρήσεις παρέδιδαν ένα μέρος των κερδών στο κράτος, με ένα άλλο όπου θα φορολογούνταν. Συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις μεγάλης και μεσαίας κλίμακας θα πλήρωναν το 55% των κερδών τους ως φόρο και οι μικρές επιχειρήσεις θα φορολογούνταν σύμφωνα με μια οκτωβάθμια προοδευτική φορολογική κλίμακα. Αυτό το σύστημα, αρχικά εφαρμόστηκε πειραματικά σε 450 επιχειρήσεις και μέχρι το τέλος του 1984, είχε γενικευτεί σε όλες τις κρατικές επιχειρήσεις.¹⁴²

Επιπλέον, μια δεύτερη μεταρρύθμιση που προωθήθηκε την ίδια περίοδο ήταν η υιοθέτηση ενός τριαδικού συστήματος τιμών. Το κράτος με αυτό το σύστημα είχε το

---

¹⁴⁰ Βλ. D. Woodward, «China's Industrial Reform Policy», *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 14, (1985), p.89.

¹⁴¹ Βλ. D. Woodward, *ό.π.*, σ.90.

¹⁴² Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.853

δικαίωμα να καθορίζει τις τιμές και τις παραγόμενες ποσότητες κάποιων βασικών προϊόντων για την οικονομία, να θέτει κατώτερες τιμές σε κάποια άλλα και να επιτρέπει στις επιχειρήσεις να διαχειρίζονται ελεύθερα μόνο τα προϊόντα που δεν ήταν βασικά (περίπου το 10-20% των προϊόντων). Μέσω αυτού του συστήματος, η κυβέρνηση αποσκοπούσε να χρησιμοποιήσει τις τιμές ως μέσο για τη διαχείριση της οικονομίας, καθώς με την αύξηση ή μείωση των τιμών της δινόταν η δυνατότητα να ελέγχει έμμεσα τις παραγόμενες ποσότητες των προϊόντων και τη χρήση των πόρων.

Είναι, λοιπόν, εμφανές πόσο αντιφατικές ήταν αυτές οι πολιτικές, όταν, από τη μια, η κυβέρνηση εστίαζε στην αυξανόμενη χρήση των μηχανισμών της αγοράς και, από την άλλη, έδειχνε απροθυμία να εγκαταλείψει στη σχεδιαζόμενη οικονομία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο αρχικός στόχος των μεταρρυθμίσεων -αντικατάσταση του κεντρικού σχεδιασμού από το θεσμό της αγοράς και η κερδοφορία των επιχειρήσεων, ως μέσο μέτρησης της αποδοτικότητας- ουσιαστικά, έχανε την ουσία και τη σημασία του από τη στιγμή που οι τιμές των εισροών και των παραγόμενων προϊόντων καθορίζονταν αυθαίρετα από το κράτος.¹⁴³

Την έναρξη της δεύτερης φάσης των μεταρρυθμίσεων στο βιομηχανικό τομέα σηματοδότησε η «Σινο-Βρετανική Ανακοίνωση του Ζητήματος του Hong Kong» στις 26 Σεπτεμβρίου 1984, με την οποία αποφασίστηκε ότι το Hong Kong θα αποτελούσε «Ξεχωριστή Διοικητική Περιοχή» («Special Administrative Region», SAR) της Κίνας μετά τον Ιούνιο του 1997, διατηρώντας παράλληλα την αυτονομία του και το καπιταλιστικό σύστημα για ακόμα 50 χρόνια, με σύνθημα «Μια Χώρα, Δύο Συστήματα».¹⁴⁴ Συγκεκριμένα, στην ανακοίνωση αυτή το CCP διαβεβαίωσε ότι το Hong Kong θα διατηρήσει τις υπάρχουσες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές δομές του, υποσχέθηκε ότι ο σοσιαλισμός δεν θα εισαχθεί μέχρι το 2047, οι κάτοικοι θα μπορούν να

---

¹⁴³ Βλ. D. Woodward, ό.π., σ.91.

¹⁴⁴ Βλ. Th., Bernstein, «China in 1984: The Year of Hong Kong», *Asian Survey*, Vol.25, No.1, (1985), p.33.

ταξιδεύουν ελεύθερα, ότι θα μπορεί να εκδίδει το δικό του νόμισμα και να παραμείνει ελεύθερο λιμάνι και ότι το Hong Kong θα μπορεί να συνάπτει συμφωνίες και με άλλα κράτη, παραμένοντας μέλος της GATT και της Multifiber Agreement.¹⁴⁵

Ωστόσο, η επιτυχία που σημείωσε η κινέζικη πλευρά με την υπόθεση του Hong Kong συνδέεται άμεσα με την κατεύθυνση των μεταρρυθμίσεων αυτής της περιόδου. Στα δυο χρόνια των διαπραγματεύσεων φάνηκε ότι η κινέζικη ηγεσία ήταν πρόθυμη να υιοθετήσει καπιταλιστικά στοιχεία στην πολιτική που θα ακολουθούσε για τη μεταρρύθμιση της οικονομίας, καθώς ήταν σε μια περίοδο που αναζητούσε ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης.¹⁴⁶

Έτσι, λίγες μέρες μετά, στις 20 Οκτωβρίου 1984 στην 3^η Ολομέλεια της 12^{ης} Κ.Ε., ξεκίνησε ο δεύτερος κύκλος των μεταρρυθμίσεων στον αστικό χώρο, με την υιοθέτηση ενός νέου προγράμματος, γνωστό ως «Πρόταση για τη Μεταρρύθμιση του Οικονομικού Συστήματος», το οποίο με την εισαγωγή του «Συστήματος Υπευθυνότητας» παραχωρούσε ακόμα μεγαλύτερη αυτονομία στις επιχειρήσεις, μεταθέτοντας στους διευθυντές την πλήρη ευθύνη για τη λειτουργία τους. Αναλυτικότερα, οι διευθυντές μπορούσαν να καθορίζουν το μέγεθος της παραγωγής, να αγοράζουν τις εισροές, να πουλούν τα προϊόντα τους, να χρησιμοποιούν τα χρηματικά διαθέσιμα της επιχείρησης, να ορίζουν το ύψος των μισθών του προσωπικού, και ακόμα να συγχωνεύονται με άλλες επιχειρήσεις.¹⁴⁷

Για την επιτυχή όμως έκβαση των μεταρρυθμίσεων κρίθηκε απαραίτητη η αλλαγή του ισχύοντος συστήματος τιμών καθώς αναγνωρίστηκε ως «μη ορθολογικό»: οι τιμές των πρώτων υλών, της ενέργειας και των μεταλλευμάτων ήταν πολύ χαμηλές, οι τιμές των αγροτικών προϊόντων πολύ υψηλές και γενικότερα, οι τιμές των περισσότερων προϊόντων δεν αντανακλούσαν την ποιότητα τους. Επίσημα, η πολιτική, που ξεκίνησε το

---

¹⁴⁵ Βλ. Th., Bernstein, ό.π., σ.34

¹⁴⁶ Βλ. Th., Bernstein, ό.π., σ.36

¹⁴⁷ Βλ. D. Woodward, ό.π., σ.92-93.

1985 και αναμενόταν να ολοκληρωθεί σε πέντε χρόνια, στόχευε στη μείωση του αριθμού των προϊόντων, των οποίων οι τιμές και οι ποσότητες τους καθορίζονταν από το κράτος, και στην αλλαγή του τρόπου υπολογισμού των τιμών, έτσι ώστε να αντανακλούν επακριβώς το πραγματικό κόστος παραγωγής. Σε καμία περίπτωση όμως, ο καθορισμός των τιμών δεν προβλεπόταν να αφηθεί στις δυνάμεις της αγοράς και αυτό κυρίως για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο του πληθωρισμού.¹⁴⁸

Γενικότερα, με τις μεταρρυθμίσεις της περιόδου 1978-86, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 9,9%, οι κεφαλαιακές επενδύσεις σχεδόν διπλασιάστηκαν και, όπως φαίνεται από τον ακόλουθο πίνακα, σημειώθηκε αύξηση στην παραγωγή των βασικών προϊόντων της βιομηχανίας. Παράλληλα, όμως, ο κρατικός προϋπολογισμός παρουσίασε έλλειμμα, ο πληθωρισμός αυξανόταν περίπου 15-20% ετήσια και εμφανίστηκαν φαινόμενα διαφθοράς στα κομματικά στελέχη, τα οποία εκμεταλλεύονταν τη θέση τους για να πλουτίσουν.¹⁴⁹

Πίνακας 10.: Παραγωγή Βασικών Βιομηχανικών Προϊόντων

Έτος	Άνθρακας (εκ.τόνοι)	Πετρέλαιο (εκ.τόνοι)	Ηλ.Ενέργεια (δισ kwh)	Χάλυβας (εκ.τόνοι)	Σίδηρο (εκ.τόνοι)
1978	618	104,05	256,6	31,78	34,79
1981	622	101,22	309,3	35,60	34,17
1984	789	114,61	377,0	43,47	40,01
1987	920	134,00	496,0	56,02	54,33

Πηγή: Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.857

Ωστόσο, το πρόγραμμα αυτό που υιοθετήθηκε τον Οκτώβρη του 1984 πρέπει να αξιολογηθεί για την πολιτική του σημασία παρά για την οικονομική, από τη στιγμή άλλωστε που δεν αποτελεί μια λεπτομερή παρουσίαση των οικονομικών πολιτικών αλλά περισσότερο μια επανάληψη των προηγούμενων, σε μεγαλύτερη έκταση. Ουσιαστικά, οι

¹⁴⁸ Βλ. D. Woodward, *ό.π.*, σ.94.

¹⁴⁹ Βλ. D. Woodward, *ό.π.*, σ.98

μεταρρυθμίσεις αυτές που στόχευαν στην εγκαθίδρυση μιας «οικονομίας των εμπορευμάτων» αποτέλεσαν ένα προπαρασκευαστικό στάδιο για τις αλλαγές που θα επέρχονταν την επόμενη δεκαετία. Η αλήθεια όμως είναι ότι δεν βρήκαν ιδιαίτερα πρόσφορο έδαφος, καθώς η κινέζικη κοινωνία αντιμετώπιζε με καχυποψία τα νέα μέτρα και αποδοκίμαζε κάθε προσπάθεια για την ανάπτυξη της «οικονομίας των εμπορευμάτων» ως μια αναβίωση του καπιταλισμού. Εξάλλου, είναι γνωστό το πόσο μεγάλη επιρροή ασκούσε ο Μάο στο λαό, που για περίπου τριάντα χρόνια εμπιστευόταν τους στόχους και τις πολιτικές που προωθούσε, και η ίδια κοινωνία καλούνταν μέσα σε δυο χρόνια μόλις να αλλάξει νοοτροπία και να αποδεχτεί πολιτικές, που είχε αποκηρύξει ο Μάο, ο «Μεγάλος Τιμονιέρης», όπως τον αποκαλούσαν.¹⁵⁰

Ο Πρωθυπουργός Chao Tzu-yang, αντιλαμβανόμενος ότι οι «αριστερές» τάσεις συνεχίζουν να κυριαρχούν στη συνείδηση του λαού και στέκονται εμπόδιο στο νέο πρόγραμμα, έκανε λόγο για μεγαλύτερη «απελευθέρωση της σκέψης», λέγοντας χαρακτηριστικά: *«Η βασική λειτουργία του σοσιαλισμού είναι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων της κοινωνίας, η αύξηση του πλούτου της και η ικανοποίηση των υλικών και των πολιτιστικών αναγκών του λαού. Ο σοσιαλισμός θέλει το τέλος της φτώχειας. Η φτώχεια δεν είναι σοσιαλισμός.»* και συνέχισε: *«Η πλήρης ανάπτυξη της οικονομίας των εμπορευμάτων είναι ένα απαραίτητο βήμα για την ανάπτυξη της σοσιαλιστικής οικονομίας. Η διαφορά ανάμεσα σε μια σοσιαλιστική και μια καπιταλιστική οικονομία δεν στηρίζεται στην ύπαρξη της οικονομίας των εμπορευμάτων ή στο νόμο της αξίας, αλλά στο σύστημα της ιδιοκτησίας, στην ύπαρξη ή όχι εκμεταλλεζόμενης τάξης και στο αν οι εργάτες είναι το αφεντικό του σπιτιού.»*¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.854

¹⁵¹ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.855

4.2.3 Η Πολιτική των «Ανοιχτών Θυρών»

Μετά τη διακοπή των Σινο-Σοβιετικών σχέσεων το 1960, η Κίνα για δυο δεκαετίες περίπου παρέμενε πλήρως απομονωμένη από τη διεθνή κοινότητα, αντιμετωπίζοντας τα δυτικά κράτη ως δυνητικούς εχθρούς του σοσιαλιστικού συστήματος. Ωστόσο, από το Δεκέμβρη του 1978, η νέα ηγεσία υπό τον Teng Hsiao-p'ing απομακρύνθηκε από τη Μαρξική αντίληψη της αυτάρκειας και υιοθέτησε την πολιτική των «Ανοιχτών Θυρών», ως μια προσπάθεια οικονομικής προσέγγισης της Δύσης, καθώς έκρινε απαραίτητη την αύξηση του εξωτερικού εμπορίου και την εισαγωγή ξένης τεχνολογίας και κεφαλαίου, προκειμένου να επιταχυνθεί ο εκσυγχρονισμός και γενικότερα, η οικονομική ανάπτυξη της Κίνας. *«Πρέπει να εγκαταλείψουμε μια για πάντα την ιδέα της αυτάρκειας...όλες οι ιδέες και οι πράξεις που βασίζονται στο να έχουμε την πόρτα κλειστή στον κόσμο είναι λάθος. Οι μεγαλύτερες εξαγωγές είναι το κλειδί... πρέπει να μπούμε στις διεθνείς αγορές...»*. Ήδη, λοιπόν, από τις αρχές του 1980, η Κίνα άρχισε να αναπτύσσει εμπορικές σχέσεις με περισσότερα από 170 κράτη και να συνάπτει συμφωνίες με 80 από αυτά.¹⁵²

Εξωτερικό Εμπόριο

Ένας από τους πρώτους στόχους της νέας πολιτικής ήταν η αύξηση του εξωτερικού εμπορίου και, ειδικότερα η επέκταση των εξαγωγών και ο περιορισμός των εισαγωγών. Για να κατορθώσει όμως η Κίνα να εισαχθεί δυναμικά στο διεθνές εμπόριο, έπρεπε πρώτα να μεταβάλλει πολλούς από τους ισχύοντες θεσμούς της εσωτερικής οικονομίας που στέκονταν εμπόδιο.

Πριν τις μεταρρυθμίσεις του 1979, το εξωτερικό εμπόριο ελεγχόταν αποκλειστικά από το κράτος, το οποίο, μέσω του Κρατικού Σχεδίου, καθόριζε συνολικά τις ποσότητες

---

¹⁵² Βλ. G., Chow, *ό.π.*, σ.293.

3.000 εξαγωγικών προϊόντων και το 90% όλων των εισαγωγών. Επίσης, όλο το εξωτερικό εμπόριο μονοπωλούνταν από δώδεκα κρατικής ιδιοκτησίας επιχειρήσεις («foreign trade companies» FTCs), οι οποίες, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εξωτερικού Εμπορίου, ήταν υποχρεωμένες να υλοποιήσουν τους στόχους που έθετε το σχέδιο.¹⁵³

Από τα μέσα λοιπόν, της δεκαετίας του '80, οι μεταρρυθμίσεις που λήφθηκαν, στόχευαν στον περιορισμό του κρατικού ελέγχου και των μονοπωλίων και, γενικότερα στη μεταβολή του ισχύοντος συστήματος. Συγκεκριμένα, με απόφαση του Κυβερνητικού Συμβουλίου, το Σεπτέμβρη του 1984, αποφασίστηκε να δοθεί ένα τέλος στη μονοπωλιακή δύναμη αυτών των εθνικών επιχειρήσεων, μέσω της δημιουργίας νέων μικρής και μεσαίας κλίμακας επιχειρήσεων, στις οποίες θα παραχωρούνταν το δικαίωμα να ασχολούνται και αυτές με το εμπόριο, κυρίως, όμως, με την παραγωγή εξαγωγικών προϊόντων. Προκειμένου, λοιπόν, να ενθαρρύνουν οι εταιρείες να ασχοληθούν αποκλειστικά με τις εξαγωγές, τους παραχωρήθηκε το δικαίωμα να κρατούν μέρος του συναλλάγματος που κέρδιζαν και τους δίνονταν δάνεια για τη χρηματοδότηση των εργασιών τους και την επέκταση του κεφαλαίου, με ευνοϊκότερους όρους.¹⁵⁴ Έτσι, μέσα σε δύο χρόνια, το Υπουργείο Εξωτερικού Εμπορίου έδωσε άδεια λειτουργίας σε 800 επιχειρήσεις και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας, ο αριθμός τους έφτασε τις 5000.¹⁵⁵

Εξίσου σημαντικό, όμως είναι και το γεγονός ότι, παράλληλα με την αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων, μειώθηκε και η επίδραση του σχεδίου στο εξωτερικό εμπόριο. Συγκεκριμένα, από το 1985, το σχέδιο που αφορούσε στο εξωτερικό εμπόριο, διακρίθηκε σε «υποχρεωτικό» και «καθοδηγητικό». Το πρώτο, εκφρασμένο σε ποσοτικούς όρους, καθόριζε τις ποσότητες 21 εξαγωγικών και 9 εισαγόμενων προϊόντων,

---

¹⁵³ Βλ. Y. Kueh, C. Howe, «China's International Trade: Policy and Organizational Change and Their Place in the "Economic Readjustment"», *The China Quarterly*, No. 100, (1984), p.834

¹⁵⁴ Βλ. G., Chow, *ό.π.*, σ.295

¹⁵⁵ Βλ. N. Lardy, «Chinese Foreign Trade», *The China Quarterly*, No. 131, (1992), p.701

ενώ το δεύτερο, πιο ευέλικτο και εκφρασμένο σε όρους αξίας, περιλάμβανε 91 εξαγωγικά και 8 εισαγόμενα προϊόντα.¹⁵⁶

Επίσης, κρίθηκε αναγκαία η αλλαγή του ισχύοντος συστήματος τιμών, καθώς μέχρι το 1979, οι διεθνείς τιμές δεν είχαν καμία επίδραση στη διαμόρφωση των εγχώριων τιμών των εμπορεύσιμων προϊόντων. Συγκεκριμένα, οι ξένες επιχειρήσεις αγόραζαν προϊόντα, που καθορίζονταν από το σχέδιο, από τους εγχώριους παραγωγούς σε τιμές που είχαν οριστεί από το κράτος. Έτσι, οι παραγωγοί λάμβαναν την ίδια τιμή είτε πωλούσαν στην εγχώρια είτε στη διεθνή αγορά. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι παραγωγοί δεν είχαν οικονομικά κίνητρα να πουλήσουν στις διεθνείς αγορές ούτε να επεκτείνουν την παραγωγή προϊόντων για τα οποία υπήρχε μεγάλη ζήτηση στο εξωτερικό. Επιπλέον, όσον αφορά στις εισαγωγές, ξένα προϊόντα που είχαν χαμηλότερη τιμή, όταν διαθέτονταν στην εγχώρια αγορά, η τιμή τους αυξανόταν τόσο ώστε να αγγίζει το επίπεδο των αντίστοιχων κινέζικων. Υπήρχαν όμως, και περιπτώσεις όπου τα εισαγόμενα προϊόντα πωλούνταν σε χαμηλότερες τιμές από τις διεθνείς. Για παράδειγμα, τα εισαγόμενα χημικά και σιτάρι τιμολογούνταν σύμφωνα με τις εγχώριες τιμές, οι οποίες ήταν πολύ χαμηλές, με αποτέλεσμα να επιδοτούνται οι εισαγωγές αυτών των προϊόντων.¹⁵⁷

Τα παραπάνω σε συνδυασμό με το υπερτιμημένο νόμισμα, έκαναν τις εξαγωγές μη κερδοφόρες σε αντίθεση με τις εισαγωγές. Από το 1984, το σύστημα τιμολόγησης των εμπορεύσιμων προϊόντων μεταβλήθηκε και οι εγχώριες τιμές πώλησης των εισαγόμενων εμπορευμάτων άρχισαν να βασίζονται στις διεθνείς τιμές. Αυτό επιτεύχθηκε με την υιοθέτηση του «agency system», σύμφωνα με το οποίο οι εγχώριες τιμές εξισώνονταν με τις διεθνείς επιβαρημένες με μια προμήθεια που πληρωνόταν στον εισαγωγέα. Το

---

¹⁵⁶ Βλ. N. Lardy, ό.π., σ.702

¹⁵⁷ Βλ. N. Lardy, ό.π., σ.703

σύστημα αυτό εφαρμόστηκε άμεσα στον τομέα των εισαγωγών, καθώς μέχρι το 1991, το 90% των εισαγόμενων προϊόντων βασιζόταν στις διεθνείς τιμές.¹⁵⁸

Αντίθετα, η αλλαγή της εγχώριας τιμολόγησης των εξαγωγικών προϊόντων παρουσίασε μια καθυστέρηση. Ωστόσο, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80, το κράτος χρησιμοποιούσε το παλιό σύστημα τιμολόγησης μόνο για 21 προϊόντα (περίπου το 20%). Αυτό σήμαινε, ότι όσοι παραγωγοί παρήγαγαν μεγαλύτερες ποσότητες από αυτές που όριζε το πλάνο ή παρήγαγαν προϊόντα που δεν περιλαμβάνονταν στο πλάνο, δεν ήταν αναγκασμένοι να τα διαθέσουν στις καθορισμένες κρατικές τιμές, αλλά μπορούσαν, εκμεταλλευόμενοι την αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων που ασχολούνταν με το εμπόριο, να διαπραγματευτούν μαζί τους και να τα πωλήσουν στην ευνοϊκότερη τιμή για αυτούς.¹⁵⁹

Παράλληλα, με τις μεταρρυθμίσεις στο σύστημα των τιμών, η πολιτική ηγεσία προχώρησε σε υποτίμηση του νομίσματος (από ¥1,55 το US\$ το 1979 σε ¥3,76 το 1989), με σκοπό να δοθεί ώθηση στις εξαγωγές και να μειωθούν οι εισαγωγές.¹⁶⁰

Γενικότερα, οι παραπάνω μεταρρυθμίσεις απέδωσαν όσον αφορά στην αύξηση του εμπορίου, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 11. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1980-90, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του εμπορίου της Κίνας ήταν περίπου 9%, σχεδόν ο διπλάσιος από τον αντίστοιχο του παγκόσμιου εμπορίου (5,5%). Σύμφωνα με τη GATT, η ανάδειξη της Κίνας ως εμπορεύσιμη χώρα έγινε γρηγορότερα από οποιαδήποτε άλλη χώρα του κόσμου.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Βλ. B. Naughton, «China's Emergence and Prospects as a Trading Nation», *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 1996, No. 2 (1996), p.297

¹⁵⁹ Βλ. N. Lardy, ό.π., σ.704-705

¹⁶⁰ Βλ. N. Lardy, ό.π., σ.707

¹⁶¹ Βλ. N. Lardy, ό.π., σ.695

Πίνακας 11.: ΑΕΠ και Εξωτερικό εμπόριο 1979-1990 (δισ US\$)

Έτος	Σύνολο	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Ισοζύγιο	ΑΕΠ	Ως % του ΑΕΠ
1979	29,3	15,7	13,7	-2,0	155,24	18,87
1980	37,8	19,6	18,3	-1,3	164,48	22,98
1981	40,4	19,5	20,9	1,4	173,93	23,22
1982	39,3	17,5	21,9	4,4	190,58	20,62
1983	40,7	18,5	22,2	3,7	211,27	19,26
1984	49,8	25,4	24,4	-1,0	243,44	20,45
1985	60,3	34,3	25,9	-8,4	274,09	22,00
1986	60,1	33,1	27,0	-6,1	297,53	20,19
1987	68,1	33,4	34,7	1,3	330,78	20,58
1988	80,5	39,9	40,6	0,7	366,08	21,98
1989	82,6	39,2	43,4	4,2	381,15	21,67
1990	84,1	32,4	51,7	19,3	396,35	21,21

Πηγή: N. Lardy, «Chinese Foreign Trade», *The China Quarterly*, No.131, (1992), p.694

Αντίθετα, οι προαναφερθείσες μεταρρυθμίσεις είχαν περιορισμένη επίδραση στην επέκταση των εξαγωγών και την ταυτόχρονη μείωση των εισαγωγών. Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, τα πρώτα χρόνια των μεταρρυθμίσεων, οι εξαγωγές οριακά ξεπερνούσαν σε αξία τις εισαγωγές, και τη διετία 1985-86, όπου είχε προωθηθεί η αποκέντρωση του εμπορίου και η διεξαγωγή του είχε αναληφθεί από επιχειρήσεις, οι εισαγωγές αυξήθηκαν σε βάρος των εξαγωγών, δημιουργώντας το μεγαλύτερο έλλειμμα που σημειώθηκε τη δεκαετία αυτή. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης, το κράτος, για τον περιορισμό των εισαγωγών, μείωσε το ποσοστό του ξένου συναλλάγματος που κρατούσαν οι επιχειρήσεις και ταυτόχρονα, αύξησε τους περιορισμούς στις εισαγωγές. Συγκεκριμένα, απαγόρευσε την εισαγωγή κάποιων προϊόντων, ακόμα και αν ήταν φθηνότερα ή τεχνολογικά ανώτερα από τα αντίστοιχα εγχώρια και επανέφερε την άσκηση κρατικού ελέγχου σε μια σειρά προϊόντων, όπως στα χημικά, το σίδηρο, την ξυλεία κ.α. Παράλληλα, για την επέκταση των εξαγωγών, παραχώρησε δάνεια με ευνοϊκούς όρους, παρά την αυστηρή πολιτική που είχε υιοθετηθεί

για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού. Η πολιτική αυτή φαίνεται ότι απέδωσε, καθώς, μέχρι το 1990, η αξία των εξαγωγών είχε αυξηθεί σχεδόν κατά 50%.¹⁶²

Σχετικά τώρα με τη σύνθεση του εμπορίου, η Κίνα, τα πρώτα χρόνια των μεταρρυθμίσεων, όπως φαίνεται από τον πίνακα 12., εισήγαγε κυρίως βιομηχανικά προϊόντα (μηχανικό και τεχνολογικό εξοπλισμό), τρόφιμα (κυρίως σιτάρι) και πρώτες ύλες για την ελαφριά και βαριά βιομηχανία, όπως βαμβάκι, μαλλί, ξυλεία, σίδηρο και χάλυβα. Ο κύριος όγκος των εξαγωγών της αποτελούνταν από μεταποιημένα προϊόντα, όπως νήματα, υφάσματα, ρουχισμό και υποδήματα, και από προϊόντα του αγροτικού τομέα, κυρίως τρόφιμα και ζώα (λάδι, τσάι, λαχανικά, εσπεριδοειδή και κρέας). Τέλος, εξήγαγε μεγάλες ποσότητες πετρελαίου και άλλα παράγωγα αυτού.¹⁶³

Πίνακας 12.: Σύνθεση Εξαγωγών-Εισαγωγών 1978-83 (%)

Έτος	Εξαγωγές			Εισαγωγές			
	Αγροτικά	Μεταλλευτικά	Μεταποίηση	Τρόφιμα	Πρώτες Ύλες	Χημικά	Βιομηχανικά
1978	33,8	16,9	49,0	13,3	16,4	11,5	58,5
1979	30,0	20,8	48,8	12,7	15,5	10,1	61,0
1980	25,2	25,6	48,8	14,7	19,5	10,7	54,2
1981	24,3	24,5	50,8	17,1	19,3	11,3	51,2
1982	21,9	24,3	48,1	20,9	16,6	12,7	48,9
1983	22,0	22,4	49,3	13,3	14,0	12,2	59,7

Πηγή: Y. Kueh, C. Howe, «China's International Trade: Policy and Organizational Change and Their Place in the "Economic Readjustment"», *The China Quarterly*, No.100, (1984), p.820-821

Οι κυριότεροι, εμπορικοί συνεργάτες της Κίνας ήταν η Ιαπωνία, το Hong Kong, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δυτ. Γερμανία. Η Κίνα, την περίοδο αυτή, είχε αναπτύξει ιδιαίτερες εμπορικές σχέσεις με την Ιαπωνία (περίπου το 25% του εξωτερικού της

¹⁶² Βλ. N. Lardy, ό.π., σ.715-717.

¹⁶³ Βλ. Y. Kueh, C. Howe, ό.π., σ.819

εμπορίου γινόταν με την Ιαπωνία), οι οποίες ίσως και να διευκολύνονταν από τη γεωγραφική εγγύτητα και την πολιτισμική σχέση. Συγκεκριμένα, το Φεβρουάριο του 1978, υπογράφηκε από τις δυο χώρες το «Μακροχρόνιο Πρωτόκολλο Εμπορίου», το οποίο όριζε το είδος των προϊόντων που θα εμπορευόταν η κάθε πλευρά καθώς επίσης και τη συνολική αξία αυτών για τα επόμενα οχτώ χρόνια (US\$10.000 δις).¹⁶⁴

Έτσι, σύμφωνα με τους βασικότερους όρους αυτής της συμφωνίας, η Κίνα θα εισήγαγε μηχανικό εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας και πρώτες ύλες (κυρίως σίδηρο και χάλυβα) για τη βαριά βιομηχανία και θα εξήγαγε πετρέλαιο και άνθρακα, όπως και κάποια προϊόντα της ελαφριάς βιομηχανίας και του αγροτικού τομέα. Επίσης, η Ιαπωνία θα παραχωρούσε δάνεια με ευνοϊκούς όρους και χαμηλό επιτόκιο για τη χρηματοδότηση αναπτυξιακών έργων, όπως μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, σταθμούς παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας.¹⁶⁵

Σημαντικό, επίσης, για την μακροχρόνια ανάπτυξη της κινέζικης οικονομίας ήταν το εμπόριο που αναπτύχθηκε με τις Ηνωμένες Πολιτείες· ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1981 αποτελούσε το 14% του συνολικού εμπορίου της Κίνας. Συγκεκριμένα, η Κίνα απέκτησε πρόσβαση στην αμερικάνικη τεχνολογία, εισάγοντας κυρίως αεροπλάνα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές και εργαλεία εξόρυξης πετρελαίου. Η Αμερική, από την άλλη πλευρά, εισήγαγε μεγάλες ποσότητες υφασμάτων, ενδυμάτων, οικιακού εξοπλισμού, επίπλων κ.α. Το σημαντικότερο όφελος για την κινέζικη πλευρά ήταν ότι μπορούσε να χρησιμοποιήσει την αμερικάνικη γνώση και εμπειρία σε μια σειρά αναπτυξιακών δραστηριοτήτων, όπως σε θέματα καλλιέργειας, μεταφορών, εξόρυξης μεταλλευμάτων, συντήρησης τροφίμων κτλ.¹⁶⁶

Ωστόσο, η Κίνα, μέχρι το 1983, το εμπορικό ισοζύγιο της με τις ΗΠΑ ήταν ελλειμματικό, εξαιτίας κυρίως του αυστηρού προστατευτισμού από την πλευρά των

¹⁶⁴ Βλ. S., Ishikawa, «Sino-Japanese Economic Co-operation», *The China Quarterly*, No. 109, (1987), p.7.

¹⁶⁵ Βλ. S., Ishikawa, *ό.π.*, σ.7-8

¹⁶⁶ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.864.

Αμερικάνων στις εισαγωγές υφασμάτων. Γενικότερα, η Κίνα, ως κομμουνιστικό κράτος, αντιμετώπισε πολλούς περιορισμούς, καθώς, σύμφωνα με διάταξη της Αμερικάνικης Τράπεζας Εισαγωγών-Εξαγωγών, δεν μπορούσε να δανειστεί πάνω από US\$50 εκ. και, σύμφωνα με το GSP («Generalized System of Preferences»), αποκλειόταν από τη duty-free μεταχείριση.

Προσέλκυση Ξένου Κεφαλαίου

Παράλληλα, με τις παραπάνω μεταρρυθμίσεις που στόχευαν στην ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου, την ίδια περίοδο, η νέα πολιτική ηγεσία κατέβαλλε σημαντικές προσπάθειες για την προσέλκυση ξένου κεφαλαίου. Μια πρώτη προσπάθεια εύρεσης κεφαλαίου πραγματοποιήθηκε μέσω του δανεισμού. Το 1979, δημιουργήθηκε η Τράπεζα της Κίνας, υπεύθυνη για τη διαχείριση εξωτερικών υποθέσεων, η οποία εξέδιδε δάνεια για την κατασκευή βασικών αναπτυξιακών έργων (για την περίοδο 1979-83, δάνεισε στην κυβέρνηση US\$20.000 δις) που αποπληρώνονταν από το κράτος μέσα σε μια καθορισμένη περίοδο. Επίσης, άλλοι βασικοί δανειστές του κράτους αποτέλεσαν η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, και χώρες, όπως η Ιαπωνία, η Δυτ. Γερμανία, η Ιταλία, η Γαλλία, ο Καναδάς, η Αργεντινή κ.α.¹⁶⁷

Μια όμως πιο ριζοσπαστική απομάκρυνση από τις οικονομικές πολιτικές του παρελθόντος, αποτέλεσαν οι μεταρρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Παρά τις αντιδράσεις και τους φόβους για αναβίωση του καπιταλισμού από κάποια συντηρητικά στελέχη του κόμματος, η επίσημη πολιτική όριζε ένα μεγαλύτερο άνοιγμα προς τον έξω κόσμο και όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Teng Hsiao-p'ing: «*Η πολιτική των Ανοιχτών Θυρών δεν θα αλλάξει, και αν αλλάξει θα γίνει*

---

¹⁶⁷Βλ. Y. Kueh, C. Howe, ό.π., σ.823,826

ακόμα πιο ανοιχτή».¹⁶⁸ Ωστόσο, δήλωσε ότι οι επενδύσεις ξένου κεφαλαίου δεν θα στηρίζονται σε ένα σύστημα άνισης μεταχείρισης, αλλά, αντίθετα, θα λειτουργούν μέσα σε ένα πλαίσιο που θα εξασφαλίζει την κυριαρχία της Κίνας. Οι επενδυτές, λοιπόν, ήταν υποχρεωμένοι να τηρούν τους νόμους και τους κανονισμούς και αντιμετωπίζονταν ως φορολογούμενοι πολίτες.¹⁶⁹

Έτσι, αυτή τη δεκαετία, η κυβέρνηση επέτρεψε τη λειτουργία ξένων επιχειρήσεων και ίδρυσε ειδικές ζώνες και πόλεις για την προσέλκυση ξένου κεφαλαίου. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση, τον Ιούλιο του 1979, με την ψήφιση του «Νόμου των Κοινοπραξιών», επέτρεψε την ίδρυση των επονομαζόμενων «μετοχικών κοινοπραξιών» («equity joint ventures» EJV). Οι EJV ήταν εταιρείες περιορισμένης ευθύνης, όπου η κάθε πλευρά είχε ένα μερίδιο μετοχών και η συμμετοχή του καθενός στα κέρδη και τις ζημιές καθοριζόταν από το ύψος της συνεισφοράς του στο κεφάλαιο.¹⁷⁰

Ωστόσο, βαθμιαία, η κυβέρνηση προχώρησε στη δημιουργία δυο ακόμα μορφών επενδυτικών επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, η πρώτη κατηγορία περιλάμβανε τις «συμβατικές κοινοπραξίες» («contractual joint ventures» CJV), οι οποίες ουσιαστικά αποτελούσαν μια συνεργασία ανάμεσα σε μια ξένη επιχείρηση, η οποία προσέφερε το κεφάλαιο, τον εξοπλισμό και την τεχνολογία, και σε μια κινέζικη, της οποίας η συνεισφορά περιοριζόταν στις κτιριακές εγκαταστάσεις και στην παροχή του εργατικού δυναμικού. Τέλος, ήταν οι ξένης ιδιοκτησίας επιχειρήσεις («wholly foreign-owned enterprises», WFOEs), οι οποίες ουσιαστικά αποτελούσαν θυγατρικές ξένων επιχειρήσεων. Οι επενδυτές αυτοί συνεισέφεραν όλο το κεφάλαιο και είχαν την πλήρη ευθύνη για τα κέρδη και τις ζημιές. Η κινέζικη κυβέρνηση μέχρι το 1986 όπου

---

¹⁶⁸ Βλ. K., Wong, «China's Special Economic Zone Experiment: An Appraisal», *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, Vol. 69, No. 1, (1987), p.28

¹⁶⁹ Βλ. C., Stoltenberg, «China's Special Economic Zones: Their Development and Prospects», *Asian Survey*, Vol. 24, No. 6, (1984), p.639.

¹⁷⁰ Βλ. P. Potter, «Foreign Investment Law in the People's Republic of China: Dilemmas of State Control», *The China Quarterly*, No. 141, (1995), p.160

ψηφίστηκε σχετικός νόμος για αυτές τις επιχειρήσεις, επέτρεπε τη λειτουργία ενός περιορισμένου αριθμού WFOEs σε πειραματική βάση.¹⁷¹

Παράλληλα, η κυβέρνηση, το 1980, προχώρησε στην ίδρυση τεσσάρων «Ειδικών Οικονομικών Ζωνών» («Special Economic Zones», SEZs) στις νότιες επαρχίες του Guangdong (Shenzhen, Zhuhai and Shantou SEZs) και του Fujian (Xiamen SEZ), μέσω των οποίων στόχευε στην προώθηση των εξαγωγών, στην εισαγωγή ξένου κεφαλαίου, υψηλής τεχνολογίας και μηχανικού εξοπλισμού. Το 1984, ως μια περαιτέρω προσπάθεια για προσέλκυση ξένων επενδύσεων, 14 παραθαλάσσιες περιοχές («Open Coastal Cities» OCCs), οι οποίες είχαν ήδη αναπτύξει την απαραίτητη βιομηχανική βάση και υποδομή, άνοιξαν την είσοδο στους ξένους επενδυτές.¹⁷²

Παρόλο, όμως, που η Κίνα, με τις παραπάνω αποφάσεις, και ιδιαίτερα με το άνοιγμα των SEZs, τα πρώτα χρόνια αυτής της δεκαετίας, δεν κατάφερε να προσελκύσει αξιοσημείωτες άμεσες ξένες επενδύσεις, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 13. Μέχρι το 1984, υπήρχαν μόνο 188 μετοχικές και 1050 συμβατικές κοινοπραξίες και τα τρία μεγαλύτερα επενδυτικά έργα ήταν: Great Wall Hotel (US\$ 11 εκ.), Jiangguo Hotel (US\$ 11 εκ.) και American Motor's Beijing Jeep Corporation (US\$ 16 εκ.).¹⁷³ Τα κύρια αίτια της διστακτικότητας των επενδυτών εντοπίζονται στην έντονη γραφειοκρατία και στην έλλειψη ενός συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου, το οποίο να ορίζει με σαφήνεια τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας και, γενικότερα, το επενδυτικό περιβάλλον.¹⁷⁴

Πίνακας 13.: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Κίνα (σε δις US\$)

Έτος	1979-82	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
FDI	1,767	0,916	1,419	1,959	2,244	2,647	3,739	3,773	3,755	4,666

Πηγή: N. Lardy, «The Role of Foreign Trade and Investment in China's Economic Transformation», *The China Quarterly*, No.144, (1995), p.1066

¹⁷¹ Βλ. P. Potter, *ό.π.*, p.163-164

¹⁷² Βλ. C., Stoltenberg, *ό.π.*, p.639.

¹⁷³ Βλ. I., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.861

¹⁷⁴ Βλ. C., Stoltenberg, *ό.π.*, p.640.

Όσον αφορά στην προσέλκυση επενδυτών στις SEZs, θα μπορούσε κατά κάποιον τρόπο να θεωρηθεί επιτυχής, καθώς το 1985, παρόλο που οι συνολικές επενδύσεις ήταν πολύ χαμηλές, περίπου US\$2 δις, το 59,8% αυτών, πραγματοποιήθηκαν στις ειδικές ζώνες. Ο κύριος λόγος για αυτό ήταν ότι από τα πρώτα χρόνια είχαν δημιουργηθεί οι κανονισμοί σχετικά με τη λειτουργία των επιχειρήσεων, το προσωπικό, τους μισθούς τη φορολογία και είχαν γίνει έργα υποδομής, όπως κατασκευή δρόμων και έργα που εξασφάλιζαν την παροχή νερού και ηλεκτρικής ενέργειας. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις, μέσα στις ζώνες, απολάμβαναν μεγαλύτερη αυτονομία και σε ορισμένες περιπτώσεις, φορολογικές ελαφρύνσεις.¹⁷⁵

Ωστόσο, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 14, παρά τις μεταρρυθμίσεις αυτές της περιόδου, η συνεισφορά των ξένων επιχειρήσεων στις συνολικές εξαγωγές ήταν πολύ περιορισμένη. Το 1985, πέντε χρόνια μετά τη δημιουργία των SEZs, οι εξαγωγές των ξένων επιχειρήσεων ήταν μόλις 320 εκ. US\$, περίπου 1% των συνολικών εξαγωγών. Ο κύριος λόγος για αυτό, εντοπίζεται στο γεγονός ότι τα πρώτα χρόνια, προκειμένου να βελτιωθεί το επενδυτικό περιβάλλον και να επιταχυνθεί η ανάπτυξη των SEZs, μεγάλες ποσότητες κεφαλαίου χρησιμοποιήθηκαν σε έργα υποδομής και έτσι, οι δραστηριότητες που αφορούσαν στον εξαγωγικό προσανατολισμό παραμερίστηκαν. Όμως, από το 1986, ξεκίνησε ένα νέο στάδιο ανάπτυξης, με σκοπό την προώθηση των εξαγωγών και την αύξηση του ξένου συναλλάγματος, σύμφωνα με το οποίο μέσα στο πλαίσιο των SEZs περιορίστηκαν οι επενδύσεις σε ξενοδοχεία, εστιατόρια και εμπορικά κέντρα και δόθηκε προτεραιότητα στη δημιουργία βιομηχανιών με εξαγωγικό προσανατολισμό.¹⁷⁶

Όσον αφορά στην προέλευση των ξένων επενδυτών στις SEZs, το 88% των επενδύσεων προέρχονταν από το Hong Kong και το Macau και το υπόλοιπο μοιραζόταν σχεδόν εξίσου από την Ιαπωνία, τη Νότια Αμερική, τη Νοτιοανατολική Ασία και τη

---

¹⁷⁵ Βλ. Κ., Wong, ό.π., σ.31

¹⁷⁶ Βλ. Κ., Wong, ό.π., σ.32

Δυτική Ευρώπη. Οι επενδύσεις κατά κύριο λόγο γίνονταν στον τομέα της μεταποίησης, σε έργα υποδομής, όπως δρόμοι, πάρκα, και στον τουρισμό, όπως ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, εστιατόρια και εμπορικά κέντρα.¹⁷⁷

Πίνακας 14.: Εξαγωγές των Ξένων Επιχειρήσεων

Έτος	Εξαγωγές FIEs	
	Σε δις US\$	Ως % των Συνολικών Εξαγωγών
1985	0,320	1,1
1986	0,480	1,6
1987	1,2	3,0
1988	2,46	5,2
1989	4,92	8,3
1990	7,8	12,5
1991	12,1	16,8

Πηγή: N. Lardy, «The Role of Foreign Trade and Investment in China's Economic Transformation», *The China Quarterly*, No.144, (1995), p.1066

4.3 Το αίτημα για τη δημοκρατικοποίηση του πολιτικού συστήματος και το επεισόδιο της Πλατείας Tien-an-men: 3-4 Ιουνίου 1989

Η υιοθέτηση της πολιτικής των «Ανοιχτών Θυρών», πέρα από τις αλλαγές που επέφερε στη δομή της οικονομίας, προκάλεσε ιδεολογική σύγχυση στην κινέζικη κοινωνία, καθώς αυτή ήρθε για πρώτη φορά σε επαφή με τη «δυτική» έννοια της δημοκρατίας και της ελευθερίας, ωθώντας την ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος να χαρακτηρίσει την εισβολή του δυτικού «αστικού φιλελευθερισμού» ως «πνευματική μόλυνση». Χαρακτηριστικό ως προς αυτό ήταν το ερώτημα που έθεσε ο αντιπρόεδρος της Ένωσης Συγγραφέων: «*Αν ο σοσιαλισμός της περιόδου 1953-76 υπό τον Μάο ήταν*

¹⁷⁷ Βλ. Κ., Wong, ό.π., p.30-31.

σωστός, τι είναι ο σοσιαλισμός της περιόδου 1979-86 υπό τον Teng; Είναι τελείως διαφορετικοί. Πως μπορεί και οι δύο να είναι σωστοί;»¹⁷⁸

Ήδη, λοιπόν, από το 1986, οι αντιδράσεις εντεινόνταν και τα αιτήματα για υπεροχή του νόμου, για πολιτικό πλουραλισμό, για ελευθερία του λόγου και του τύπου πλήθαιναν· δημοσιογράφοι, καθηγητές και διανοούμενοι έκαναν λόγο για την επιτακτική ανάγκη δημοκρατικοποίησης του πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, η μεγαλύτερη αναστάτωση στο κόμμα προκλήθηκε, το Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου, όταν εκατό χιλιάδες φοιτητές εγκατέλειψαν τα πανεπιστήμια και διαδήλωσαν στους δρόμους. Οι πιο συντηρητικοί ηγέτες πίεζαν για μια δυναμική καταστολή της διαμαρτυρίας ενώ, αντίθετα, ο Γενικός Γραμματέας Hu Yao-rang κράτησε μια πιο διαλλακτική στάση, αναφέροντας ότι «ο νεανικός ιδεαλισμός δεν θα πρέπει να φιμώνεται αλλά, να καθοδηγείται για εποικοδομητικούς σκοπούς»¹⁷⁹, θέση η οποία τον ανάγκασε να υποβάλλει την παραίτηση του.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, αυτό που απασχολούσε τους μεταρρυθμιστές, πέρα από την οικονομική ανάπτυξη, ήταν να δημιουργήσουν ένα θεωρητικό πλαίσιο που να τοποθετεί τις ενέργειες τους μέσα στα όρια του σοσιαλισμού και, ταυτόχρονα, να μην τις χαρακτηρίζει ως καπιταλιστικές ή μη-μαρξιστικές. Έτσι, σύμφωνα με τη νέα «θεωρία» που υιοθετήθηκε στο 13^ο Συνέδριο του Κόμματος (Οκτώβριος 1987), η κινέζικη κοινωνία ήταν «στο πρώτο στάδιο του σοσιαλισμού κατά τη διάρκεια του οποίου οι δυνάμεις της αγοράς, οι καπιταλιστικές τεχνικές και η μικτή οικονομία, η οποία χαρακτηρίζεται από ένα σύστημα πολύ-ιδιοκτησίας, είναι αποδεκτά».

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί το σχόλιο του Πρωθυπουργού Chao Tzu-yang που ακολούθησε: «Η οικοδόμηση του σοσιαλισμού με κινέζικα χαρακτηριστικά είναι ένα πείραμα, το οποίο πιθανώς να μην μπορούσε να προβλεφθεί από τους Ευρωπαίους

---

¹⁷⁸ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.880

¹⁷⁹ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.875

θεωρητικούς του 19^{ου} αιώνα. Δεν είμαστε στην κατάσταση που οραματίστηκαν οι ιδρυτές τους Μαρξισμού, στην οποία ο σοσιαλισμός χτίζεται στη βάση του ανεπτυγμένου καπιταλισμού, ούτε είμαστε στην ίδια κατάσταση με άλλες σοσιαλιστικές χώρες. Έτσι, δεν μπορούμε να ακολουθούμε τυφλά ότι λένε τα βιβλία [...]».¹⁸⁰

Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι η νέα αυτή θέση δεν έπεισε την κινέζικη κοινωνία, η οποία συνέχισε να διαμαρτύρεται και να απαιτεί τη δημοκρατικοποίηση του πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, η κατάσταση για τους πραγματιστές άρχισε να επιδεινώνεται όταν, με αφορμή το θάνατο του Hu Yao-pang και την επακόλουθη άρνηση της κυβέρνησης να «καθαρίσει» το όνομα του, τρεις φοιτητές συγκεντρώθηκαν για να διαμαρτυρηθούν, στις 22 Απριλίου 1989, στην Πλατεία Tien-an-men, λέγοντας χαρακτηριστικά: «*Να πως τα αιτήματα παρουσιάζονται στους αυτοκράτορες. Ποια εποχή είναι αυτή;*».¹⁸¹ Μέσα σε λίγες μέρες, στην πλατεία συγκεντρώθηκαν ένα εκατομμύριο φοιτητές, δημοσιογράφοι, καθηγητές, διανοούμενοι και καλλιτέχνες.

Με απόφαση της κυβέρνησης, στις 4 Ιουνίου, η διαμαρτυρία καταστάληκε βίαια από τον Λαϊκό Απελευθερωτικό στρατό. Δυτικές πηγές έκαναν λόγο για 3.000 νεκρούς και πάνω από 10.000 τραυματίες. Πολλοί έκαναν λόγο ότι στην Κίνα αναβίωσαν οι μέρες της «Αντι-δεξιάς Εκστρατείας» και της «Πολιτιστικής Επανάστασης», χαρακτηρίζοντας τον Teng Hsiao-p'ing ως «τύραννο» της δημοκρατίας και της ελευθερίας.¹⁸²

Ο Teng Hsiao-p'ing, λίγες μέρες μετά το συμβάν είπε σε μια ομάδα στρατιωτικών ότι «είναι απαραίτητο να σχηματίζεις την κοινή γνώμη σε μεγάλη κλίμακα και να κάνεις το λαό να καταλάβει τι πραγματικά συμβαίνει». Επίσημα, το κόμμα αρνήθηκε το γεγονός, λέγοντας ότι οι αναφορές των ξένων δημοσιογράφων βασίστηκαν σε ψευδείς πληροφορίες.¹⁸³

---

¹⁸⁰ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.892

¹⁸¹ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.925

¹⁸² Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.938

¹⁸³ Βλ. Im., C.Y., Hsü, *ό.π.*, σ.935-936

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ:

1992-2005: Η Άνοδος του Καπιταλισμού

Οι μεταρρυθμίσεις του «σοσιαλισμού της αγοράς», όπως ήδη αναφέρθηκε, κρίθηκαν από τον κινέζικο λαό στην Πλατεία Tien-an-men τον Ιούνιο του 1989. Όπως ήταν αναμενόμενο, ξέσπασε αναστάτωση στο εσωτερικό του κόμματος· η συντηρητική φράξια, ακόμα και αν έδωσε ένα τέλος με τη διατήρηση της ισχύος των «Τεσσάρων Αρχών»¹⁸⁴ σε κάθε είδους πολιτική μεταρρύθμιση που θα έθετε σε αμφισβήτηση τη δικτατορία του ΚΚΚ, ουσιαστικά ηττήθηκε, καθώς η τελική απόφαση βρισκόταν στα χέρια του νέου Πρωθυπουργού Chiang Zemin και έτσι ευνοούνταν η κυριαρχία των μεταρρυθμιστών.

Την ίδια περίοδο λάμβανε χώρα η πτώση του Τείχους του Βερολίνου, η ήττα του Σοβιετικού Πραξικοπήματος το Σεπτέμβρη του 1990, η τελική διάλυση της ΕΣΣΔ το 1991, η εισαγωγή των «θεραπειών σοκ» και η παλινόρθωση του καπιταλισμού στο πρώην «σοσιαλιστικό μπλοκ». Κάτω από αυτές τις συνθήκες, τον Ιανουάριο του 1992, ο Teng Hsiao-p'ing επισκέφθηκε την ειδική οικονομική ζώνη του Shenzhen, την οποία και θεωρούσε ως ένα παράδειγμα οικονομικών μεταρρυθμίσεων που θα έπρεπε να υιοθετηθεί, με σκοπό να προετοιμάσει το έδαφος για τις επερχόμενες μεταρρυθμίσεις. Συγκεκριμένα, ανέφερε ότι οι μεταρρυθμίσεις θα έπρεπε να προσανατολιστούν στη μεγαλύτερη φιλελευθεροποίηση της αγοράς και την επέκταση της πολιτικής των «Ανοιχτών Θυρών». Επίσης, πρόσθεσε ότι οι νέες μεταρρυθμίσεις θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν σοσιαλιστικές ή καπιταλιστικές, καθώς «ο σοσιαλισμός μπορεί να

---

¹⁸⁴ Η σοσιαλιστική γραμμή, η δικτατορία του προλεταριάτου, η ηγεσία του ΚΚΚ, ο Μαρξισμός-Λενινισμός και η Σκέψη του Μάο.

υιοθετήσει κάποια στοιχεία του καπιταλισμού και ο καπιταλισμός μπορεί να έχει σοσιαλιστικά στοιχεία». ¹⁸⁵

Η εποχή του νέου κύματος των μεταρρυθμίσεων ξεκίνησε επίσημα τον Οκτώβρη του 1992 με τη σύγκλιση του 14^{ου} Συνεδρίου του ΚΚΚ, στο οποίο υιοθετήθηκε ο στόχος της εγκαθίδρυσης μιας «σοσιαλιστικής οικονομίας της αγοράς», ενισχύοντας το βαθμό φιλελευθεροποίησης του οικονομικού συστήματος μέσα στα πλαίσια πάντα του ισχυρού μονοκομματικού κράτους.

5.1 Η Κίνα στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ)

Το 1995, η Κίνα αποτελούσε τον έκτο μεγαλύτερο εξαγωγέα και τον έβδομο μεγαλύτερο εισαγωγέα προϊόντων στον κόσμο, κατέχοντας το 4% και 3,4% των παγκόσμιων εξαγωγών και εισαγωγών, αντίστοιχα. Ωστόσο, ένας από τους βασικούς της στόχους ήταν να ενταχθεί στον ΠΟΕ και έτσι, το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, η χώρα κατέθεσε αίτηση για την προσχώρηση της στον οργανισμό, η οποία και πραγματοποιήθηκε μετά από πολλές διαπραγματεύσεις το 2001. ¹⁸⁶

Ήδη, με την πολιτική που είχε ακολουθηθεί τη δεκαετία του '80 και που είχε οδηγήσει στο βαθμιαίο περιορισμό του κρατικού ελέγχου στις οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές και στη μείωση των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών, είχαν τεθεί εν μέρει τα θεμέλια για τη συμμετοχή της Κίνας στο πολυμερές εμπορικό σύστημα. Ωστόσο, παρά την πρόοδο που σημείωσε και παρά τις διμερείς εμπορικές συμφωνίες, η είσοδος της στον ΠΟΕ καθυστερούσε. ¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ Βλ. Z. Suisheng «Deng Xiaoping's Southern Tour: Elite Politics in Post-Tiananmen China», *Asian Survey*, Vol. 33, No. 8, (1993), p.746

¹⁸⁶ Η πρώτη αίτηση είχε κατατεθεί το 1986 στη GATT, την οποία διαδέχτηκε ο ΠΟΕ το 1995. Οι διαπραγματεύσεις τότε δεν ευόδωσαν εξαιτίας κυρίως των μακροοικονομικών ανισοροπιών και του επεισοδίου της Πλατείας Tien-an-men.

¹⁸⁷ Βλ. M. Eglin, «China's Entry into the WTO with a Little Help from the EU», *International Affairs*, Vol. 73, No. 3, (1997), p.489-490

Ο κύριος λόγος αυτής της καθυστέρησης εντοπίζεται στην αντίδραση των ΗΠΑ, οι οποίες συνέδεαν το αίτημα ένταξης της Κίνας με πολιτικούς και οικονομικούς όρους. Αναλυτικότερα, οι ΗΠΑ, από τη μια, απαιτούσαν τον εκδημοκρατισμό του πολιτικού συστήματος και το σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων και, από την άλλη, την ταχύτερη φιλελευθεροποίηση του εξωτερικού εμπορίου, τη μείωση του εσωτερικού κρατικού παρεμβατισμού, το άνοιγμα των μονοπωλιακών αγορών και τη δημιουργία ενός καταλληλότερου νομοθετικού πλαισίου. Επίσης, σταθερή ήταν η άρνηση των ΗΠΑ να αποδεχτούν το αίτημα της Κίνας για την αναγνώριση της ως αναπτυσσόμενη χώρα, γεγονός που σήμαινε την παραχώρηση ενός καθεστώτος προνομιακής μεταχείρισης με μακροχρόνιες περιόδους για την προσαρμογή του εξωτερικού εμπορίου στις αρχές του ΠΟΕ.

Αντίθετα, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν στεκόταν σε θέματα μεταβολής του πολιτικού συστήματος αλλά, ηπιότερα από τις ΗΠΑ, επιθυμούσε την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση του εμπορικού καθεστώτος της Κίνας και, παράλληλα, τασσόταν υπέρ της ένταξης της με μια μεταβατική περίοδο προσαρμογής.¹⁸⁸

Γενικότερα, η άμεση ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ και η σταδιακή μετεξέλιξη της σε πλήρες μέλος ήταν καθοριστική σημασίας, καθώς θα άνοιγε το δρόμο για την προώθηση βαθύτερων μεταρρυθμίσεων στον εσωτερικό τομέα της οικονομίας αλλά, κυρίως θα έδινε ώθηση στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη μέσω της επέκτασης του εξωτερικού εμπορίου και της προσέλκυσης περισσότερων άμεσων ξένων επενδύσεων, όπως θα φανεί και στη συνέχεια. Συγκεκριμένα, οι Κινέζοι παραγωγοί αγαθών και υπηρεσιών θα μπορούσαν να επωφεληθούν από το περαιτέρω άνοιγμα των αγορών των χωρών-μελών του ΠΟΕ, καθώς και από τον περιορισμό της εφαρμογής μη δασμολογικών εμπορικών εμποδίων και μέτρων εμπορικής αμύνης (π.χ. μέτρων αντιντάμπινγκ). Επιπρόσθετα, η

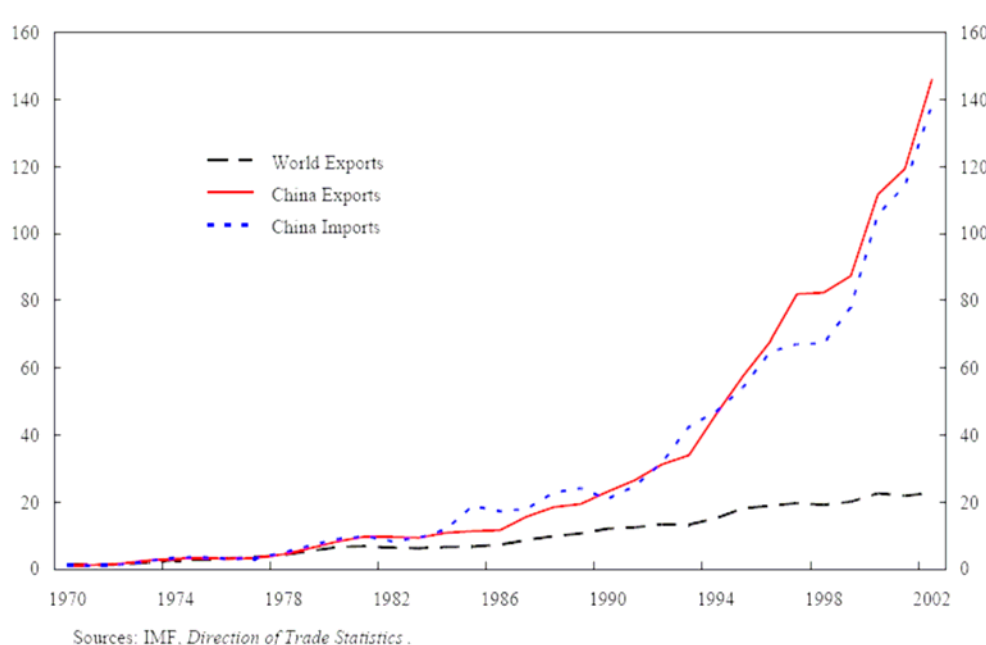
¹⁸⁸ Βλ. M. Eglin, ό.π., p.496-497.

αποδοχή από την πλευρά τις Κίνας των βασικών αρχών του ΠΟΕ –η αρχή της μη διάκρισης, της εθνικής μεταχείρισης- θα αύξανε τις δυνατότητες άμεσων επενδύσεων σε αυτή, καθώς θα παρείχε την αναγκαία ασφάλεια που χρειάζονται οι ξένες επιχειρήσεις.¹⁸⁹

5.2 Έκρηξη Εξαγωγών

Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις της Κίνας και το άνοιγμα της προς τον έξω κόσμο συντέλεσαν στη ραγδαία ανάπτυξη της και στην ολοένα αυξανόμενη συμμετοχή της στο διεθνές εμπόριο, όπως φαίνεται από το διάγραμμα 1. Σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία, την περίοδο 1984-1995, το πραγματικό ΑΕΠ αυξανόταν ετησίως κατά μέσο όρο 10,2%, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα μια εκρηκτική άνοδο των εξαγωγών, η οποία σε συνδυασμό με την υποτίμηση του γιuan,¹⁹⁰ ώθησε το λόγο του εξωτερικού εμπορίου προς το ΑΕΠ από 17% το 1984 σε 44% το 1994.¹⁹¹

Διάγραμμα 1.: Ανάπτυξη του Εμπορίου, 1970-2002 (1970=1)

¹⁸⁹ Βλ. Αγ. Κότιος, «Η Κίνα στην Παγκόσμια Οικονομία», (1997), σ.7
<http://www.idec.gr/iier/new/kotios.htm>.

¹⁹⁰ Την 1^η Ιανουαρίου 1994, το γιuan υποτιμήθηκε έναντι του δολαρίου από 5,8 σε 8,28 δολάρια.

¹⁹¹ Βλ. B. Naughton, ό.π., p.273

Πίνακας 15.: Μερίδιο στις Παγκόσμιες Εξαγωγές (%)

	1970	1980	1990	2000	2002	2003
Κίνα	--	1,0	1,9	3,9	5,1	5,8
Γερμανία	12,1	10,5	12,1	8,6	9,4	9,2
Ιαπωνία	6,7	7,1	8,5	7,5	6,5	6,4
Κορέα	0,3	1,0	2,0	2,7	2,5	2,5
ΝΙΕs	1,7	3,2	8,1	10,4	9,7	8,8
ΗΠΑ	15,3	12,0	11,6	12,1	10,8	10,4

Πηγή: IMF, *Direction of Trade Statistics*

ΝΙΕs: Newly Industrialized Economies, including Hong Kong SAR, Singapore, Taiwan

Οι μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν την προηγούμενη δεκαετία, έθεσαν τα θεμέλια για την έκρηξη των εξαγωγών που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια, γεγονός που οδήγησε πολλούς επιστήμονες στο συμπέρασμα ότι η Κίνα αποτελεί ακόμα ένα παράδειγμα ανάπτυξης βασισμένης στις εξαγωγές, όπως συνέβη και σε άλλες Ασιατικές χώρες. Αν και αυτή η αντίληψη δεν είναι λανθασμένη, ωστόσο αγνοεί το ξεχωριστό χαρακτηριστικό της κινέζικης διαδικασίας: η επιτυχία των εξαγωγών οφείλεται στην υιοθέτηση ενός διπλού καθεστώτος εμπορίου. Το ένα αφορούσε αποκλειστικά στις ξένες επιχειρήσεις και στόχευε στην προώθηση των εξαγωγών και το άλλο αναφερόταν στις εγχώριες και εστίαζε στον περιορισμό των εισαγωγών. Ωστόσο, οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στο εμπόριο που διεξήγαγαν οι ξένοι επενδυτές (αξίζει να αναφερθεί ότι το 1996, δόθηκε άδεια να απασχοληθούν με το εμπόριο σε 260.000 ξένες επιχειρήσεις και μόλις σε 10.000 κινέζικες), το οποίο και φιλελευθεροποιήθηκε πιο γρήγορα και σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με το εγχώριο καθεστώς.¹⁹²

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στο «καθεστώς» προώθησης των εξαγωγών, ενώ ήταν πλήρως ανοιχτό στον έξω κόσμο και λειτουργούσε με ελάχιστους περιορισμούς (μετά την αρχική διαδικασία έγκρισης εισόδου), η συμμετοχή στην πλειοψηφία των εγχώριων

¹⁹² Βλ. B. Naughton, ό.π., p.297-298

επιχειρήσεων αποκλειόταν. Η πρώτη, λοιπόν, κίνηση ήταν να δημιουργηθεί ένα κατάλληλο νομικό πλαίσιο που να ορίζει τους κανονισμούς για τη λειτουργία των ξένων επιχειρήσεων και να συμπεριλαμβάνει τα προνόμια και τα κίνητρα που παραχωρούνταν σε αυτές, προκειμένου να ενθαρρυνθούν οι ξένοι επενδυτές να ιδρύσουν επιχειρήσεις στην Κίνα με εξαγωγικό προσανατολισμό.(βλ. §5.3.1).

Η δεύτερη πολιτική ήταν η υιοθέτηση ενός προγράμματος για την εξέλιξη των εξαγωγών («export processing program»), σύμφωνα με το οποίο οι εισροές που απαιτούνταν για την παραγωγή των εξαγωγικών προϊόντων μπορούσαν να εισαχθούν χωρίς δασμούς, με ελάχιστη διοικητική παρέμβαση. Αυτή η πολιτική, η οποία ακολουθείται μέχρι σήμερα, έχει δυο διαφορετικές μορφές. Η πρώτη μορφή αναφέρεται στη διαδικασία όπου η ξένη επιχείρηση, εγκατεστημένη συνήθως στο Hong Kong, στέλνει τις πρώτες ύλες στις κινέζικες επιχειρήσεις για περαιτέρω επεξεργασία ή συναρμολόγηση και για επακόλουθη εξαγωγή. Οι ξένες επιχειρήσεις διατηρούν την ιδιοκτησία και πληρώνουν μια αμοιβή στην κινέζικη επιχείρηση. Το εργοστάσιο στην Κίνα διατηρεί έναν παθητικό ρόλο, καθώς πρέπει να ακολουθεί τις οδηγίες που του δίνει η ξένη επιχείρηση. Ο δεύτερος τύπος αναφέρεται στην περίπτωση όπου η ξένη επιχείρηση εισάγει τις πρώτες ύλες και είναι υπεύθυνη για την παραγωγική διαδικασία και τη διεξαγωγή του εμπορίου.¹⁹³

Η συνεισφορά λοιπόν των ξένων επιχειρήσεων στη διεξαγωγή του εμπορίου είναι σημαντική, καθώς αυτή ανέρχεται σήμερα στο 45%. Ωστόσο, το υπόλοιπο εμπόριο διεξάγεται από κινέζικες επιχειρήσεις («foreign trade companies» FTCs), οι οποίες είναι στην πλειοψηφία τους κρατικής ιδιοκτησίας και η πολιτική που ακολουθείται στοχεύει στον περιορισμό των εισαγωγών.

---

¹⁹³ Βλ. B. Naughton, ό.π., p.299-300.

Πίνακας 16.: Συνολικές Εξαγωγές και Ποσοστό Συμμετοχής των Ξένων Επιχειρήσεων (σε US\$ δις)

Έτος	Συνολικές Εξαγωγές	Ξένες Επιχειρήσεις	
		Εξαγωγές	Ποσοστό Συμμετοχής
1990	62,1	7,8	12,6
1991	71,9	12,0	16,8
1992	85,0	17,4	20,4
1993	98,0	25,2	25,8
1994	121,0	34,7	28,7
1995	148,8	46,9	31,5
1996	158,4	66,5	42,0

Πηγή: B. Naughton, «China's Emergence and Prospects as a Trading Nation», *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 1996, No.2 (1996), p.299

Πριν τις μεταρρυθμίσεις αυτής της δεκαετίας, το εμπόριο μονοπωλούνταν από ορισμένες εθνικές εταιρείες, οι οποίες ήταν εγκατεστημένες σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπως στο Πεκίνο και τη Shanghai, προμηθεύονταν τα προϊόντα από τις TVEs, SOEs και από ορισμένες ιδιωτικές επιχειρήσεις και στη συνέχεια τα εξήγαγαν. Από τις αρχές όμως της δεκαετίας του '90, τα μονοπώλια διαλύθηκαν, δημιουργήθηκαν περισσότερες εταιρείες, αυξήθηκε ο ανταγωνισμός ανάμεσα τους και άλλαξαν τα κίνητρα τους. Αυτό σε συνδυασμό με την υποτίμηση του νομίσματος και τη θεσμοθέτηση της επιστροφής του φόρου προστιθέμενης αξίας από το κράτος ως κίνητρο στις αρχές του 1994, έδωσε μεγάλη ώθηση στις εξαγωγές, καθώς τώρα όλο και περισσότερες FTCs, υποκινημένες από το κέρδος, προωθούσαν αποτελεσματικότερα το εμπόριο.

Αντίθετα, όμως, όσον αφορά στις εισαγωγές, η διαδικασία της φιλελευθεροποίησης ήταν πολύ πιο αργή, καθώς εξακολουθούσαν να υπάρχουν μονοπωλιακά στοιχεία και περιορισμένος ανταγωνισμός.¹⁹⁴ Συγκεκριμένα, μόνο ορισμένες FTCs ήταν εξουσιοδοτημένες να εισάγουν προϊόντα για πώληση στην εγχώρια αγορά και οι υπόλοιπες, που είχαν το δικαίωμα να εμπορεύονται, μπορούσαν να εισάγουν μόνο εισροές απαραίτητες για την παραγωγική διαδικασία. Με αυτή την έννοια, η θέση τους

¹⁹⁴ Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1993, το 30% των συνολικών εισαγωγών πραγματοποιήθηκε μόνο από πέντε εθνικές FTCs.

ήταν παρόμοια με αυτή των ξένων που περιγράφηκε παραπάνω, αν και ήταν πιο περιορισμένες, καθώς οι δραστηριότητες τους μπορούσαν να κινηθούν μέσα σε ένα συγκεκριμένο πεδίο προϊόντων, συχνά περιορίζονταν σε μια καθορισμένη περιοχή και δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν κάποιες κατηγορίες πελατών.¹⁹⁵

Επίσης, οι δασμοί ήταν πολύ υψηλοί και τα μη δασμολογικά εμπόδια σημαντικά. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με μια μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας, οι δασμοί στην Κίνα κινούνταν στα ίδια επίπεδα με αυτά άλλων αναπτυσσόμενων χωρών υψηλού προστατευτισμού (π.χ της Βραζιλίας). Επιπλέον, το 1992, το 51,4% των εισαγωγών υπόκεινταν τουλάχιστον σε ένα από τα τέσσερα μη δασμολογικά εμπόδια: υποχρεωτικό σχεδιασμό εισαγωγών, συγκεκριμένη ποσότητα, άδειες και ένα ξεχωριστό σύστημα ελέγχου στις εισαγωγές μηχανικού εξοπλισμού.¹⁹⁶

Ωστόσο, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 17, από τις αρχές τις δεκαετίας του '90, μέσα στο πλαίσιο της εισόδου στον ΠΟΕ, η Κίνα προχώρησε σε αξιοσημείωτες μειώσεις των δασμών και σε περιορισμό των μη δασμολογικών εμποδίων. Επίσης, μέσα στο 2005, οι δασμοί μειώθηκαν και άλλο φτάνοντας το 10%, και σύμφωνα με τις οδηγίες του ΠΟΕ, η Κίνα συμφώνησε το εμπορικό της καθεστώς να βασίζεται αποκλειστικά στους δασμούς και να απομακρύνει πλήρως τα μη δασμολογικά εμπόδια.¹⁹⁷

Πίνακας 17.: Δασμοί 1988-2004

Έτος	1988	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2000	2001	2002	2004
Δασμοί	43,7	44,1	42,9	39,9	36,3	35,2	23,6	17,6	17,5	16,4	15,3	12,3	10,4

Πηγή: International Monetary Fund, *China: International Trade and WTO Accession*, March 2004, p.18.

¹⁹⁵ Βλ. B. Naughton, ό.π., p.305

¹⁹⁶ Βλ. B. Naughton, ό.π., p.304

¹⁹⁷ International Monetary Fund, *China: International Trade and WTO Accession*, March 2004, p.7. available at www.imf.org/external/pubs/ft/2004/cr04351.pdf

Παράλληλα, όμως με την αύξηση του εξωτερικού εμπορίου της Κίνας την τελευταία δεκαετία, σημειώθηκε αλλαγή και στις περιοχές όπου αυτό διεξάγεται. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει και από τον ακόλουθο πίνακα, ενώ την πρώτη δεκαετία των μεταρρυθμίσεων, οι εισαγωγές προέρχονταν κυρίως από την Ιαπωνία και ακολουθούσαν οι ΗΠΑ, η εικόνα αλλάζει τα τελευταία χρόνια, τοποθετώντας στην πρώτη θέση την Ασία και τις ΗΠΑ στην τελευταία, παρουσιάζοντας μια πτώση στη συνεισφορά της στις συνολικές κινέζικες εισαγωγές περίπου κατά 60%.¹⁹⁸ Αντίθετα, από την πλευρά των εξαγωγών, η κατάσταση αντιστρέφεται, αφού τα προϊόντα της Κίνας απορροφούνται κυρίως, με τη σειρά που αναφέρονται, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις ΗΠΑ και την Ασία.¹⁹⁹

Πίνακας 18.: Πηγές Εισαγωγών (ως % των συνολικών εισαγωγών της Κίνας)

	1980	1990	1995	2000	2002	2003
Ασία	15,0	41,0	47,1	50,6	53,1	54,9
ASEAN	3,4	5,6	7,4	9,8	10,4	10,5
Ιαπωνία	26,5	14,2	21,9	18,4	18,1	17,7
Κορέα	--	0,4	7,8	10,3	9,7	9,5
Ταϊβάν	--	--	11,2	11,3	12,9	11,6
Ε.Ε	15,8	17,9	16,1	13,7	13,1	12,0
ΗΠΑ	19,6	12,2	12,2	9,9	9,2	8,5

Πηγή: IMF, *Direction of Trade Statistics*
 ASEAN: Association of Southeast Asian Nations

Έτσι, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 19, ενώ το συνολικό εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας παρέμεινε πλεονασματικό, οι προαναφερθείσες αλλαγές οδήγησαν σε σημαντικές μεταβολές τα διμερή εμπορικά ισοζύγια. Συγκεκριμένα, το πλεόνασμα από το εμπόριο με τις ΗΠΑ και την Ε.Ε αυξήθηκε σημαντικά από το 1997 ως το 2003, αλλά αντισταθμίστηκε από το συνεχώς αυξανόμενο έλλειμμα που παρουσίασε το ισοζύγιο με την Ασία.

¹⁹⁸ Όπως θα αναφερθεί και στη συνέχεια, το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Κίνα είναι ελλειμματικό και για αυτό η τελευταία δέχεται συνεχώς πιέσεις για ανατίμηση του νομίσματος.

¹⁹⁹ International Monetary Fund, *China: International Trade...*, ό.π., , p.6.

Πίνακας 19.: Διμερές Εμπορικό Ισοζύγιο Κίνας (σε US\$ δις)

	Κίνα		
	1997	2002	2003
ΗΠΑ	16	43	55
Ε.Ε	5	10	18
Ιαπωνία	3	-5	-14
Κορέα	-6	-13	-21
Taiwan Province of China	-13	-31	-37
Hong Kong SAR	37	48	61
ASEAN	0	-8	-15
Άλλες	-1	-13	-22
Σύνολο	40	30	25

Πηγή: IMF, *Direction of Trade Statistics*

Παράλληλα, όμως, με τις παραπάνω μεταρρυθμίσεις και την ποσοτική ανάπτυξη του εμπορίου, σημειώθηκε και αλλαγή στη σύνθεση των εμπορευμάτων. Σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία όπου οι εξαγωγές επικεντρώνονταν σε προϊόντα του πρωτογενούς τομέα, από το 1995, ο κύριος όγκος των εξαγωγικών εμπορευμάτων (το 54%) ήταν εντάσεως εργασίας της ελαφριάς μεταποίησης, κυρίως υφάσματα, ενδύματα, υποδήματα και παιχνίδια. Τα τελευταία χρόνια, η Κίνα παρουσιάζει σημαντικές εξαγωγές και σε πιο σύνθετα ηλεκτρονικά (τηλεπικοινωνίες, συστήματα ήχου και διάφορες ηλεκτρικές μηχανές) και σε έπιπλα.²⁰⁰

Όσον αφορά στις εισαγωγές, συνεχίζουν να εστιάζουν σε προϊόντα εντάσεως κεφαλαίου και τεχνολογίας. Αξιοσημείωτο όμως είναι το γεγονός ότι, από τα τέλη της δεκαετίας του '90, περίπου το 50% των εισαγόμενων προϊόντων που προορίζονται για περαιτέρω επεξεργασία ενσωματώνεται στις εξαγωγές. Συγκεκριμένα, η Κίνα, καθώς έχει μετατραπεί σε τοποθεσία συναρμολόγησης υψηλής τεχνολογίας ηλεκτρονικών, εισάγει εξαρτήματα υψηλής τεχνολογίας και τα τελικά προϊόντα που προκύπτουν και τα

²⁰⁰ Βλ. B. Naughton, ό.π., p.308

εξάγει είναι ουσιαστικά εντάσεως εργασίας. Η αυξανόμενη σημασία αυτών των προϊόντων ως μέρος του εξωτερικού εμπορίου αντανακλάται στην αγορά των ΗΠΑ, όπου οι εισαγωγές τέτοιου είδους προϊόντων από την Κίνα αυξήθηκαν μέσα σε δυο χρόνια κατά 40%.²⁰¹

5.3 Επενδύσεις

5.3.1 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Κίνα

Μετά την έναρξη της δεύτερης φάσης των μεταρρυθμίσεων (Οκτώβρης 1992), η ροή των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Κίνα παρουσίασε εκρηκτική αύξηση, ξεπερνώντας την αξία των επενδύσεων των τελευταίων δεκαπέντε χρόνων συνολικά. Ύστερα από μια μικρή κάμψη που παρουσίασε κατά τη διάρκεια της Ασιατικής Κρίσης, μετά την είσοδο της στον ΠΟΕ, οι ΑΞΕ άγγιξαν τα US\$52,7 δις, μετατρέποντας την στο δεύτερο μεγαλύτερο αποδέκτη άμεσων ξένων επενδύσεων στον κόσμο μετά τις ΗΠΑ και στον πρώτο ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Πολλοί οικονομικοί αναλυτές μάλιστα, προβλέπουν ότι οι ΑΞΕ θα διπλασιαστούν και θα φτάνουν τα US\$100δις κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια του 11^{ου} Πενταετούς Προγράμματος (2006-2010).

Πίνακας 20.: Ροή FDI και αύξηση GDP (μέσος όρος)

FDI	1984-89	1990s	1990-94	1995-99
Σε δις US\$	2,3	28,3	16,1	40,6
Ως % του GDP	0,7	4,4	3,7	4,7
Ως % των FDI στις αναπτυσσόμενες χώρες	12,7	24,3	27,1	23,3
Ετήσια αύξηση GDP	9,7	10,1	12,2	8,3

Πηγή: IMF, *Foreign Direct Investment in China: Some Lessons for Other Countries*, February 2002, p.4

²⁰¹ Βλ. N. Lardy, «Trade Liberalization and Its Role in Chinese Economic Growth», *Prepared for IMF*, (2003), p.9

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90 όπου και ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για την είσοδο στον ΠΟΕ, η Κίνα διατηρούσε σχετικά κλειστή και προστατευμένη την εσωτερική της αγορά και παράλληλα είχε υιοθετήσει ένα πιο ελεύθερο καθεστώς για την προώθηση των εξαγωγών. Ωστόσο, η κινέζικη ηγεσία, έχοντας ήδη θέσει ισχυρά θεμέλια από την προηγούμενη δεκαετία και αντιλαμβανόμενη πλέον τα οφέλη που απορρέουν από την αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων για την ανάπτυξη της οικονομίας, προσπάθησε να δημιουργήσει ένα καταλληλότερο και σαφέστερο νομικό πλαίσιο για τη διευκόλυνση και τη ρύθμιση των ΑΞΕ και να ανοίξει περισσότερο την εσωτερική της αγορά, έτσι ώστε να γίνει πιο προσιτή στους ξένους επενδυτές.

Μέσω λοιπόν, των νέων μεταρρυθμίσεων, οι άμεσες ξένες επενδύσεις παίρνουν δυο μορφές. Η πρώτη περιλαμβάνει τις ξένες επιχειρήσεις, οι οποίες παράγουν αποκλειστικά για την εσωτερική αγορά. Ενώ, την προηγούμενη δεκαετία, η συνεισφορά των ξένων επιχειρήσεων στην παραγωγή του συνολικού προϊόντος ήταν μόλις 2%, το οποίο και προοριζόταν εξ ολοκλήρου για εξαγωγές, το 1995 έφτασε το 8,5%, επιτρέποντας στις ξένες επιχειρήσεις να διαθέσουν μεγάλο μέρος αυτού στην εγχώρια αγορά. Το βασικό κίνητρο για την προσέλκυση τέτοιου είδους επενδύσεων, ήταν ότι οι ξένοι επενδυτές, από τη στιγμή που εισέρχονταν στην αγορά, απολάμβαναν την ίδια μεταχείριση και τους παρεχόταν η ίδια προστασία με τις εγχώριες. Από την πλευρά των επενδυτών τώρα, οι πιο καθοριστικοί παράγοντες προσέλκυσης τους αποτελούσαν το μέγεθος της κινέζικης αγοράς και οι δυνατότητες που τους παρείχε για περαιτέρω ανάπτυξη στο μέλλον.²⁰²

Ωστόσο, παρά το άνοιγμα της εσωτερικής αγοράς, οι άμεσες ξένες επενδύσεις που κυριαρχούν είναι αυτές που έχουν καθαρά εξαγωγικό προσανατολισμό, αποτελώντας τα 2/3 των συνολικών ΑΞΕ. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, η Κίνα αποσκοπούσε στην ταχεία ανάπτυξη του εξωτερικού της εμπορίου και επειδή οι επενδύσεις μπορούσαν άμεσα να

---

²⁰² Βλ. B. Naughton, ό.π., σ.288

προωθήσουν αυτό το στόχο, η κυβέρνηση με τις πολιτικές που ακολούθησε και τα κίνητρα που έδωσε, προσπάθησε να κατευθύνει τις ΑΞΕ να επικεντρωθούν στην εγκαθίδρυση εξαγωγικών βιομηχανιών, στην προσέλκυση τεχνολογίας αλλά και στην απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης.²⁰³

Συγκεκριμένα, για την προσέλκυση ξένου κεφαλαίου, την προηγούμενη δεκαετία (βλ. σελ.91), είχαν δημιουργηθεί τέσσερις «Ειδικές Ζώνες Εμπορίου» (SEZs) και δεκατέσσερις «Ανοιχτές Παραλιακές Πόλεις» (OCCs). Από το 1990, μέσα στο πλαίσιο των OCCs, δημιουργήθηκαν οι λεγόμενες «Οικονομικές και Τεχνολογικές Ζώνες» («Economic and Technology Development Zones», ETDZs) με σκοπό την απόκτηση υψηλής τεχνολογίας. Τα κύρια κίνητρα που παραχώρησε η ηγεσία προκειμένου να προσελκύσει τους ξένους επενδυτές σε αυτές τις ζώνες και να προωθηθεί το εξωτερικό εμπόριο, εστιάζονταν κυρίως στις φορολογικές ελαφρύνσεις και γενικότερα στην προνομιακή μεταχείριση που απολάμβαναν.²⁰⁴

Αναλυτικότερα, όλες οι ξένες επιχειρήσεις που απασχολούνταν άμεσα με το εξωτερικό εμπόριο δεν ήταν υποχρεωμένες, όπως οι εγχώριες, να προμηθεύονται τις αναγκαίες εισροές από τις κρατικές επιχειρήσεις, αλλά μπορούσαν να τις εισάγουν χωρίς να επιβαρύνονται με δασμούς. Όσον αφορά στις φορολογικές ελαφρύνσεις, ενώ για όλες τις κινέζικες επιχειρήσεις, ο φόρος εισοδήματος ανερχόταν στο 33%, οι ξένες πλήρωναν μόλις 15% ή 24%, ανάλογα με τη ζώνη που ήταν εγκατεστημένες. Ακόμα, σύμφωνα με τους κανονισμούς που υιοθέτησε το Κρατικό Συμβούλιο, γνωστοί ως «22 Άρθρα», όσες επιχειρήσεις εξήγαγαν το 70% της παραγωγής τους, χαρακτηρίζονταν ως «εξαγωγικά προσανατολισμένες» και δικαιούνταν 50% επιπλέον μείωση στο φόρο εισοδήματος. Αντίστοιχα, όσες επιχειρήσεις πληρούσαν τις προϋποθέσεις, ώστε να χαρακτηριστούν «τεχνολογικές», δεν πλήρωναν φόρους τα τρία πρώτα χρόνια της κερδοφόρας

---

²⁰³ Βλ. P. Potter, ό.π., σ 166

²⁰⁴ Βλ. P. Potter, ό.π., σ 166

λειτουργίας τους. Επιπρόσθετα, οι επιχειρήσεις και των δυο κατηγοριών απαλλάσσονταν από την πληρωμή του παρακρατούμενου φόρου στα κέρδη και απολάμβαναν μια σειρά από πρόσθετα οφέλη, όπως για παράδειγμα, δικαιούνταν να λαμβάνουν κρατική επιδότηση για την πληρωμή των αμοιβών του προσωπικού, έπαιρναν δάνεια με ευνοϊκότερους όρους κτλ.²⁰⁵

Εκτός όμως από τα παραπάνω κίνητρα που δόθηκαν από την πλευρά της ηγεσίας, υπήρχαν και άλλοι παράγοντες που επέδρασαν θετικά στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων και είχαν να κάνουν κυρίως με τα οικονομικά πλεονεκτήματα της Κίνας. Συγκεκριμένα, οι επενδυτές μπορούν να επωφεληθούν από την άφθονη προσφορά φτηνής εργατικής δύναμης και τη φυσική υποδομή, η οποία διευκόλυνε τη ροή των προϊόντων, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν ένα χαμηλότερο κόστος παραγωγής, σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη χώρα της περιοχής. Επίσης εμπειρικές μελέτες έδειξαν ότι η ροή των επενδύσεων μπορεί να επηρεαστεί θετικά από τις «αποδόσεις κλίμακας», με την έννοια ότι όσο αυξάνεται η ποσότητα των επενδύσεων, τόσο αυξάνεται η εμπιστοσύνη και η πρόθεση και άλλων να επενδύσουν.²⁰⁶

Παρόλα, όμως τα κίνητρα και τις προσπάθειες για την προσέλκυση ξένων επενδυτών, η αποδοχή και η κατεύθυνση των επενδυτικών έργων συνεπαγόταν κάποια μορφή κρατικού ελέγχου. Συγκεκριμένα, η διαδικασία για την έγκριση ενός έργου συνοψίζεται στα εξής: πριν ξεκινήσουν οι επίσημες διαπραγματεύσεις, έπρεπε να εγκριθεί από το ΚΚΚ, έπειτα, το συμβόλαιο και τα άρθρα που όριζαν το αντικείμενο της δραστηριότητας και τους όρους διεξαγωγής έπρεπε να εγκριθεί από το Υπουργείο Εξωτερικού Εμπορίου και Οικονομικών Επιχειρήσεων, για να λάβει τελικά την άδεια από την Κρατική Διαχείριση της Βιομηχανίας και της Αγοράς.²⁰⁷

---

²⁰⁵ Βλ. B. Naughton, ό.π., σ.301

²⁰⁶ Βλ. International Monetary Fund, *Foreign Direct Investment in China: Some Lessons for Other Countries*, February 2002, p.9-10. [www.imf.org]

²⁰⁷ Βλ. P. Potter, ό.π., σ 171

Τα έργα που εγκρίνονταν πιο εύκολα ήταν όσα προσανατολιζόνταν, όπως αναφέρθηκε, στο εξαγωγικό εμπόριο και την απόκτηση τεχνολογίας. Συγκεκριμένα, με την ψήφιση της «Προσωρινής Διάταξης για την Καθοδήγηση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων» το 1997, οι άμεσες ξένες επενδύσεις ταξινομήθηκαν στις εξής τέσσερις κατηγορίες: ενθαρρυμένες, επιτρεπόμενες, περιορισμένες και απαγορευμένες. Σε γενικές γραμμές, οι κανονισμοί αυτοί στόχευαν να ενθαρρύνουν και να επιτρέψουν τα έργα που εισήγαγαν νέα και υψηλή τεχνολογία, επέκτειναν την εξαγωγική ικανότητα και που αύξαναν την ποιότητα των προϊόντων. Αντίθετα, τα περιορισμένα και απαγορευμένα ήταν έργα που αφορούσαν σε συγκεκριμένους τομείς και τα οποία μπορούσαν να βλάψουν την εγχώρια παραγωγή και τα κρατικά μονοπώλια και να απειλήσουν την εθνική ασφάλεια.²⁰⁸

Ωστόσο, μετά την είσοδο της στον ΠΟΕ, η Κίνα αναγκάστηκε να φιλελευθεροποιήσει περαιτέρω το επενδυτικό καθεστώς, καθώς αναγκάστηκε να ακολουθήσει την πολιτική της ομοιογενούς μεταχείρισης των ξένων και των εγχώριων επιχειρήσεων, να αναγνωρίσει τα πνευματικά δικαιώματα ιδιοκτησίας, να περιορίσει τους περιορισμούς στις άμεσες ξένες επενδύσεις, να επεκτείνει την ελευθερία εισόδου στην αγορά και να επιτρέψει την είσοδο ξένων επιχειρήσεων στον τομέα των υπηρεσιών.

Γενικότερα, η Κίνα επωφελήθηκε σε πολλούς τομείς από τη μεγάλη ροή των άμεσων ξένων επενδύσεων, η οποία εκτιμάται ότι συνεισφέρει κατά 0,4% στην ετήσια αύξηση του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, το μερίδιο της Κίνας στη διεξαγωγή του παγκόσμιου εμπορίου τετραπλασιάστηκε από το 1978 ως το 1999 (από 0,9% σε 3,7%), γεγονός που δεν έχει σημειωθεί από καμία άλλη χώρα. Οι ξένες επιχειρήσεις έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο σε αυτό το επίτευγμα, καθώς το 45% των εξαγωγικών προϊόντων παράγεται από αυτές. Επίσης, όσον αφορά στην εσωτερική αγορά, οι ξένες επιχειρήσεις θεωρούνται ως οι πιο

---

²⁰⁸ Συγκεκριμένα, οι βιομηχανίες από τις οποίες αποκλείονταν οι ξένοι επενδυτές ήταν τα εργοστάσια πυρηνικής ενέργειας, πετρελαίου και αερίου και από μια σειρά έργων υποδομής, όπως αεροδρόμια, σιδηρόδρομους, άρδευση, τηλεπικοινωνίες κτλ.

δυναμικές και παραγωγικές, αυξάνοντας συνεχώς τις πωλήσεις τους στην εγχώρια αγορά και δημιουργώντας θετικές εξωτερικότητες. Τέλος, μεγάλη είναι η συνεισφορά τους στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, καθώς, το 1999, απασχολούσαν έξι εκατομμύρια εργαζόμενους, περίπου το 3% του αστικού εργατικού δυναμικού.²⁰⁹

5.3.2 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις της Κίνας στο Εξωτερικό

Από το 1993, η Κίνα είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος αποδέκτης άμεσων ξένων επενδύσεων στον κόσμο μετά τις ΗΠΑ. Όμως, ελάχιστα έχει αναφερθεί ότι, την τελευταία δεκαετία, αποτελεί και έναν από τους μεγαλύτερους επενδυτές στο εξωτερικό ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στα τέλη του 1996, το απόθεμα των κινέζικων επενδύσεων άγγιξε τα US\$18 δις, φέρνοντας την τέταρτη στην κατάταξη μετά το Hong Kong, τη Σιγκαπούρη και την Ταϊβάν.

Συγκεκριμένα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, η Κίνα εισήλθε σε μια διαδικασία σταδιακής απελευθέρωσης του καθεστώτος των άμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό, ως ένα μέρος των συνολικών οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Όπως και με τα υπόλοιπα μέτρα της πολιτικής των «Ανοιχτών Θυρών», η κυβέρνηση αντιμετώπισε τις επενδύσεις στο εξωτερικό ως ένα μέσο για την αύξηση της συμμετοχής της Κίνας στην παγκόσμια οικονομία και την επέκταση των οικονομικών σχέσεων με τις γειτονικές χώρες. Ωστόσο, ο απώτερος στόχος της εντοπίζεται στην προσπάθεια της Κίνας να εξασφαλίσει μια σταθερή προσφορά πρώτων υλών και γενικότερα πόρων που είναι σε έλλειψη και να επεκτείνει τις εξαγωγές της.²¹⁰

Παρόλα αυτά, στην πρώτη δεκαετία των μεταρρυθμίσεων, οι επενδύσεις ήταν πολύ περιορισμένες: το συνολικό ύψος αυτών ανήλθε σε US\$50 εκ., πραγματοποιήθηκαν σε

²⁰⁹ Βλ. International Monetary Fund, *Foreign...*, ό.π., σ.19-20

²¹⁰ Βλ. K. Cai, «Outward Foreign Direct Investment: A Novel Dimension of China's Integration into the Regional and Global Economy», *The China Quarterly*, No. 160, (1999), p.871

23 χώρες και ήταν κυρίως επενδυτικά έργα μικρής κλίμακας, τα οποία επικεντρώθηκαν στη ναυτιλία, τις ασφάλειες και τα εστιατόρια.²¹¹ Έτσι, η κινέζικη ηγεσία, εισερχόμενη στη δεκαετία του '90, προχώρησε στην αποκέντρωση των επενδύσεων στο εξωτερικό υιοθετώντας μια σειρά επίσημων εγγράφων που όριζαν τους κανονισμούς για τη διαχείριση τους και όρισε διαφορετικά όργανα για την έγκριση των επενδυτικών έργων, σύμφωνα με τον τύπο, την κλίμακα και την τοποθεσία τους. Ωστόσο, η απελευθέρωση των επενδύσεων είναι μερική και αρκετά περιορισμένη, καθώς η πλειοψηφία των επενδυτικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό είναι ακόμα κρατικής ιδιοκτησίας και έχουν περιορισμένη αυτονομία σε αποφάσεις σχετικά με το προσωπικό, το επίπεδο των μισθών και τη χρηματοδότηση.²¹²

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η κινέζικη ηγεσία ενθαρρύνει και προωθεί συγκεκριμένα είδη επενδύσεων, τα οποία μπορούν να αποφέρουν οφέλη για την εσωτερική οικονομία. Για αυτό το λόγο, δίνει κίνητρα -φορολογικές ελαφρύνσεις, επιδοτήσεις και χορήγηση δανείων με προνομιακούς όρους- σε επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον τεταρτογενή τομέα (υπηρεσίες, ασφάλειες, ξενοδοχεία κτλ.), τη μεταποίηση, την εξόρυξη μεταλλευμάτων και την ανάπτυξη υψηλής τεχνολογίας.

Σχετικά τώρα με τη γεωγραφική κατανομή, οι κινέζικες επενδύσεις έχουν απλωθεί σε 180 χώρες, με το Hong Kong και το Macau να απορροφούν το 61% του συνόλου των επενδύσεων και ακολουθούν η Βόρεια Αμερική (15%), η Ωκεανία (8%), η Ασία (5%), η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη (5%) και η Αφρική, η Λατινική Αμερική και η Δυτική Ευρώπη (2% η καθεμία). Γενικότερα, οι επενδυτικές δραστηριότητες σε αυτές τις περιοχές ποικίλλουν, περιλαμβάνοντας κυρίως την επεξεργασία και μεταποίηση, το

---

²¹¹ Βλ. H. Wu & C. Chien, «An Assessment of Outward Foreign Direct Investment from China's Transitional Economy», *Europe-Asia Studies*, Vol.53, No.8, (2001), p. 1237

²¹² Βλ. K. Cai, ό.π., σ.875

εμπόριο, τις μεταφορές και επικοινωνίες, την εξόρυξη μεταλλευμάτων, τις ασφάλειες, τις ιατροφαρμακευτικές υπηρεσίες, ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις και εστιατόρια κτλ.²¹³

Αναλυτικότερα, οι επενδύσεις στον τομέα των υπηρεσιών αποτελούν το 60% του συνόλου, με το μεγαλύτερο μέρος αυτών να σχετίζεται με το εμπόριο. Επίσης, στον τομέα των φυσικών πόρων (25%), τα επενδυτικά έργα είναι μεγάλης κλίμακας, με κύρια ενασχόληση τα μεταλλεύματα και τη δασοκομία στο δυτικό ημισφαίριο και την Αυστραλία και την αλιεία στην Αφρική και τη Λατινική Αμερική. Παραδείγματα μεγάλων επενδυτικών έργων σε αυτό τον τομέα αποτελούν οι «China Metallurgical Import & Export Corporation», «China Petroleum and Natural Gas Corporation», επένδυση US\$180εκ. στη «Channar Mine» και US\$120 εκ. στη «Portland Aluminium Smelter» στην Αυστραλία κ.α. Τέλος, ο τομέας της μεταποίησης κατέχει ένα μικρό μερίδιο στις εξωτερικές επενδύσεις (15%) και αυτές κυρίως στην Αφρική. Τα έργα αυτά είναι μικρής κλίμακας, χρησιμοποιείται απλή τεχνολογία, η παραγωγή είναι εντάσεως εργασίας και επικεντρώνονται κυρίως στην κατασκευή ποδηλάτων, υποδημάτων, ρουχισμού, ηλεκτρικών συσκευών κτλ.²¹⁴

Γενικότερα, αν και οι κινέζικες επενδύσεις στο εξωτερικό ξεκίνησαν ουσιαστικά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, η επέκτασή τους είναι εντυπωσιακή, καθώς έχουν δημιουργηθεί συνολικά 2400 υπερπόντιες επιχειρήσεις σε 180 χώρες, αυξάνοντας το μερίδιο της Κίνας στις συνολικές επενδύσεις των αναπτυσσόμενων χωρών στο εξωτερικό από 0,5% το 1989 σε 6,4% το 1996.²¹⁵ Ωστόσο, αν και το διοικητικό σύστημα των επενδύσεων έχει οργανωθεί σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια, υπάρχουν ακόμα κάποια προβλήματα, τα οποία σχετίζονται με την έλλειψη νόμων σχετικών με τη φορολογία, τη χρηματοδότηση, το ξένο συνάλλαγμα, αλλά και με την έλλειψη ενός συγκεκριμένου πλάνου των κυβερνητικών στόχων. Παρόλα αυτά, οι συνεχείς

---

²¹³ Βλ. K. Cai, ό.π., σ.864

²¹⁴ Βλ. K. Cai, ό.π., σ.864-865.

²¹⁵ Βλ. H. Wu & C. Chien, ό.π., σ.1250

προσπάθειες που πραγματοποιούνται καθιστούν την Κίνα μια υπολογίσιμη δύναμη στο διεθνές σκηνικό.²¹⁶

5.4 Νομισματική Πολιτική

Η Ασιατική Κρίση που ξέσπασε στα μέσα του 1997 προκάλεσε σφοδρές νομισματικές και συναλλαγματικές αναταράξεις σε πολλές χώρες: η μαζική έξοδος κεφαλαίων, τα ελλείμματα στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών προκάλεσαν πτώση των τιμών των μετοχών στα χρηματιστήρια, χρεοκοπία πολλών επιχειρήσεων και υποτιμήσεις των νομισμάτων έναντι του δολαρίου. Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση της Κίνας, η οποία επηρεάστηκε ελάχιστα από την κρίση των γειτονικών της χωρών, παρουσιάζοντας μόνο μια μικρή κάμψη στις εξαγωγές (από US\$183 δις το 1997 σε US\$182 δις το 1998), οφειλόμενη κυρίως στη μείωση των εξαγωγών προς ορισμένες ασιατικές χώρες, και κυρίως προς την Ιαπωνία. Αντίθετα, το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 7,8% το 1998 (κατά 0,2% κάτω από το στόχο του 8%) και το πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου ανήλθε σε US\$45 δις, εξαιτίας της μείωσης των εισαγωγών κατά 4%, ξεπερνώντας σημαντικά το πλεόνασμα του προηγούμενου έτους.²¹⁷

Η ανθεκτικότητα αυτή της κινέζικης οικονομίας στην κρίση που έπληξε την πλειοψηφία των ασιατικών χωρών εξηγείται κυρίως από τις προσπάθειες της ηγεσίας να διατηρήσει σταθερό το νόμισμα της, το renminbi (RMB), το οποίο και χαρακτηρίστηκε ως ο «πυλώνας της σταθερότητας». Συγκεκριμένα, αν και η κομμουνιστική κυβέρνηση ισχυριζόταν ότι διαχειριζόταν μια πολιτική κυμαινόμενης συναλλαγματικής ισοτιμίας, ουσιαστικά, από τον Ιανουάριο του 1994, είχε υιοθετήσει μια πολιτική σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας, διατηρώντας το RMB έναντι του δολαρίου Αμερικής σε μια προκαθορισμένη τιμή (8,28Υ έναντι του δολαρίου). Ωστόσο, οι παράγοντες που της

---

²¹⁶ Βλ. K. Cai, ό.π., σ.875

²¹⁷ Βλ. Xiao- Ming Li, «China's Macroeconomic Stabilization Policies Following the Asian Crisis: Success or Failure?», *Asian Survey*, Vol. 40, No. 6, (2000), p.938.

επέτρεψαν να ακολουθήσει αυτή την πολιτική και κατά τη διάρκεια της δεκαοχτάμηνης κρίσης εντοπίζονται στα εξής τέσσερα σημεία:

Πρώτον, η Κίνα είχε στη διάθεση της μεγάλα αποθέματα ξένου συναλλάγματος. Αναλυτικότερα, η αναλογία των αποθεμάτων ξένου συναλλάγματος προς το βραχυπρόθεσμο εξωτερικό χρέος στα μέσα του 1997 άγγιζε το 617%, γεγονός που έχει νόημα αν σημειωθεί ότι η διεθνής προστατευτική γραμμή είναι 80%. Δεύτερον, ο τρέχων λογαριασμός και ο λογαριασμός κεφαλαίου παρουσίαζαν τεράστια πλεονάσματα. Για παράδειγμα, όταν θεωρούνταν ασφαλές το έλλειμμα του τρέχοντος λογαριασμού ως ποσοστό του ΑΕΠ να κινείται μεταξύ -5% και 0%, η Κίνα παρουσίαζε πλεόνασμα της τάξης του 0,9%. Τρίτον, η αναλογία των άμεσων ξένων επενδύσεων προς τη ροή των βραχυπρόθεσμων ξένων κεφαλαίων ήταν ιδιαίτερα υψηλή (73,45%).²¹⁸

Ο τελευταίος, και ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας, είναι ότι η Κίνα δεν επέτρεπε την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων, απαγορεύοντας τη μετατρεψιμότητα του γουαν στο λογαριασμό κεφαλαίου. Πιο συγκεκριμένα, ενώ το Δεκέμβριο του 1996, επιτράπηκε η πλήρης μετατρεψιμότητα του γουαν για εμπορικούς σκοπούς, οι Κινέζοι δεν μπορούσαν να διαθέσουν τις αποταμιεύσεις τους σε RMB για την αγορά ξένων κεφαλαίων, κατονομασμένα σε ξένο νόμισμα, και, ταυτόχρονα, οι ξένοι δεν είχαν το δικαίωμα να αγοράσουν RMB. Ωστόσο, παρόλο που η Κίνα δεν είχε απελευθερώσει την αγορά κεφαλαίων, δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι ήταν πλήρως απομονωμένη από τις διεθνείς χρηματαγορές, και αυτό γιατί, από το 1997, σημειώθηκε ροή δεκάδων δισεκατομμυρίων δολαρίων του Hong Kong στη Βόρεια Κίνα και αντίστοιχα RMB στο Hong Kong. Δεδομένου λοιπόν του γεγονότος ότι οι κεφαλαιαγορές του Hong Kong ήταν στενά

---

²¹⁸ Βλ. Xiao-Ming Li, ό.π., σ.940-941.

συνδεδεμένες με αυτές των ΗΠΑ, μέχρι κάποιο βαθμό, η κινέζικη αγορά ξένου συναλλάγματος ήταν ανοιχτή στις διεθνείς αγορές.²¹⁹

Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, οι ΗΠΑ και άλλες δυτικές χώρες ισχυρίζονται ότι το εθνικό νόμισμα της Κίνας είναι υποτιμημένο και ότι πρέπει να αυξηθεί τουλάχιστον κατά 10% προκειμένου να αντανakλάται η πραγματική του αξία, κατηγορώντας την ταυτόχρονα ότι ακολουθεί την πολιτική της σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας προκειμένου να έχει πλεονέκτημα στο διεθνές εμπόριο. Από την άλλη, η κινέζικη ηγεσία υποστηρίζει ότι δεν πρόκειται να προβεί σε καμία ανατίμηση του yuan έναντι του δολαρίου, καθώς κάτι τέτοιο θα απειλούσε την οικονομική της σταθερότητα. Επίσης, προσθέτει ότι ακόμα και αν αύξανε την αξία του yuan κατά 10%, δεν θα μειωνόταν η ανταγωνιστικότητα της, καθώς αυτή βασίζεται στην μεγάλη προσφορά της φτηνής εργατικής δύναμης.

Ωστόσο, κυρίως οι ΗΠΑ ασκούν έντονες πιέσεις στην Κίνα, αναφέροντας ότι αν δεν προχωρήσει άμεσα σε ανατίμηση ή αν δεν αφήσει την ελεύθερη αγορά να καθορίσει τη διεθνή αξία του yuan, θα επιβάλλει δασμό στις κινέζικες εισαγωγές ύψους 27,5%. Ο κύριος λόγος αυτής της αντιπαράθεσης είναι ότι οι τιμές των εξαγωγικών προϊόντων της Κίνας είναι τόσο χαμηλές που τα αντίστοιχα αμερικάνικα αδυνατούν να τα ανταγωνιστούν, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ με την Κίνα να παρουσιάζει όλο και μεγαλύτερο έλλειμμα (το 2004, το έλλειμμα έφτασε τα US\$162 δις, αυξημένο κατά 30% σε σχέση με το 2003).²²⁰

Κάτω από αυτές τις πιέσεις, στις 21 Ιουλίου 2005, η Κεντρική Τράπεζα της Κίνας ανακοίνωσε ότι η σταθερή ισοτιμία δεν θα αφορά μόνο τη σχέση του yuan με το δολάριο, αλλά και με άλλα νομίσματα. Επίσης, ανατίμησε την αξία του yuan έναντι του δολαρίου κατά 2,1% (8,11 yuan το δολάριο) και πρόσθεσε ότι η καθημερινή του αξία,

²¹⁹ Βλ. Xiao- Ming Li, *ό.π.*, σ.940-944

²²⁰ Βλ. A. Keidel, «China's Currency, Not the Problem», Policy Brief, no.39, (June 2005), available at www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=16024.

συγκριτικά με τα άλλα νομίσματα, θα επιτρέπεται να κυμαίνεται κατά 0,3% πάνω ή κάτω από την κεντρική ισοτιμία. Επιπλέον, τόνισε ότι αυτή η κίνηση δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως το πρώτο βήμα για περαιτέρω ανατίμηση του νομίσματος και ότι η ισοτιμία έκλεισε σε αυτό το επίπεδο.²²¹

Πολλοί οικονομολόγοι χαρακτήρισαν αυτή την πολιτική ως «crawling peg», καθώς επιτρέπει στην αξία του νομίσματος να προσαρμόζεται με μικρές προσαυξήσεις ως αποτέλεσμα είτε των δυνάμεων της αγοράς είτε των επίσημων ανακοινώσεων. Παρόλα αυτά, οι ΗΠΑ συνεχίζουν ακόμα και σήμερα να πιέζουν για μεγαλύτερη ανατίμηση.

5.5 Απασχόληση- Μετακίνηση- Αστικοποίηση

Ο πληθυσμός της Κίνας αυξάνεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς, αν αναλογιστούμε ότι το 1949 ανερχόταν στα 542 εκατ. και σήμερα έχει φτάσει τα 1,29 δις, εκ των οποίων το 62,34% ζει στην ύπαιθρο και το υπόλοιπο 37,66% στις πόλεις. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης, τη δεκαετία του '70 υιοθετήθηκαν διάφορες αυστηρές πολιτικές, που αφορούσαν κυρίως στις αγροτικές περιοχές, με πιο γνωστή την πολιτική του «ενός παιδιού», μειώνοντας το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού από 5,75% σε 2,25% το 1990.²²²

Επίσης, το εργατικό δυναμικό ανέρχεται σε 744,32 εκ. εκ των οποίων το 65,6% απασχολείται στην ύπαιθρο και το υπόλοιπο στα αστικά κέντρα. Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις των τελευταίων δυο δεκαετιών μπορεί να ανέδειξαν σε ισχυρή οικονομική δύναμη την Κίνα, ταυτόχρονα, όμως, στο εσωτερικό της αντιμετωπίζει υψηλά ποσοστά ανεργίας και το 22% του πληθυσμού να ζει στα όρια της φτώχειας (με ημερήσιο εισόδημα λιγότερο από US\$ 1).²²³

---

²²¹ Congressional Research Service, *China's Currency: U.S. Options*, (2005)

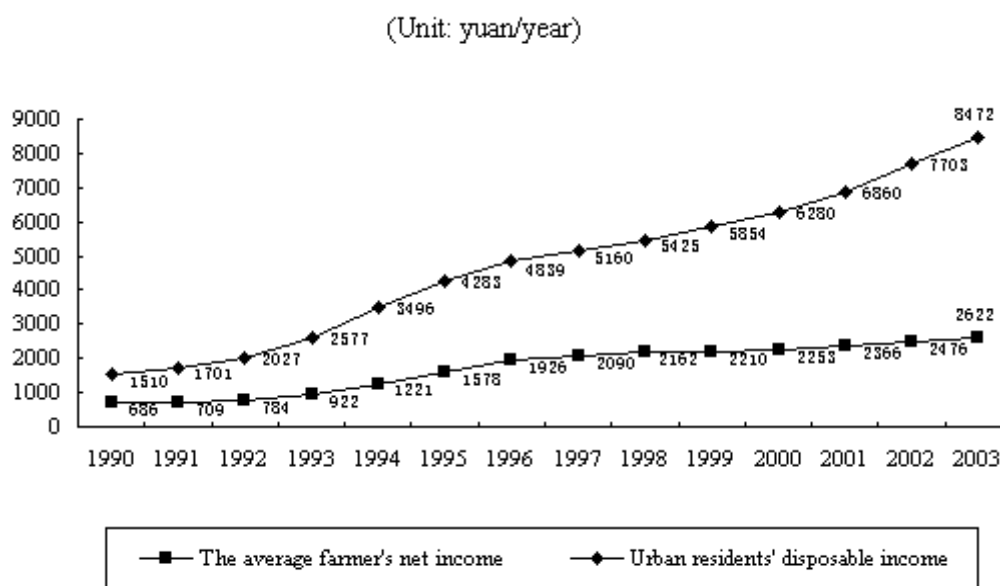
²²² Βλ. J. Shen, «China's Future Population and Development Challenges», *The Geographical Journal*, Vol. 164, No. 1, (1998), p.33

²²³ Βλ. Liu Yufan, «Will China Shake the World?», *International Viewpoint*, April 2002, p.9

Συγκεκριμένα, οι μεταρρυθμίσεις που εγκαινιάστηκαν το 1978 συντέλεσαν στη ραγδαία οικονομική ανάπτυξη, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της υπαίθρου και των πόλεων. Παρόλα αυτά όμως, αυξήθηκε ταυτόχρονα και η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ τους, καθώς η κυβερνητική πολιτική, μετά την απο-κολεκτιβοποίηση της υπαίθρου, η οποία είχε ολοκληρωθεί μέχρι το 1984, θεώρησε ότι έλυσε τα προβλήματα του αγροτικού τομέα και έτσι, προσανατολίστηκε αποκλειστικά στην ανάπτυξη των πόλεων. Όπως φαίνεται και από το διάγραμμα 2., την περίοδο 1990-2003, το διαθέσιμο κατά κεφαλήν εισόδημα, σε πραγματικούς όρους, των κατοίκων των αστικών κέντρων σημείωσε μια αύξηση της τάξης του 160% ενώ, των αγροτών μόλις 77%.

Διάγραμμα 2.: Εισόδημα των κατοίκων των πόλεων και της υπαίθρου, 1990-2003

Το εισοδηματικό χάσμα σε συνδυασμό με τον περιορισμό του ελέγχου της εσωτερικής μετανάστευσης, οδήγησαν στην αστικοποίηση. Συγκεκριμένα, μετά το «Μεγάλο Άλμα Εμπρός» και την επακόλουθη κρίση, περίπου 30 εκατομμύρια αγρότες που συμμετείχαν στην παραγωγή γάλβου στις πόλεις, στάλθηκαν πίσω στην ύπαιθρο και για τον περιορισμό της κινητικότητας του πληθυσμού υιοθετήθηκε το λεγόμενο

«household registration system», σύμφωνα με το οποίο μοίραζαν με δελτία τη γη, την εργασία, την κατοικία, το στάρι κ.α. μόνο στον τόπο διαμονής. Ωστόσο, μετά τις μεταρρυθμίσεις αυτό το σύστημα χαλάρωσε, καθώς δόθηκε το δικαίωμα στους αγρότες να διαθέτουν όπου επιθυμούν την εργασία τους, καθώς μπορούσαν όχι μόνο να απασχολούνται με την καλλιέργεια της γης ή στις TVEs αλλά και να εισέρχονται στις πόλεις, προκειμένου ταυτόχρονα να καλύψουν την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση για φτηνό και εποχιακό εργατικό δυναμικό.²²⁴

Το αποτέλεσμα της απελευθέρωσης της εσωτερικής μετανάστευσης ήταν, τις τελευταίες δυο δεκαετίες, να αυξηθεί ο αριθμός των αγροτών που εγκατέλειψαν την ύπαιθρο για να βρουν απασχόληση στις πόλεις από 2 εκατ. στα μέσα του 1980 σε 94 εκατ. το 2002, επιδεινώνοντας κατά αυτό τον τρόπο το πρόβλημα της ανεργίας στα μεγάλα αστικά κέντρα. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στην ύπαιθρο, το καθαρό εισόδημα των αγροτών έχει μειωθεί και οι TVEs αδυνατούν να απορροφήσουν πλέον το πλεονασματικό εργατικό δυναμικό, εξαιτίας των ιδιωτικοποιήσεων, ωθώντας 250 εκ. άτομα στην ανεργία. Από την άλλη, στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως φαίνεται και από το ακόλουθο διάγραμμα, το ποσοστό της ανεργίας παρουσιάζει συνεχώς μια αυξητική τάση, αγγίζοντας το 4,5% το 2003 (περίπου 8 εκ.), εξαιτίας κυρίως της διαδικασίας της ιδιωτικοποίησης των κρατικών επιχειρήσεων που ξεκίνησε το 1998 και έχει οδηγήσει στην ανεργία μέχρι σήμερα περίπου 110 εκ. εργαζόμενους σε αυτές.²²⁵

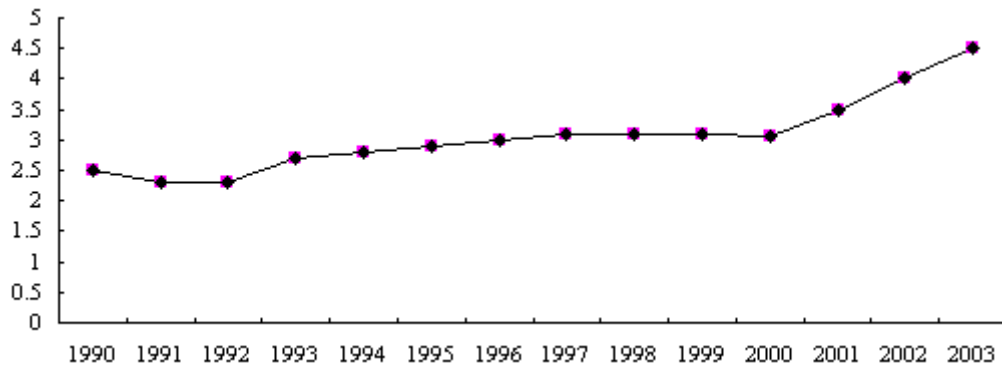
Έτσι, οι εργάτες της υπαίθρου προστέθηκαν στα ήδη υψηλά νούμερα των ανέργων των πόλεων, έχοντας όμως περισσότερες πιθανότητες να βρουν απασχόληση, καθώς είναι πρόθυμοι να εργαστούν με χαμηλότερους μισθούς και κάτω από πιο άσχημες συνθήκες.

---

²²⁴ Βλ. J. Shen, *ό.π.*, σ.34.

²²⁵ Βλ. H. Ping, «China Migration Country Study», June 2003, p.12, available at www.livelihoods.org

Διάγραμμα 3.: Ποσοστό Ανεργίας στα Αστικά Κέντρα, 1990-2003 (%)

5.6 «Κομμουνιστικό Κόμμα με Κινέζικα Χαρακτηριστικά»

Στη δεκαετία που ακολούθησε της εξέγερσης και της καταστολής του δημοκρατικού κινήματος το 1989, η κινέζικη κυβέρνηση -υπό την ηγεσία του ΚΚΚ- παρέμεινε ακλόνητη και σταθερή. Το γεγονός αυτό οδήγησε πολλούς σχολιαστές στο συμπέρασμα ότι το ΚΚΚ θα παραμείνει στην εξουσία και στο άμεσο μέλλον και ότι το μονοκομματικό κράτος δεν θα αντιμετωπίσει σοβαρές προκλήσεις. Ωστόσο, ανεξάρτητα από τις εικασίες σχετικά με τη μελλοντική σταθερότητα της κυβέρνησης, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι μπορεί το ΚΚΚ να είναι στην εξουσία περισσότερο από πενήντα χρόνια, όμως με τις μεταρρυθμίσεις της τελευταίας περιόδου το κόμμα έχει υποστεί διάβρωση στην κοινωνική του βάση.

Πριν το 1989, δέκα χρόνια οικονομικών μεταρρυθμίσεων που εισήγαγε η «δεύτερη γενιά», ήταν αρκετά για να ενισχυθεί η γραφειοκρατία και να επεκταθεί το χάσμα ανάμεσα στους κυβερνώντες και τους κυβερνώμενους, οδηγώντας τελικά σε διαμαρτυρία χιλιάδες, όχι μόνο φοιτητές, αλλά εργάτες και αγρότες. Μετά την καταστολή, όμως, το ΚΚΚ δεν μπορούσε να βασίζεται, όπως στο παρελθόν, στην υποστήριξη της εργατικής τάξης για τη «νέα εποχή» που θα ξεκινούσε. Έτσι, υπό τον Teng Hsiao-p'ing, η κομμουνιστική ηγεσία αποφάσισε να ενθαρρύνει τη δημιουργία μιας νέας τάξης

καπιταλιστών, οι οποίοι εκμεταλλεύόμενοι τις αυξανόμενες ευκαιρίες της αγοράς, δεν πλούτισαν μόνο, αλλά μαζί με τα κομματικά στελέχη, μετατόπισαν την κοινωνική βάση του κόμματος από τους εργάτες σε αυτή την αναδυόμενη αστική τάξη.

Συγκεκριμένα, στο 15^ο Συνέδριο του ΚΚΚ, το Σεπτέμβρη του 1997, υπό την ηγεσία πλέον του Chiang Zemin, υιοθετήθηκε επίσημα αυτή η νέα τάση, καθώς αποφασίστηκε επίσημα η ιδιωτικοποίηση των κρατικών βιομηχανικών επιχειρήσεων και κάλεσε τους νέους καπιταλιστές να γίνουν μέλη του κόμματος (με ετήσια εισφορά 1% του εισοδήματος τους). Ωστόσο, για να δικαιολογηθεί αυτή η νέα μεταρρύθμιση χρησιμοποιήθηκε για ακόμα μια φορά η αντιφατική θεωρία του «πρώιμου σταδίου του σοσιαλισμού» και για να προλάβει τις ενδεχόμενες αντιδράσεις, ο Πρωθυπουργός Chiang Zemin πρόσθεσε ότι *«ακόμα και αν ο κρατικός τομέας κατέχει ένα μικρότερο μερίδιο της αγοράς, αυτό δεν θα επηρεάσει τη σοσιαλιστική φύση της χώρας μας»*.²²⁶

Η «θεωρία του Teng Hsiao-p'ing» εξακολούθησε να αποτελεί την επίσημη πολιτική του κόμματος, παράλληλα με το Μαρξισμό-Λενινισμό και τη «Σκέψη του Μάο», απαιτώντας από το κόμμα να «αναζητά την αλήθεια στα γεγονότα» και να «κρίνει τα πάντα» μέσω της αρχής των «τριών ευνοούμενων» («three favorable»): *οποιοσδήποτε πολιτικές ευνοούν την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων της οικονομίας, ενισχύουν το κράτος και αυξάνουν το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων*.²²⁷

Αντίθετα όμως από τις νέες μεταρρυθμίσεις που αποφασίστηκαν σε αυτό το Συνέδριο και που αφορούσαν στην οικονομία και ουσιαστικά, μετέβαλλαν την παράδοση του κόμματος, το πολιτικό σύστημα παρέμεινε αμετάβλητο. Ο Πρωθυπουργός έκανε λόγο για «σοσιαλιστική δημοκρατία» και για «κυριαρχία του νόμου», πάντα όμως μέσα στα όρια ενός αυστηρού μονοκομματικού συστήματος, αποκηρύσσοντας τη δυτική έννοια

---

²²⁶ Βλ. R. Baum, «The Fifteenth National Party Congress: Jiang Takes Command?», *The China Quarterly*, No. 153, (1998), p. 144.

²²⁷ Βλ. A. Goldstein, «China in 1997: A Year of Transitions», *Asian Survey*, Vol. 38, No. 1, (1998), p.40-41.

της δημοκρατίας: τον πολυκομματικό εκλογικό ανταγωνισμό και τον πλουραλισμό, λέγοντας χαρακτηριστικά: «[...] πρέπει να επεκτείνουμε τη σοσιαλιστική δημοκρατία και να βελτιώσουμε το σοσιαλιστικό νομικό σύστημα. Η έννοια της σοσιαλιστικής δημοκρατίας είναι ότι οι άνθρωποι είναι οι κυρίαρχοι της χώρας. Όλες οι δυνάμεις του κράτους ανήκουν στους ανθρώπους. [...] Είναι απαραίτητο να υπερασπιστούμε και να βελτιώσουμε αυτό το πολιτικό σύστημα, χωρίς να αντιγράψουμε τα δυτικά μοντέλα.»²²⁸

Έτσι, η πολιτική των τελευταίων δυο δεκαετιών, κατάφερε να συνδυάσει τη φιλελευθεροποίηση της αγοράς και τη διατήρηση στην εξουσία ενός αλλοτριωμένου πλέον κομμουνιστικού κόμματος, επιβεβαιώνοντας τις ανησυχίες του Μάο για την επερχόμενη παλινόρθωση του καπιταλισμού.

---

²²⁸ Βλ. R. Baum, ό.π., σ.147

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Baum, R., «“Red and Expert”: The Politico-Ideological Foundations of China’s Great Leap Forward», *Asian Survey*, Vol. 4, No. 9, (1964), 1048-1057.
- Baum, R., «The Fifteenth National Party Congress: Jiang Takes Command?», *The China Quarterly*, No. 153, (1998), 141-156.
- Βλάχου Α. & Μαυροκέφαλος Π., *Ο Σοσιαλιστικός Μετασχηματισμός της Κίνας*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1989.
- Bernstein, T., «Leadership and Mass Mobilization in the Soviet and Chinese Collectivisation Campaigns of 1929-30 and 1955-56: A Comparison», *The China Quarterly*, No. 31, (1967), 1-47.
- Bernstein, T., «China in 1984: The Year of Hong Kong», *Asian Survey*, Vol. 25, No.1, (1985), 33-50.
- Braudel, F., *Γραμματική των Πολιτισμών*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2005.
- Bridgham, P., «Mao’s ‘Cultural Revolution’: Origin and Development», *The China Quarterly*, No. 29, (1967), 1-35.
- Bridgham, P., «Mao’s Cultural Revolution in 1967: The Struggle to Seize Power.», *The China Quarterly*, No. 34, (1968), 6-37.
- Brodsgaard, K., «Paradigmatic Change: Readjustment and Reform in the Chinese Economy, 1953-1981, Part I», *Modern China*, Vol. 9, No. 1, (1983), 37-83
- Brown, M.P., *Models in Political Economy*, 2nd ed., Penguin Books, England, 1995.
- Byung-Joon, A., «The Political Economy of the People’s Commune in China: Changes and Continuities», *The Journal of Asian Studies*, Vol. 34, No. 3, (1975), 631-658.
- Cai, K., «Outward Foreign Direct Investment: A Novel Dimension of China’s Integration into the Regional and Global Economy», *The China Quarterly*, No.160, (1999), 856-880

- Chang, S., «Modernization and China's Urban Development», *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 71, No. 2, (1981), 202-219.
- Chao, K., «Economic Aftermath of the Great Leap in Communist China», *Asian Survey*, Vol. 4, No. 5, (1964), 851-858.
- Chi, W., «The Ideological Source of the People's Communes in Communist China», *Pacific Coast Philology*, Vol. 2, (1967), 62-78.
- Choh-Ming Li, «Economic Development», *The China Quarterly*, No.1, (1960), 35-50.
- Chou, Ya-lun, «Chinese Agrarian Reform and Bolshevik Land Policy», *Pacific Affairs*, Vol. 25, No. 1 (1952), 24-39.
- Chow, G., *China's Economic Transformation*, Blackwell, UK, 2002.
- Cohen, J., «The Party and the Courts: 1949-1959», *The China Quarterly*, No. 38, (1969), 120-157.
- Davies, I., «China: New Economic Policies», *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 2, (1979), 43-55
- Eglin, M., «China's Entry into the WTO with a little help from the EU», *International Affairs*, Vol. 33, No. 3, (1997), 489-508.
- Eckstein, A., «Economic Growth and Change in China: A Twenty-Year Perspective», *The China Quarterly*, No. 54, (1973), 211-241.
- Fewsmith, J., «China in 1998: Tacking to Stay the Course», *Asian Survey*, Vol. 39, No. 1, (1999), 99-113.
- Fishman, T., *China INC*, Scribner, New York, 2005.
- Goldstein, A., «China in 1997: A Year of Transitions», *Asian Survey*, Vol. 38, No. 1, (1998), 34-52.
- Gray, J., «Political Aspects of the Land Reform Campaigns in China, 1947-1952», *Soviet Studies*, Vol. 16, No. 2, (1964), 209-231.

Gregory, P. & Stuart, R., *Comparative Economic Systems*, Houghton Mifflin Company, U.S.A, 1995.

Hong, Y., «Mao's Strategy for Revolutionary Change: A Case Study of the Cultural Revolution», *The China Quarterly*, No. 77, (1979), 50-73.

Hsiao, G., «The Background and Development of "The Proletarian Cultural Revolution"», *The China Quarterly*, No. 7, (1967), 389-404.

Hsia, R., «The Chinese Economy Under Communist Planning», *Pacific Affairs*, Vol. 46, No. 1, (1954), 112-123.

Hughes, T., «China's Economy- Retrospect and Prospect», *International Affairs*, Vol. 34, No. 2, (1970), 63-73

International Monetary Fund, *China: International Trade and WTO Accession*, March 2004, available at www.imf.org/external/pubs/ft/2004/cr04351.pdf

International Monetary Fund, *Foreign Direct Investment in China: Some Lessons for Other Countries*, February 2002, [www.imf.org]

Καρζής, Θ., *Η Ιστορία και ο Πολιτισμός της Κίνας*, Νέα Σύνορα-Λιβάνης, Αθήνα 2000.

Keidel, A., "China's Currency, Not the Problem", Policy Brief no.39, (June 2005), available at www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=16024.

Κότιος, Α., «Η Κίνα στην Παγκόσμια Οικονομία», (1997), available at <http://www.idec.gr/iier/new/kotios.htm>.

Kirby, S., «Economic Planning and Policy in Communist China», *International Affairs*, Vol. 34, No. 2, (1958), 174-183.

Kojima, R., «Agricultural Organization: New Forms, New Contradictions», *The China Quarterly*, No. 116, (1988), 706-735.

- Kueh, Y. & Howe, C., «China's International Trade: Policy and Organizational Change and Their Place in the "Economic Readjustment"», *The China Quarterly*, No. 100, (1984), 813-848.
- Lardy, N., «Chinese Foreign Trade», *The China Quarterly*, No. 131, (1992), 691-720
- Lardy, N., «The Role of Foreign Trade and Investment in China's Economic Transformation», *The China Quarterly*, No. 144, (1995), 1065-1082
- Lippit, V., «The Great Leap Forward Reconsidered», *Modern China*, Vol. 1, No. 1, (1975), 92-115.
- Lippit, V., «The Commune in Chinese Development», *Modern China*, Vol. 3, No. 2, (1977), 229-255.
- Hsiu-Ling Wu & Chien-Hsun Chien, «An Assessment of Outward Foreign Direct Investment from China's Transitional Economy», *Europe-Asia Studies*, Vol. 53, No. 8, (2001), 1235-1254
- Hsü, C.Y Immanuel, *The Rise of Modern China*, 4th ed., Oxford University Press, New York 1990.
- Ishikawa, S., «Sino-Japanese Economic Co-operation», *The China Quarterly*, No. 109, (1987), 1-21.
- Macfarquhar R., «Communist China's Twenty Years: A Periodization», *The China Quarterly*, No. 39, (1969), 55-63.
- Μάο Τσε-Τουνγκ, *Η Δημοκρατική Δικτατορία του Λαού*, Ιστορικές Εκδόσεις, Αθήνα 1975.
- Μάο Τσε-Τουνγκ, *Η Νέα Δημοκρατία*, Ιστορικές Εκδόσεις, Αθήνα 1975.
- Marangos, J., *Alternative Economic Models of Transition*, Ashgate, England 2004.
- Μπεττελέμ Σ., Σαριέρ Ζ., Μαρσιζιό Ε., *Η Οικοδόμηση του Σοσιαλισμού στην Κίνα*, Στοχαστής, Αθήνα 1976.

- Naughton, B. & Lardy, N., «China's Emergence and Prospects as a Trading Nation», *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 1996, No. 2, (1996), 273-344.
- Nolan, P., & Ash, R., «China's on the Eve of Reform», *The China Quarterly*, No. 144, (1995), 980-998.
- Ο Αιώνας των Κομμουνισμών*, ελλ. μετάφραση Αλ. Εμμανουήλ, επιμ. ελλ. έκδοσης Σ. Μπουρνάζος, Πόλις, Αθήνα 2001.
- Perkins, D., «Completing China's Move to the Market», *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 8, No. 2, (1994), 23-46
- Ping, H., «China Migration Country Study», June 2003, p.1-43, available at www.livelihoods.org
- Potter, P., «Foreign Investment Law in the People's Republic of China: Dilemmas of State Control», *The China Quarterly*, No. 141, (1995), 155-185.
- Prybyla, J., «Communist China's Strategy of Economic Development 1961-1966», *Asian Survey*, Vol. 6, No. 10, (1966), 589-603.
- Pye, L., «On Chinese Pragmatism in the 1980's», *The China Quarterly*, No. 106, (1986), 207-234
- Rawski, T., «Chinese Industrial Reform: Accomplishments, Prospects, and Implications», *The American Economic Review*, Vol. 84, No. 2, (1994), 271-275.
- Rensselaer, W.L., «Ideology and Technical Innovation in Chinese Industry, 1949-1971», *Asian Survey*, Vol. 12, No. 8, (1972), 647-661.
- Riskin, C., «Small Industry and the Chinese Model of Development», *The China Quarterly*, No. 41, (1971), 245-273.
- Rosse, R., «The Working of Communist China's Five Year Plan», *Pacific Affairs*, Vol. 27, No. 1, (1954), 16-26.

- Schram, S., «"Economics in Command?" Ideology and Policy since the Third Plenum, 1978-84», *The China Quarterly*, No. 99, (1984), 417-461.
- Shabad, Th., «Communist China's Five Year Plan», *Far Eastern Survey*, Vol. 24, No. 12, (1955), 189-191.
- Shabad, Th., «China's Year of the "Great Leap Forward"», *Far Eastern Survey*, Vol. 28, No. 6, (1959), 89-96.
- Shabad, Th., «China's "Great Leap Forward"», *Far Eastern Survey*, Vol. 28, No. 7, (1959), 105-109.
- Shen, J., «China's Future Population and Development Challenges», *The Geographical Journal*, Vol. 164, No. 1, (1998), 32-40.
- Shenkar, O., *The Chinese Century*, Wharton School Publishing, USA, 2005.
- Stavis, B., «China and the Comparative Analysis of Land Reform», *Modern China*, Vol. 4, No. 1, (1978), 63-78.
- Stoltenberg, C., «China's Special Economic Zones: Their Development and Prospects», *Asian Survey*, Vol. 24, No. 6, (1984), 637-654
- Suharchuk, G., «Modernization in China and Foreign Policy», *Asian Survey*, Vol. 24, No. 11, (1984), 1157-1162.
- Suisheng, Z., «Deng Xiaoping's Southern Tour: Elite Politics in Post-Tiananmen China», *Asian Survey*, Vol. 33, No. 8, (1993), 739-756
- Sullivan, W., «Land Reform Plans in China», *Far Eastern Survey*, Vol. 19, No. 4, (1950), 33-38.
- Thomas, S.B., «Communist China's Agrarian Policy», *Pacific Affairs*, Vol. 29, No. 2, (1956), 141-160.
- Walker, K., «Collectivization in Retrospect: The "Socialist High Tide" of Autumn 1955-Spring 1956», *The China Quarterly*, No. 26, (1966), 1-43.

- Watson, A., «The Role of the People's Commune in Rural Development in China», *Pacific Affairs*, Vol. 55, No. 4, (1982-1983), 593-612
- Watson, A., «Agricultural Reform and China's Foreign Trade», *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 14, (1985), 39-63.
- Wong K., «China's Special Economic Zones Experiment: An Appraisal», *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, Vol. 69, No. 1, (1987), 27-40.
- Woodward, D., «China's Industrial Reform Policy», *The Australian Journal of Chinese Affairs*, No. 14, (1985), 85-104
- Wu J., & Reynolds, B., «Choosing a Strategy for China's Economic Reform», *The American Economic Review*, Vol. 78, No. 2, (1988), 461-466.
- Xiao- Ming Li, «China's Macroeconomic Stabilization Policies Following the Asian Crisis: Success or Failure?», *Asian Survey*, Vol. 40, No. 6, (2000), 938-957
- Yifu Lin, J., «Collectivization and China's Agricultural Crisis in 1959-1961», *The Journal of Political Economy*, Vol. 98., No. 6, (1990), 1228-1252.
- Yufan, Liu «Will China Shake the World?», *International Viewpoint*, April 2002.
- Zweig, D., «China's Stalled "Fifth Wave": Zhu Rongji's Reform Package of 1998-2000», *Asian Survey*, Vol. 41, No. 2, (2001), 231-247.